

"GLEMMER AT DE IKKE ER EGET KJØTT OG BLOD"

- EN KASUSSTUDIE OM TILKNYTNINGSRELATERT
TILRETTELEGGING OG VEILEDNING NÅR SMÅ
BARN FLYTTER I FOSTERHJEM

SIGRID FINSLAND SMEPLASS

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

Universitetet i Agder, 2010
Fakultet for helse- og idrettsfag
Institutt for psykososial helse

Forord

Hovedtittelen på denne studien er hentet fra et utsagn fostermor hadde under intervjuet.

”Det er når man får barna, de blir, man glemmer at de ikke er eget kjøtt og blod”

Denne setningen har jeg stadig kommet tilbake til under studien. Hun ser på barna som en gave, hun engasjerer seg i deres ve og vel og i dette engasjementet glemmer hun at de ikke er hennes egenfødte barn. Barna er ikke ferdig formet eller determinert av arv eller tidlige erfaringer, nei de *blir* til i møte med dem som fosterforeldre. Alle små barn som ikke kan vokse opp i den familien de er født inn i, fortjener slike fosterfamilier og adopsjonsfamilier. Hvordan kan et offentlig barnevernssystem sikre de minste barna det?

Jeg vil takke fostermor i denne studien for at hun åpenhertig lot meg få ta del i hennes tanker og følelser! Jeg vil takke min seksjonssjef, Inger Haus, og mine kolleger i Kristiansand fosterhjemstjeneste, som har lagt til rette for en mindre arbeidsmengde gjennom studiet slik at en delpermisjon lot seg gjennomføre! Jeg vil takke min mann og mine tre tenåringssønner for tålmodighet, kaffekopper og knekkebrød levert inn til min egen lille verden på loftskontoret.

Uten min hovedveileder, Anne Brita Thorød, hadde dette aldri gått. Hun har hjulpet meg å finne utveier slik at studien har latt seg gjennomføre på en tematikk jeg var engasjert i. Hun har lest og kommet med konstruktive innspill helt til innleveringsfrist. Takk også til min biveileder, Heidi Jacobsen, som har lest og kommet med innspill midt i sitt eget doktorgradsarbeid.

Finsland 04.05.10

Sigrid Finsland Smeplass

Sammendrag

Dette er en praksisnær studie, der hensikten har vært å se på barnevernfaglige grep som kan bidra til å fremme en trygg tilknytning når små barn må flytte i fosterhjem. Teoretisk tar jeg utgangspunkt i Bowlbys tilknytningsteori. Problemformuleringen handler om hvordan ”foreldres tilknytningsdagbok” kan fungere som et tilknytningsrelatert veiledningsverktøy når fosterforeldre mottar små barn mellom 10 og 28 måneder. Studien er gjennomført som en singel kasusstudie av en fosterfamilie uten egenfødte barn og deres fosterbarn, og der det ene fosterbarnet er adoptert. Fosteremor førte og mottok veiledning etter tilknytningsdagboken de to første månedene av plassering. En analyse av de førte tilknytningsdagbøkene viser at barnet beveget seg mot en trygg tilknytning allerede de to første månedene av oppholdet i fosterhjemmet. Fosteremor mente veiledningen hadde bidratt til at de som fosterforeldre kunne imøtekomme barnets behov for trøst og nærhet, selv når barnet ikke viste behov for dette. Fire år etter plassering gjennomførte jeg Working Model of the Child Interview. Fosteremor hadde balanserte beskrivelser av barnet, og jeg kunne anta at barnet fremdeles hadde en trygg tilknytning. Under intervjuet fortalte fosteremor om andre barnevernfaglige avgjørelser i plasseringsprosessen som for dem var viktige for å kunne klargjøre seg til å bli en trygg base for barna. Det handlet om å få tid til en praktisk og emosjonell forberedelse, om samarbeid med beredskapshjemmet og om adopsjon. Adopsjon har ikke endret det følelsesmessige engasjementet i barnet, men var en lettelse fordi fremtiden ble klarlagt. Studien viser at tilrettelegging for fosterfamilien og tilknytningsrelatert veiledning tidlig i plasseringen kan ha stor betydning.

Abstract

The purpose of this study was to find out if the child welfare system can get help in a practical method to guide fosterparents in a way that care could promote, and lead to secure attachment of children placed in foster care. The background for this study is based on the theory of attachment from Bowlby. The problem area was confined to the use of "Parent Attachment Diary" and its function as a tool to guide foster parents when they accept infants between the ages of 10 and 28 months. The study is carried out as a single case study based on a foster family without biological offspring, and their foster children, one of whom is adopted. The foster mother made an account of events according to the guidelines given in the "Parent Attachment Diary" during the two first months of placement. An analysis of these diaries revealed that the child moved towards a secure behavior already during the first two months of placement. The foster mother firmly believed that the support and use of these diaries are instrumental in bringing about a closer relationship with foster parents and enable them to meet the child's need for comfort and nearness, even if the child did not give any indication that, that was needed. I conducted "Working Model of the Child interview" four years later. Foster mother had a balanced description of the child and I have reason to believe that the child still has a secure attachment with the family. Foster mother also said that there were other decisions related to child care that were important during the process of preparing them as a secure base for the child. This involved practical and emotional preparations, co-operation with the short-term foster family where the child was first placed, as well as the question of adoption. Adoption has not made any difference to the child's emotional involvement, but looked upon rather more as a relief because the child's future was clarified. The study will show that preliminary preparations and provisions of support in the usage of the attachment theory, can be significant for a foster family in the early stages of a placement.

***”Det er ikke noe så praktisk
som en god teori”***

(Bowlby, 2001, s.46)

Innhold

1.0. Introduksjon	1
1.1. Bakgrunn.....	1
1.6. Problemstilling.....	3
2.0. Fosterhjemsarbeid	4
2.1. Økt fokus på de minste barnas oppvekstsvilkår og tilknytning	4
2.2. Forholdet mellom statlig og kommunalt barnevern.....	4
2.3. Fosterbarn er plassert på ulike paragrafer	5
2.4. Veiledning av fosterforeldre	6
2.4. Adopsjon av fosterbarn	6
3.0. Teoretiske perspektiv på tilknytning og selvutvikling	7
3.1. Tilknytning som et kompleks begrep.....	7
3.2. Ulike tilknytningsmønstre.....	9
3.2.1. Trygg tilknytning	9
3.2.2. Utrygg tilknytning (ambivalent og unnvikende).....	10
3.2.3. Desorganisert tilknytning.....	10
3.3. Separasjonsskader eller omsorgssviktskader?	12
3.4. Flere tilknytningsforhold til signifikante andre	13
3.5. Daniel Sterns syn på selvdannelsen og indre arbeidsmodeller	13
3.6. Tilknytning i et samspill- og relasjonsperspektiv	15
3.8. Tilknytning i et symbolsk interaksjonistisk perspektiv	16
3.9. Menneskesyn i de ulike teoretiske retninger.....	18
4.0. Tidligere forskning.....	19
4.1. Nevropsykologisk utvikling.....	19
4.2. Tilknytningens betydning for barns utvikling.....	20
4.3. Omsorgsgivers mentale og emosjonelle kapasitet	22
4.4. Adopsjon som barnevernstiltak.....	23
5.0. Metode.....	24
5.1. Utvalg.....	24
5.2. Datainnsamling	25
5.3. Analyse	27
5.4. Forskningsetiske overveielser knyttet til barnas bidrag i studien	30
5.5. Vansker med gjennomføringen av studien som først planlagt.....	31
5.6. Egen rolle som forsker	32
5.8. Validitet og kvalitet i studien.....	34

6.0. Kasusbeskrivelse	35
7.0. Resultater.....	38
7.1. Å forberede seg til å få fosterbarn.....	38
7.2. Overføring fra beredskapshjem til fosterhjem	40
7.3. Syn på bruk av beredskapshjem.....	41
7.4. Å overføre kunnskap om barnet.....	42
7.5. Lindas beskrivelse av behov for oppfølging	43
7.6. Veiledning ut fra bruk av ”foreldres tilknytningsdagbok”	45
7.6.1. Spørreundersøkelsen om bruk av tilknytningsdagboken	45
7.6.2. Foreldres tilknytningsdagbok i veiledning av Linda og Kåre.....	46
7.6.3. Tilknytningen fire år seinere ut fra ”Working Model of the Child interview”	49
7.6.4. Lindas beskrivelse av tilknytningsdagboken fire år etter	53
7.7. Adopsjon trygger stabilitet, men gir tap av oppfølging	54
7.8. Oppsummering av resultater	56
8.0. Diskusjon.....	57
8.1. Fosterforeldres behov for en forberedelsestid.....	57
8.2. Glad for at barna har vært i beredskapshjem	59
8.3. Glad for adopsjon, men mangler oppfølging	62
8.4. Bruk av ”foreldres tilknytningsdagbok” som veiledningsverktøy.....	64
9.0. Konklusjon	67
9.1. Tilknytningsteori som forklaring eller forståelse.....	67
9.2. Praktisk betydning for barnevernsfeltet	69
Litteraturliste	71

Vedlegg: 11

1.0. Introduksjon

1.1. Bakgrunn

Den foreliggende studien er en kasusbeskrivelse som belyser hvordan en fosterfamilie, som har tatt imot små barn, har opplevd å bli fulgt opp av barnevernarbeidere i forhold til tilknytningsrelevante problemstillinger. Studien ligger innenfor et barnevernfaglig perspektiv og vil være av samfunnsvitenskapelig art, selv om den berører spørsmål av tilknytningsrelevant art som kan ha betydning for fosterbarnas helse. Dette viser et tverrfaglig perspektiv på psykisk helsearbeid. Jeg har vært spesielt opptatt av veiledning som kan øke muligheten for at barnet kan utvikle en trygg tilknytning til sine fosterforeldre. Studien belyser spesielt bruk av ”foreldres tilknytningsdagbok” som et veiledningsverktøy for fosterforeldre som mottar barn i aldergruppen 10 – 30 måneder, men omhandler også andre tilknytningsrelevante spørsmål som bruk av beredskapshjem og adopsjon. Jeg har selv jobbet innenfor fosterhjemsfeltet som beredskapshjemskonsulent og fosterhjemskonsulent i syv år, og har brukt tilknytningsdagboken ved ni ulike anledninger når jeg har fulgt opp fosterhjemsplasseringer av små barn. Disse ni fosterforeldrene har svart anonymt på en liten spørreundersøkelse om bruk av dagboken. Denne spørreundersøkelsen blir benyttet som et tillegg til empirien fra kasuset i denne studien.

Jeg har i flere år vært opptatt av hvordan fosterforeldre blir fulgt opp av barnevernstjenesten. Jeg har sett at mange fosterforeldre har blitt overlatt til seg selv uten å få tilstrekkelig hjelp til å mestre utfordrende omsorgsoppgaver. De har taushetsplikt, og kan ikke ha en vanlig prat med naboen om de utfordringene de står i. Barneverntjenesten har en travel hverdag med stadig nye og utfordrende saker, og kan slett ikke alltid være tilgjengelig i den grad og på den måten fosterforeldre ønsker. Det er høye forventninger til at fosterforeldre skal være vanlige foreldre under uvanlige vilkår til barn med særlige omsorgsbehov.

Gjennom årenes løp har jeg personlig blitt overrasket over hvor utfordrende omsorgsoppgaver for de minste fosterbarna kan være. Sped- og småbarn som må flytte i fosterhjem, kan bære med seg så store vansker at det blir utfordrende for fosterforeldrene å stå i barnets avvisning av omsorg. Veiledning er helt nødvendig og kan være avgjørende for at fosterforeldre skal kunne mestre oppgaven. Jeg husker godt da et barnløst par, som

hadde fått en 1-åring, uttrykte på et møte et år etter plassering: *”Dette hadde vi ikke klart uten den veiledningen vi fikk gjennom tilknytningsdagboken”*. Eller da jeg senere fortalte en erfaren fostermor og mor at jeg jobbet med veiledning av fosterforeldre som tok imot små barn. Hun hadde selv oppdratt tre egne barn og hadde fått sitt tredje fosterbarn som en 6 måneders gammel baby, og sa: *” Tenk om det hadde vært noe veiledningsopplegg da vi fikk vår siste. Dette er ikke for pyser. Tidligere har jeg ikke trodd på dette teoretikerne fortalte om første leveår. Nå har jeg selv erfart at man kan bli avvist av et barn på et halvt år, og grått mine modige tårer i strevet etter å nå inn til han”*.

Jeg har blitt spesielt interessert i ”foreldres tilknytningsdagbok” som et hjelpemiddel for barnevernsansatte til å ta fosterforeldres veiledningsbehov på alvor i den første fasen etter at et lite barn er plassert. ”Parent Attachment Diary” ble opprinnelig utformet i 1996 av Mary Dozier og K. Chase Stovall i forskningsøyemed, da det trengtes en ny metodologi for å betrakte tilknytningsprosessen i et fosterhjem. Metoden innebar at fosterforeldrene førte systematiske dagboknotater av tilknytningsrelevante hendelser når fosterbarnet var redd, hadde slått seg eller skulle være adskilt fra omsorgspersonen. Dagbøkene ble påbegynt så tett opp til plasseringstidspunktet som mulig og fortsatte til barnet hadde vært to måneder i det nye hjemmet (Stovall & Dozier, 2000; Stovall –McClough & Dozier, 2004). Tilknytningsdagboken er oversatt til norsk av Heidi Jacobsen og Lars Smith, og kalles ”foreldres tilknytningsdagbok”.

Jeg begynte å bruke dagboken under veiledning av klinisk psykolog, Berit Sverdrup, ved Avdeling for barn og unges psykiske helse (ABUP) i Kristiansand. Vi begynte å bruke denne for å kartlegge et lite barn som var akutt plassert i et fosterhjem med henblikk til tilknytning. Vi bad fostermor føre dagboken over et par måneder. Vi kom på jevnlige besøk der vi samtalte med fostermor om det hun hadde notert. I disse samtalene observerte vi også barnet, og kunne veilede fostermor til å se nye innfallsvinkler for å komme i samspill med barnet i tilknytningsrelevante situasjoner. Fostermor utrykte begeistring over ny praktisk og faglig innsikt i tilknytningsprosessen. For meg var det spennende å se et barn forandre tilknytningsadferd. De to første ukene gav ikke barnet uttrykk for å være i behov av mat, bleieskift eller trøst. Barnet lekte i god avstand til fostermor og ville ikke sitte på fanget mer enn i korte øyeblikk med ryggen vendt mot fostermor. Etter som fostermor forsiktig nærmet seg barnet ved å etablere rutiner for mat, søvn, bleieskift og ved å gi trøst når hun forstod at barnet skulle ha trøst, endret barnet adferd. Etter to måneder kunne

barnet legge armene rundt halsen på fostermor og hvile hodet inntil brystet hennes. Dette var min første erfaring med dagboken, en erfaring som gav meg ideen til at den også måtte kunne brukes som et veiledningsverktøy. Jeg har brukt dagboken tilsvarende under oppfølging av åtte senere fosterhjems plasseringer.

Jeg har blitt fasinert av å bruke tilknytningsdagboken som et kombinert kartleggings- og veiledningsverktøy. Tilknytningsteoriens forklaringer av indre arbeidsmodeller og behov for trygg base, vil kunne hjelpe fosterforeldrene til å forstå barnet. Når man gjennom dagboken kartlegger barnets reaksjoner i tilknytningsrelevante situasjoner, får fosterforeldrene hjelp til å intervensere og bli oppmerksom på når de skal intervensere. Videre har det vist seg at barnet endrer tilknytningsadferd i løpet av dager eller få uker, og det er motiverende for fosterforeldrene når de er med på å dokumentere en endret adferd hos barnet.

I 2008 var 379 barn i aldergruppen 0 – 2 år plassert i fosterhjem i følge Statistisk sentralbyrå (SSB). Dette prosjektet gjennomføres som en studie av praksis, og vil kunne få nytte inn i dette praksisfeltet. Hensikten er å se på hvilke barnevernfaglige grep som kan gjøres for å fremme en trygg tilknytning i relasjonen mellom små fosterbarn og fosterforeldre. Problemstillingen min handler om hvordan barnevernsansatte gjennom praktisk barnevernsarbeid og systematisk oppfølging av fosterforeldre kan bidra til å fremme en trygg tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre. Dette konkretiseres og eksemplifiseres gjennom en kasantalyse av en fosterfamilie og deres fosterbarn, der det ene fosterbarnet er adoptert. En kort analyse av spørreskjemaene som ble returnert fra de 9 fosterforeldrene jeg har gitt veiledning etter denne dagboken vil kunne si noe om hvordan den har fungert i disse tilfellene.

1.6. Problemstilling

Hovedproblemstilling er: Hvordan kan ”foreldres tilknytningsdagbok” brukes av barnevernsansatte som et metodisk hjelpemiddel for å fremme en trygg tilknytning når fosterforeldre mottar små barn?

Under kasantervjuet kom det fram to underproblemstillinger:

Er det et hinder for å utvikle en trygg tilknytning i fosterhjemmet at barna har vært mellomplassert i beredskapshjem? Har bruk av adopsjon fremmet en trygg tilknytning?

2.0. Fosterhjemsarbeid

2.1. Økt fokus på de minste barnas oppvekstvilkår og tilknytning

Vi har fått et nytt fokus på de minste barna, - noe som blant annet viser seg gjennom fornyet satsing på sped- og småbarns psykiske helse som kliniske videreutdanning gjennom RBUP-systemet¹. Tilknytningsteori og nyere tilknytningsforskning har i denne sammenheng fått en fornyet og sentral posisjon. Fokuset på små barn, tilknytning og utviklingsforløp gjenspeiler seg også i barnevernsfeltet. Barnevernets annenlinjetjeneste, Barne-, ungdoms og familieetaten (Bufetat), følger opp trenden. I årboken for Bufetat Region Sør 2008 skrev regionsdirektøren at det må en strategisk diskusjon til for ”å synliggjøre tjenestene på barnevernssiden slik at vi får økt oppmerksomhet og ressursbruk rettet mot de minste barna” (Frydenberg, 2008; s.3). I disponeringsskrivet, til fagteam og fosterhjemstjenester i Bufetat region sør for 2009, ble det skrevet at barn under fire år bør plasseres direkte i fosterhjem uten mellomplassering. Begrunnelsen for å plassere direkte i fosterhjem er at du ut fra et tilknytningsteoretisk perspektiv vil være best for barnet å oppleve færrest mulig brudd i nære omsorgsrelasjoner tidlig i livet. Dermed kan stabilitet og kontinuitet, som er viktig i alle barns liv uansett alder, bli ivaretatt.

2.2. Forholdet mellom statlig og kommunalt barnevern

Ansvarsforholdet mellom Statlig barnevernsmyndighet (Bufetat) og kommunal barneverntjeneste på fosterhjemsfeltet er regulert i Lov om barnevern § 4 – 15 med tilhørende forskrift og retningslinjer for fosterhjem.

Bufetat har ansvar for å rekruttere fosterhjem. Rekruttering av fosterhjem foregår hovedsakelig gjennom at mulige fosterforeldre går på forberedende opplærings- og rekrutteringskurs som kalles PRIDE grunnkurs². Kurset består av 10 temasamlinger og 4 hjemmebesøk, og går som oftest over cirka 4 måneder. Progresjonen og er lagt opp som en gjensidig vurderingsprosess mellom kursholdere fra Bufetat og familiene som går på kurs. Ved kursets avslutning skal kurslederne og familie konkludere med om de kan og vil bli fosterhjem, og hvilke type fosterhjemsoppdrag de vil passe best til (Haus, 2005).

---

¹ RBUP står for Regionsenter for barn og unges psykiske helse

² PRIDE er en forkortelse for Parent Resources for Information, Development and Education

Bufetat har ansvar for å rekruttere fosterhjem ut fra generelle krav beskrevet i fosterhjemsforskriftens § 3. Barneverntjenesten har ansvar for å godkjenne fosterhjem til det enkelte barn og følge opp fosterhjems plasseringen. Når et hjem skal godkjennes til et bestemt barn, skal det spesifikt vurderes om fosterhjemmet kan ivareta barnets egenart og plasseringens forventede varighet i følge bvl. § 4-15. Den kommunale barneverntjeneste har videre et ansvar for å følge opp fosterhjems plasseringen gjennom at det etableres tilsynsfører for barnet og at de selv skal besøke fosterhjemmet minimum 4 ganger i året.

2.3. Fosterbarn er plassert på ulike paragrafer

Det er et grunnleggende vilkår i barnevernsloven at barn hovedsakelig skal hjelpes i sin biologiske familie og at det skal prøves med hjelpetiltak etter Lov om barnevern § 4 - 4 før barneverntjenesten kan fremme sak om omsorgsovertakelse (NOU 2000:12). Når et barn skal plasseres utenfor hjemmet etter Lov om barnevern, kan det skje på ulike paragrafer. Bvl. § 4 – 4 femte ledd kalles paragrafen for plassering som frivillig hjelpetiltak. Disse plasseringene er ment å være kortsiktige, og foreldrene har ikke mistet omsorgen for barna sine. Bvl. § 4- 6 kalles akuttparagrafen, og brukes når barna står i akutt fare eller uten omsorgspersoner. Akuttvedtakene etter bvl. § 4 – 6 andre ledd skal godkjennes av fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, heretter kalt fylkesnemnda, i løpet av 48 timer. Dersom barneverntjenesten videre mener det er grunnlag for å hevde at barnet ikke kan hjelpes tilstrekkelig i hjemmesituasjonen, skal de fremme sak om omsorgsovertakelse til fylkesnemnda i løpet av 6 uker. Det er gjerne lang behandlingstid i fylkesnemnda, og at barnet bor i en uavklart omsorgssituasjon i 5 – 6 måneder er ikke uvanlig. I disse akuttsituasjonene har vi i Norge hatt praksis for å plassere barna i klarlagte beredskapshjem inntil den framtidige omsorgssituasjon er avklart. Bvl. § 4 – 12 brukes når fylkesnemnda for sosiale saker har fattet vedtak om at barneverntjenesten skal overta omsorgen for barnet.

Flere undersøkelser viser at de fleste barn som blir plassert akutt og etter hjelpetiltaksparagrafene tenderer til å ha korte plasseringer (Vinnerljung et.al., 2004; Haavik, Hassel og Poulsen, 2003). Clausen (2003) fant at nesten to tredjedeler av de barna som var plassert før de var fem år fremdeles var plassert 3 år etterpå, - noe som kan tyde på at en tredjedel av barna blir tilbakeført.

2.4. Veiledning av fosterforeldre

Flere undersøkelser tyder på at fosterforeldre har behov for mer veiledning. Havik (2007) fant at fosterforeldre mente veiledningen i hovedtrekk skulle rette seg mot forhold ved barnet. Ianke og Thorød (2006) fant at fosterforeldrene hadde størst nytte av veiledning rettet mot å mestre rollen som fosterforeldre og for hjelp til å takle barnet. Det er nærliggende å tenke at tilknytningsdagboken som kartleggingsverktøy kan bidra til å forstå forhold med barnet, og at den som veiledningsverktøy kan bidra til å mestre rollen som fosterforeldre. Små barn vil profittere på en trygg tilknytning, og fosterforeldre vil profittere på hjelp til å forstå barnet slik at de kan bidra til en trygg tilknytning. Jacobsen (2009) sier at trygg base bør være utgangspunkt for enhver veiledningsmetode av fosterforeldre som tar utgangspunkt i tilknytningsteori.

2.4. Adopsjon av fosterbarn

Juridisk blir en omsorgsovertakelse hjemlet i Lov om barnevern § 4.12, og en adopsjon som barneverntiltak blir hjemlet i § 4.20. En adopsjon fordrer både omsorgsovertakelse, fratakelse av foreldreansvar, en vurdering av om adopsjon er til barnets beste og om fosterforeldrene har vist seg skikket til å oppdra barnet som sitt eget. En adopsjon en større inngripen i barnets, biologiske foreldres og fosterforeldres liv enn en omsorgsovertakelse (Bendiksen 2008). Bruk av adopsjon som barneverntiltak har gått ned de senere år, og det er kommet føringer fra Barne-, like - og inkluderingsdepartementet om at man ønsker en praksisdreining mot at flere saker skal fremmes fylkesnemnda med tanke på adopsjon. Adopsjon blir sett på som en gode først og fremst fordi det skaper forutsigbarhet og stabilitet i barnets framtidige omsorgssituasjon (Ot.prp. 69, 2008 – 2009). Som en del av å vurdere barnets beste, blir det sett på hvor barnet har sin tilknytning og kvaliteten av denne (Bendiksen, 2008, s. 92).

I 2008 ble 21 fosterbarn under 18 år adoptert, og 7 av disse var mellom 0 – 7 år.

Tilsvarende tall for 2007 var 37 adopsjoner, og 9 av disse var mellom 0 – 7 år. Statistikken skiller ikke mellom antall adopsjoner gjennomført med tvang eller samtykke fra biologiske foreldre. Sammenliknet med land som USA, Canada og England er dette svært beskjedent, men ikke uten videre sammenliknbart. Norge har et lovverk som i større grad anser det som en egenverdi å få vokse opp hos sine biologiske foreldre. Felles er likevel at biologiske

foreldre har mistet foreldreansvaret ved en adopsjon. Mens Norge skjeler til England og USA, ser det ut som om England skjeler til Norge og andre land som har ett mer restriktivt syn på adopsjon (Simmonds, 2009, s. 222). Forskning viser at adopsjon kan gi tryggere og mer forutsigbare oppvekstrammer enn oppvekstplassering da biologiske foreldre ikke har rett til å kreve tilbakeføring etter bvl. § 21 etter en adopsjon (Ot.prp. nr. 69, 2008 – 2009; NOU 2009:21; Backe – Hansen, 2000).

3.0. Teoretiske perspektiv på tilknytning og selvutvikling

Tilknytning og tilknytningsteori er ikke entydig. Tilknytningsteori har sitt utgangspunkt i separasjonsforskningen fra tidlig på 1940 tallet, men har fått flere innfallsvinkler og utforminger opp gjennom tiden. Mitt teoretiske utgangspunkt er fra den engelske barnepsykiater og psykoanalytiker, John Bowlby (1907 – 1990), som regnes som tilknytningsteoriens far eller opphavsmann. Jeg har videre sett på de ulike tilknytningskvalitetene etter Mary Ainsworth et.al.(1978), da disse er grunnleggende for å forstå bakgrunnen for tilknytningsdagboken. Tilknytningsteorien bygger på betydningen av de første barneår, og er i følge Bowlby et biologisk innebygd motivasjonssystem om å søke beskyttelse når farer truer. Bowlby (1980/1988 og 1988/2001) henviser i senere verker til Daniel Sterns betydning for forståelsen av barn. Jeg vil derfor også se på Sterns forståelse av de fire første leveår. Mens Bowlby i utgangspunktet var biologisk orientert, var Stern samspillsorientert. Denne psykologiske grunnforståelsen av tilknytning vil jeg supplere med noe sosiologisk teori, som kan hjelpe oss til å forstå noe av det samme i en noe annen språkdrakt. Jeg vil derfor trekke inn symbolsk interaksjonisme som et analytisk perspektiv på tilknytning. Dette kan gjøre forståelsen mer tilgjengelig i det praktiske barnevernsarbeidet som har sitt utgangspunkt i det som kalles sosialt arbeid.

3.1. Tilknytning som et kompleks begrep

Lars Smith (2008) har funnet det hensiktsmessig å forklare begrepet tilknytning gjennom flere tilgrensede begreper. Dette er så vidt jeg kan se i overensstemmelse med Bowlbys spesifiseringer der tilknytning blir sett på som et biologisk innebygd atferdssystem for å søke trøst når farer truer og for å oppnå fysisk nærhet i slike situasjoner. Tilknytning har i evolusjonsmessig forstand vært nødvendig for å overleve. Tilknytningsadferd betegnes som

enhver form for adferd som øker sannsynligheten for nærhet til en omsorgsperson. Adferden er mest iøynefallende når barnet er redd, utmattet, syk eller ved adskiller og gjenforeninger fra omsorgspersonen, og barnet vil i slike situasjoner trenge trøst og omsorg (Bowlby 2001; 35 -37). Barnet bruker tilknytningspersonen som en trygg base for å utforske (eksplorere) og som en trygg havn når farer truer i omgivelsene. Barnet søker trygghet og trøst i relasjonen til tilknytningspersonen. Tilknytningsbåndet er den følelsesmessige tilknytningen mellom barnet og omsorgspersonen. Tilknytningsbåndet er en spesifikk individegenskap hos barnet, spesifikk i forhold til en bestemt omsorgsperson. Et barn kan ha kvalitativt forskjellige tilknytningsbånd til ulike omsorgspersoner. (Bowlby, 1988/2001; Broberg et.al. 2006; Smith, 2008).

Samlet sett er altså tilknytning et mål på hvordan man organiserer sin adferd i stressende situasjoner. Det sies at tilknytningssystemet aktiveres under stress. Dette er bakgrunn for at tilknytningsdagboken fokuserer på barnets adferd når det er skremt, slår seg og under adskillelse og gjenforening med tilknytningspersonen. Hvordan barnets tilknytningsadferd blir, avhenger av omsorgen tilknytningspersonen gir. Denne adferden blir et mønster, som avspeiler barnets indre arbeidsmodell, som blir en mal for hvordan man møter andre personer. Indre arbeidsmodell eller indre representasjoner er et sentralt begrep i tilknytningsteorien. Den indre arbeidsmodellen styrer individets selvopplevelse og relasjoner til andre, og kan vare livet ut. Bowlby (1988/2008) hevder at den indre arbeidsmodellen hovedsakelig bygges opp gjennom de fire første leveår, og bestemmes av to forhold. Det første er tilknytningspersonens fysiske tilstedeværelse i skremmende situasjoner og det andre er vissheten om at omsorgspersonen er til stede dersom man ønsker det. Arbeidsmodellene anses ikke som fastlåste og uforanderlige, men det er ingen enkel affære å endre dem. Spesielt i perioder der barnet møter motgang eller stresses, vil det lett falle tilbake til gamle arbeidsmodeller (Smith, 2003; 2008). Tilknytningsbåndet bygges således opp av tilknytningsadferden, og kan karakteriseres som trygg, utrygg eller desorganisert (Ainsworth et.al.,1978; Broberg et.al., 2006; Smith, 2008).

3.2. Ulike tilknytningsmønstre

Barn viser individuelle forskjeller i tilknytningsadferd. Forskjellene dreier seg ikke om hvor mye tilknytningsadferd barnet viser, men snarere hvordan denne er organisert. Mary Ainsworth har utforsket individuelle forskjeller i tilknytningsmønstre, i hovedsak ut fra mønstrene trygg og utrygg. Hun utviklet ”Fremmedsituasjonen”, som regnes som et valid kartleggingsverktøy for å undersøke kvaliteten av tilknytning hos barn mellom ett og to år (Ainsworth et.al., 1978). Barnet befinner seg i et rom sammen med omsorgspersonen og utsettes for kortvarige stressfylte situasjoner der omsorgspersonen forlater rommet og overlater barnet til seg selv og en fremmed person. Måten barnet reagerer på når omsorgspersonen går ut og ved gjenforeningen kan si noe om tilknytningen. En slik situasjon skal sørge for at tilknytningssystemet slår seg på da barnet befinner seg i en stressfylt situasjon, og barnet vil vise evne til å regulere og mestre stress. Det går et skille mellom de barna som har en organisert tilknytningsstrategi og de som ikke har det. Av de organiserte strategiene har vi et hovedskille mellom trygg tilknytning og utrygg tilknytning. Barn som mangler en spesifikk tilknytningsstrategi i de 25 minuttene fremmedsituasjonen varer, blir kalt desorganiserte. Fremmedsituasjonen er ressurskrevende og kodingen må foretas av en spesialutdannet psykolog (Broberg, 2005; Hart & Schwartz, 2008; Killen, 2007; Smith, 2002).

3.2.1. Trygg tilknytning

Trygg tilknytning er kjennetegnet ved at barnet bruker omsorgspersonen som en trygg base for eksplorering, savner denne med korte adskillelser, men lar seg trøste etter gjenforening og fortsetter med sin utforsking. ”Trygg base” er blitt et sentralt begrep etter som tilknytningsteorien har befestet seg. Bowlby sier at dette begrepet er blitt helt avgjørende for hans forståelse av hvordan en emosjonell stabil person utvikler seg gjennom hele livet (Bowlby 1988/2001;55). Bowlby er i ”En sikker base” opptatt av at barnets omsorgspersoner har et ansvar for å tilby barnet en trygg base hvor barnet både kan utforske verden og vende tilbake til derom det trenger trøst og omsorg i trygg forvisning om at det velkomment, får fysisk og emosjonell støtte, blir trøstet og beroliget. Omsorgspersonens viktigste oppgave blir dermed å være til stede i barnets liv både fysisk og psykisk. Et barn med en trygg tilknytning vil være sikker på at den trygge basen er tilgjengelig for dem, noe som dermed balanserer barnet i selvutviklingen og i den relasjonelle utviklingen i å finne balansen mellom tilknytning og eksplorering (ibid).

Broberg (2005) skriver at tilknytningssystemet fungerer som en termostat som slås av ved opplevd trygghet, og muliggjør dermed en nysgjerrig utforskning av verden.

3.2.2. Utrygg tilknytning (ambivalent og unnvikende)

Bowlby (1988/2001) skriver at det er grunn til å tro at barn som avvises av sin morsfigur vil kunne opptre som om nær kontakt med mennesker ikke betyr noe for det. En utrygg tilknytning utgjør en risikofaktor for ulike uheldige utfall når det gjelder følelsesmessig og sosial utvikling. Utrygg tilknytning er en tilpasset strategi som fungerer i den situasjonen barnet har vokst opp i, men kan gjøre det vanskelig for nye omsorgspersoner å forstå deres behov for nærhet og trøst. Av de utrygge tilknytningsmønstrene har Ainsworth (1978) beskrevet det ambivalente og det unnvikende tilknytningsmønsteret. *Det ambivalente tilknytningsmønsteret* utvikles i relasjoner der omsorgsgivers samspill med barnet er mer uforutsigbart og i stor grad skjer på de voksnes premisser. Barn som har utviklet en ambivalent strategi vil søke trøst, men samtidig utøve en motstand mot kontakt. *Det unnvikende tilknytningsmønster* utvikles når barnet ikke opplever at omsorgsgiver er tilgjengelig, og barnet utvikler en strategi med å vende seg bort fra omsorgsgiver når det har behov for trøst. Det har funnet ut at det er bedre å klare seg selv enn å forvente noe av omsorgsgiver (Broberg, 2005; Main & Solomon, 1990).

3.2.3. Desorganisert tilknytning

Ikke alle med utrygg tilknytning lot seg klassifisere i disse kategoriene, og i 1990 kom Main og Solomon frem til en fjerde kategoritype, desorganisert. Mens de trygge og utrygge tilknyttede har organiserte strategier som fungerer i den konteksten de er utviklet, mangler de desorganiserte en samlet strategi for å skaffe seg tilgang til sine omsorgspersoner (Main og Solomon, 1990). Det er først og fremst de desorganiserte som står i fare for adferdsvansker og psykopatologi (Anke, 2007; Broberg, 2005; Killen, 2007; Smith, 2008). Barn som har vært utsatt for alvorlig omsorgssvikt eller overgrep viser moderate (Crittenden 1985) til høye forekomster av desorganisert tilknytning (Carlson et.al.,1989). Crittenden (1985) bruker ikke kategorien desorganisert, men heller unnvikende/ambivalent på barn som ikke viser en organisert form for tilknytning. Desorganisert tilknytning har festet seg som et begrep innen tilknytningsforskningen, og brukes videre som begrep i denne studien. Denne tilknytningsformen knyttes i nyere forskning til barn som har vært utsatt for traumer, mishandling, overgrep og omsorgssvikt av sin omsorgsgiver (Hesse &

Main, 2000; Bath, 2009). Hesse og Main innførte begrepet ”*fright without solution*” om hvordan barna i denne gruppen har det. De kommer i en umulig konfliktsituasjon når tilknytningssystemet slås på i farefulle eller stressende situasjoner, fordi det er de samme personene som skaper redsel som også skal trøste (Hesse & Main, 2000; Lyons – Ruth et.al.,1999).

Det er Ainsworth sin kategorisering av tilknytningsstil som trygg, unnvikende eller ambivalent som er forståelsesbakgrunn for tilknytningsdagboken, og forståelsen av ”fremmedsituasjonen” har vært sentral i Dozer og Stovall sin utvikling av instrumentet. (Stovall & Dozier, 2000; Stovall –McClough & Dozier, 2004).

Separasjon, omsorgssvikt og traumer i tidlig barndom er forbundet med tilknytningsvansker og senere psykopatologi. Dette gjenspeiles i diagnosesystemet ICD10 (2004), der man opererer med diagnosene ”reaktiv tilknytningsforstyrrelse” og ”udiskriminerende tilknytningsforstyrrelse i barndommen”. Omsorgssvikt og avvising av barnet må være kjent gjennom de første fire leveår for å kunne diagnostisere et barn med en tilknytningsforstyrrelse. Aspektet knyttet til svikt i omsorgssituasjonen finner vi igjen i et nyutviklet diagnosesystem for barn mellom 0 og 3 år, Diagnostic classification of Mental Health and Developmental disorders of Infancy and Early Childhood (DC: 0-3R, 2005). Her har den tidlige diagnosen ”reaktiv tilknytningsforstyrrelse” fått navnet ”omsorgssvikt- mishandlingsforstyrrelse”. Denne utvikles ved vedvarende og alvorlig forsømmelse eller neglisjering eller fysisk eller psykisk mishandling fra de primære omsorgsgiverne, hyppig bytte av eller ustabil tilgjengelighet til omsorgsperson. Den kjennetegnes av at tilknytningsmessig adferd er preget av enten å være hemmet og emosjonelt tilbaketrukket eller ukritisk og uhemmet. Dette kan innebære at barnet sjeldent søker trøst når det har det vondt, gir liten respons på tilbud om trøst, har begrensede positive følelser og gjerne følger med fremmede i situasjoner der det skulle søkt tilknytningspersonen. Det er forståelig at barnevernets fosterbarn er spesielt utsatte for vansker av psykososial og emosjonell art, da de både har opplevd omsorgssvikt av ulik art og blitt separert fra sin opprinnelige omsorgsbasis.

3.3. Separasjonsskader eller omsorgssviktskader?

Den tidlige tilknytningsteorien var basert på observasjoner av barns reaksjoner ved adskillelse fra sine foreldre i England på 1940 tallet. Separasjon førte til at barn gikk gjennom fasene protest, fortvilelse, midlertidig frakopling og permanent frakopling. En frakopling vil være alvorlig i forhold til å kunne utvikle tilknytningsvansker og senere psykopatologi (Bowlby, 1980/1998). I psykologiske fagmiljø ble dette framstilt som en generalisert forståelse av barns reaksjoner på atskillelse fra omsorgspersonen. Denne teorien gjenspeiler en tid der man var oppatt av at barnet ikke skulle knytte seg til noen andre enn foreldrene. Personalorganiseringen på barnehjem og sykehus var derfor lagt opp slik at barnet til enhver tid skulle pleies av den tilfeldige voksne. Den tidlige tilknytningsteorien vektla altså faren ved brudd fra primærtilknytningspersonene og det følelsesmessige båndet mellom barnet og primærtilknytningspersonen (Bowlby, 1979/2006). Senere tilbakeviser Bowlby (1980/1998; 1988/2001) denne framstillingen som generell og allmenngyldig, og sier at dette gjaldt barn som ikke fikk anledning til å sørge sunt. Han vektlegger betydningen av at barnet har en trygg base som gir ”moderlig omsorg” når barnet skal skilles fra sine foreldre. Han sier at han etter hvert betrakter begrepet ”trygg base” som helt avgjørende for forståelsen av hvordan en emosjonell stabil person utvikler seg gjennom hele livet (Bowlby, 1988/2001; 55).

Synet på separasjon som en alvorlig trussel for barnets utvikling har altså endret seg fra den første tilknytningsteorien som var basert på retrospektive studier av adskillelser fra biologisk mor. Allerede i 1972 kom Rutter med teori om at det ikke var selve separasjonen, men forholdene rundt separasjonen som hadde størst betydning (Rutter, 1972). Dette bekreftes av Schaffer som peker på at adskillelse alltid inngår i en total sammenheng av stor betydning for barnets utvikling. Å leve i pågående konflikter i familien, i en situasjon preget av omsorgssvikt, vold eller mishandling er skadelige sammenhenger (Schaffer, 2000). Quinton (1998) sier barn tåler flere separasjoner dersom den siste blir bra. En separasjon tåles altså bedre dersom barnet har hatt en god omsorgssituasjon, dersom den medfører at barnet får god omsorg og enda bedre dersom den gir barnet en avklart fremtid.

3.4. Flere tilknytningsforhold til signifikante andre

Smith (2008; s.165) sier at et barn kan være sårbart grunnet en utrygg tilknytning i spedbarnsalderen, men om det fører til senere vansker vil være avhengig av kvaliteten på den senere omsorgen. Barn utsatt for omsorgssvikt i sitt første leveår, forventes å få en utrygg tilknytning i sitt andre leveår dersom ikke omsorgsbetingelsene endres (Broberg et.al., 2006). Forskning tyder på at når barn blir fosterhjemsplassert, organiserer de sin tilknytningsadferd i forhold til hvor tilgjengelig den nye omsorgsgiveren er (Schofield, 2005; Stovall & Dozier, 2000; Stovall –McClough & Dozier, 2004). Dette betyr at barn som flytter i fosterhjem, kan hjelpes til å etablere en oppfatning av seg selv som ønsket, avhengig av at de nye tilknytningspersonene er i stand til å gi dem den støtte og hjelp som de trenger (Jacobsen, 2005, s. 9). Bowlby presiserer viktigheten av at andre voksne tilbyr ”moderlig omsorg” og opptrer som morserstatning i situasjoner der barn må skilles fra sin opprinnelige omsorgsbasis, at nye omsorgspersoner opptrer som tilknytningspersoner selv inn i en kortvarig kortsiktig tilknytningsprosess. Begrepet ”moderlig omsorg” oppfattes gjerne som et kjønnnet begrep, noe som har en sammenheng med at mye av den klassiske forskningen er foretatt av mor og barn. Bowlby (1988/2000, s.72) presiserer at denne omsorgen kjennetegnes av en tilgjengelig trygg base og dette er som kjent ikke avhengig av kjønn. Omsorgspersoner som representerer en trygg base har gjerne selv hatt en trygg tilknytning som barn eller de har bearbeidet egen barndom slik at de framstår som trygge og selvstendige, og blir også betegnet som autonome (Bowlby, 1988/2000; Main, 1985).

3.5. Daniel Sterns syn på selvdannelsen og indre arbeidsmodeller

Daniel Stern er kjent for sin spedbarnsforskning i et relasjons- og samspillsperspektiv, der han legger vekt på at barnets selvopplevelse dannes i en sosial sammenheng. Stern (1999) skriver at det ikke er barnets selvopplevelse som dannes, men også moderskapet skal fødes og konstelleres. Moderskapets selvdannelse og identitet påbegynnes under graviditeten. Stern beskriver fire ulike fornemmelser av selvet: *Det gryende selvet*, som dannes fra fødsel til tomåneders alderen. *Kjerneselvet*, som dannes fra to til seksmåneders alderen. *Det subjektive selvet*, som dannes fra sju til sytten måneder og *det verbale selvet* som dannes fra etter dette. Alle disse selvopplevelsene er funksjonelle og aktive gjennom hele livet, de fortsetter å vokse og eksistere ved siden av hverandre (Stern, 2003, s.73). Stern er videre opptatt av *det narrative selvet*, som han en periode skilte ut som en egen selvopplevelse fra

treårsalder (Stern 1990). Det narrative selvet dreier seg om å skape mening og sammenheng gjennom å snakke om og få sin egen historie. Betydningen av den narrative strukturen er å finne helt tilbake i kjerneselvet, og det narrative selv henger sammen med den intersubjektive selvopplevelse (Stern, 2003). Stern peker på hvor viktig inntoning og det intersubjektive møtet er i denne prosessen (Stern, 1993). I sin siste bok har han fokus på øyeblikkets uvurderlige betydning i det intersubjektive møtet i samspillet mellom mennesker. Han mener dette møte kan virke terapeutisk og helende. Han sier at det intersubjektive motivasjonssystemet er adskilt, men komplementært til systemet for tilknytningsmotivasjon. Følgen av dette blir at intersubjektiviteten innebærer emosjonell beredskap her og nå og er en viktig forutsetning for å stå hverandre psykologisk og emosjonelt nært i et tilknytningsforhold (Stern, 2007, s.114). I følge Stern kan mennesker være knyttet til hverandre uten å ha et nært intersubjektivt forhold eller de kan ha et nært intersubjektivt forhold uten å være knyttet til noen. Intersubjektive møter mellom mennesker fanges gjerne i ”nå – øyeblikk” både i hverdagsliv og terapi. Slike nå - øyeblikk er knyttet til en eller annen følelse av selvet, og det opplevende selvet tar stilling til nå – øyeblikket (Stern, 2007, s.63). Stern hevder videre at noen nå øyeblikk influerer på fortiden og fremtiden, og bidrar derfor til å konstruere mening i menneskets historie. Stern sier selv at han er influert av fenomenologisk tenking i denne teorien, og ligger innenfor en type sosialkonstruktivistisk tankegang der ordene har mindre betydning enn relasjonen (ibid). Dette ligger tett opp til en tankegang om at tilknytningsrelasjonen hjelper barnet å skape mening i sin tilværelse, og det å få hjelp til å binde sammen sin historie kronologisk er en del av denne meningsdannelsen (Howe og Fearnley, 1999).

Stern snakker om RIG, der tilknytningsteorien snakker om indre arbeidsmodeller. RIG står for representasjoner av interaksjoner som er blitt generalisert. Stern differensierer RIG i forhold til tilknytningsteoriens tanke om arbeidsmodell. Han sier at *”en bestemt RIG dreier seg om representasjonen av en spesifikk type interaksjon. En arbeidsmodell dreier seg om en samling av mange slike interaksjoner til en større representasjon av en persons repetoar under visse omstendigheter ... Arbeidsmodeller endres etter hvert som nye RIG-er tas med eller tas bort”* (Stern 2003; 181). RIG kan bestå av nå - øyeblikk i møte med selvet. Sett i et slikt perspektiv vil samspill som representerer intersubjektive møter mellom et barn og en omsorgsperson, kunne implementeres i selvet og de indre arbeidsmodellene.

3.6. Tilknytning i et samspill- og relasjonsperspektiv

Barns omsorgsvilkår er av stor betydning for utvikling av tilknytningsstil, og denne tilknytningen påvirker utviklingen både emosjonelt, sosialt, kognitivt og motorisk (Anke 2007; Broberg et.al., 2006; Killen, 2007; Schibbye 2004; Smith 2003; 2008). Stern har fokus på at interaksjon mellom barnet og dets omsorgsperson er av betydning for utviklingen. Denne interaksjonen skjer i et samspill, og ord som inntoning og intersubjektivitet har tilført nye nyanser til vår forståelse (Stern, 2003; Hart & Schwartz, 2008). Tilknytning kan sees som en kommunikasjonsutforming barnet har utviklet, og som barnet er avhengig av for å få bekreftet sin oppfatning av seg selv. Vi kan se på barns tilknytning som et spørsmål om hvordan barnet har fått og får organisert sin kommunikasjon om seg selv og sine omgivelser (Øvereide, 2000). Kommunikasjon og samspill henger sammen. Rye (2003) skriver at det tidlige samspillet er av avgjørende betydning for å etablere tidlig tilknytning og dermed for at barnet skal oppleve trygghet. Når et barn flytter i fosterhjem, handler det om å få anledning til å gå inn i nye kommuniserende, intersubjektive prosesser med sine sosiale omgivelser. Tilknytningsprosessen blir å betrakte som en transaksjon. Å hjelpe barn med samspillaktiviteten blir en viktig oppgave for fosterforeldrene (Smith 2002; 2003). Samspill og relasjon henger sammen, og en relasjon utvikles i samspill (Hart & Schwartz, 2008).

Tilknytning handler som kjent også om et følelsesmessig bånd, og omsorgen vil bære preg av det affektive samspillet mellom omsorgsgiver og barn. Sroufe (1989) sier at de fleste kliniske forstyrrelser som gir seg utslag i adferdsproblematikk i barnets tre første leveår hovedsakelig handler om relasjonsforstyrrelser. Stern-Brushweiler og Stern (1989) sier at barn- foreldre relasjonen er mer enn interaksjonen. Det inkluderer de subjektive erfaringene hos både barnet og omsorgsgiveren, inkludert minnene og representasjonene historiene har i dyaden. Zeanah m.fl. (1994) fant at mødrenes indre representasjon av deres barn korrelerer med barnets tilknytningsklassifikasjoner, og at det å jobbe med omsorgsgivers representasjoner av barna var veien å gå for å jobbe med relasjonen. Zeanah m.fl. (2000) og Stern (1995) påpeker at i terapi kan terapeuten jobbe med denne relasjonen for å få til endring. Overført til fosterhjemsomsorgen, betyr dette at det er i veiledning eller i oppfølgingen av fosterforeldrene at man kan få tilgang til å jobbe med den emosjonelle biten av tilknytningen, og at man kan trenge et verktøy for å kartlegge den følelsesmessige involveringen. Zeanah m.fl. (1997; 2000) beskriver ”Working Model of the Child

Interview” som et verktøy som kan få tak i omsorgsgivers historie av barnet og relasjonen med barnet. Bath (2009) sier at barn utsatt for komplekse traumer, herunder omsorgsvikt og skader i den tidlige relasjonen, trenger traumebevisst omsorg bestående av tre pilarer: Trygghet, relasjon og affektregulering. Han er opptatt av at en slik omsorg gitt inn i barnets hverdag kan virke mer helende og terapeutisk enn terapi som behandlingsform.

3.8. Tilknytning i et symbolsk interaksjonistisk perspektiv

Et transaksjonelt syn på tilknytning vil etter min oppfatning være forenelig med å analysere tilknytning i et symbolsk interaksjonistisk perspektiv. Jeg vil her kort presentere perspektivet ut fra Lewin og Tost sin fortolkning av Chicagoskolen som sosiologisk og sosialpsykologisk skoleretning presentert i sin bok *”Hverdagsliv og samhandling med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv”*. Chicagoskolen har vært inspirasjon og bakgrunn for sosialt arbeid, men også for en praksisnært og fenomenologisk vitenskapssyn. Termen symbolsk interaksjonisme finnes i flere variabler, men felles er at man søker forståelse framfor forklaring. Symbolsk interaksjonisme finnes i to delvis adskilte fenomen, der det på den ene siden er et allment teoretisk perspektiv for analyse av samfunnet og på den annen side en sosialpsykologisk teori. John Dewey (1859 – 1952) var opptatt av at sosiale vitenskaper skal beskjeftige seg med hverdagslige situasjoner, og at teorien skal være forankret i virkeligheten (Levin og Trost, 2005, s. 32). Symbolsk interaksjonisme er et perspektiv for analyse av den sosiale virkelighet, der den sosiale interaksjonen bidrar til å skape mennesket. Dette perspektivet ser på mennesket og dets situasjon i nået og med et framtidssblikk. Her er man ikke determinert eller styrt av tidligere erfaringer, men aktivt skapende og stadig i endring. Hvordan man tolker hverandre vil være av betydning for endringsprosessen (ibid).

Levin og Trost (2005) sier at det er 4 felles hjørnesteiner i symbolsk interaksjonisme uavhengig av retning:

1. Definisjon av situasjonen; Dette innebærer at det et individ oppfatter, blir både individets virkelighet og bestemmende for dets adferd. Omsatt til et tilknytningsteoretisk synspunkt, vil det innebære at om et fosterbarn ikke oppfatter fosterhjemmet som en trygg base, vil det gi seg utslag i mangel på tillit og mangel på å søke trøst og nærhet. Barnet definerer ikke at omsorgspersonen er til å stole på.

2. All interaksjon er sosial; Dette representerer et syn på barnet i overensstemmelse med Stern og nyere tilknytningsforskning, der man tenker at barnet er sosialt helt fra fødselen av. Barnets primære behov er tilknytning og respons, framfor driftstilfredstillelse som det psykoanalytiske perspektiv tradisjonelt sett har vært representant for (Karterud, 1997).
3. Vi interagerer ved hjelp av symboler; Ord er nok det vanligste symbolet. I prinsippet er ord bare en lyd, ord blir først symbol når de blir lyd med en felles mening for de som er i samhandling. Den mening symbolene har er avhengig av hvordan vi definerer situasjonen. I forhold til fosterbarn og fosterforeldre er det rimelig å tenke at symbolene kan ha ulik mening for fosterforeldre og barn.
4. Mennesket er aktivt og befinner seg i nået; Ingenting er statisk, vi er foranderlige og i prosess. I forhold til tilknytningsteori, vil dette være forenelig med å se at de indre arbeidsmodellene kan endres i møte med nye omsorgspersoner som framtrer som trygg base. Å være en trygg base er viktig uavhengig av tidsperspektivet på plasseringen, da vi befinner oss i ”nå – øyeblikk” for å bruke Sterns begrep.

Ulike opphavsteoretikere har pekt på ulike ting i en slik forståelse, og i termen av symbolsk interaksjonisme som sosialpsykologi har vil jeg spesielt se på George Herbert Meads (1869 – 1931) forståelse av selvdannelsen og Charles Horton Cooleys (1864 – 1929) oppfatning av det sosiale selv. Mead samarbeidet med Dewey i Chicago, og er i denne sammenheng interessant fordi han ble publisert i 1934 med en modell for utvikling av ”selvet” ut fra den sosiale interaksjon. Mead delte selvet opp i to teoretiske konstruksjoner: I og me. ”Me” er den delen av selvet som benyttes i vårt stabile liv, og det forandrer seg relativt langsomt. ”I” finnes momentant, det kommer og går. Det er et dialektisk forhold mellom ”I” og ”me”. ”Me” bremses ”I”, som deretter påvirker ”me” til å forandre seg (Mead 1967). Selvet er dermed relativt stabilt og forandres langsomt, men det er i forandring. Mead er målbærer av at menneskets selv dannes i et samspill med det omkringliggende samfunnet, og de signifikante andre blir viktig for oppbyggingen av selvet. Begrepet primærgrupper er sentralt innenfor dette perspektivet, og kjennetegnes av ”ansikt til ansikt kontakt” og samarbeid. Primærgruppen representerer følelsesmessige kontakter for mennesket, men er også grunnleggende for å skape sosiale omgivelser der menneskets grunnleggende oppfatninger og følelser blir skapt og opprettholdt (Levin og Trost 2005; 75). Mead bruker betegnelsen ”den generaliserte andre”, som kan forstås som de internaliserte normene,

vurderingene og syn på seg selv som ligger i ”me” (Mead, 1967). På mange måter kan man se på dette som en indre arbeidsmodell i tilknytningsteoriens begrepsbruk.

Cooley innførte begrepet ”looking-glass self” eller speilselvet, noe som innebærer at vi får et bilde av oss selv med å se på andre bedømming av oss, og dette former vårt selv og vår identitet. Selvet blir dermed situasjonsbetinget og tidsbetinget (Levin og Trost 2005, s. 37). Cooley innfører begrepet ”sympatisk introspeksjon”, som handler om at man forsøker å sette seg inn i den andres forestillinger og definisjon av situasjonen, noe som vi i dag kaller empati. Vårt samspill med andre avhenger av vår evne til å sette oss inn i andres situasjon (Levin og Trost, 2005, s.69). Denne forståelsen er korrelerbar med tilknytningsteori som vektlegger omsorgsgivers evne til å være fysisk og psykisk tilgjengelig for barnet, som skal danne sine indre arbeidsmodeller.

3.9. Menneskesyn i de ulike teoretiske retninger

Den første tilknytningsteorien, basert på den første separasjonsforskningen, kan kategoriseres som deterministisk i sin menneskeforståelse. Den var basert på et biologisk grunnsyn, som konkluderte med at separasjon fra primærtilknytningen vil kunne gi permanente skader (Bowlby, 1979/2006). Dette innebærer en forståelse av en stabil indre arbeidsmodell når den først er dannet. Kategorisering av tilknytningsmønstre ut fra en stabil forståelse av indre arbeidsmodeller innebærer en form for diagnostisering av barnets egenskaper, og kan ta oppmerksomheten fra samspillet mellom barn og omsorgsgiver. Resiliensforskning fra nyere tid viser at signifikante andre er den beste beskyttelsesmekanismen som kan gis barn, og det perspektivet fører oss over på at barn kan endre selvforståelse, knytte seg til andre enn primærpersonen og ha ulik tilknytning til ulike mennesker (Borge, 2003). Nyere forskning viser at barn kan finne nye trygge baser og endre tilknytningsmønstre (Anderson, 2006; Schofield og Beek, 2005; Stovall & Dozier, 2000; Stovall –McClough & Dozier, 2004). Bowlby (1980/1998;1988/2001) beskriver en endring fra et biologisk deterministisk perspektiv på primærtilknytning til et mer samspills- og relasjonsperspektiv der omsorgspersonen som en trygg base blir avgjørende for barnets utvikling. Anke (2007) har beskrevet hvordan barn med ulike tilknytningsmønstre kan imøtekommes av terapeutisk omsorg for å få tro på trygge baser og endre tilknytningsstil og adferd. Det blir dermed naturlig å se på utviklingen av tilknytning som en prosess der barnet endres i samspill med sine omgivelser, samtidig som barnet med sine individuelle

karakteristika også påvirker og endrer sine omgivelser (Sameroff, 2000; Øvereide, 2000). De psykologiske perspektivene har gjennom nyere forskning tatt en dreining mot mer samspillsorienterte sosiologiske perspektiv. Jeg mener dette kan forenes i et symbolsk interaksjonalistisk perspektiv, som på mange måter representerer et mer positivt og håpefullt menneskesyn, der menneskets utvikling betraktes for stadig å være i prosesser og endring. Det sies at *"mennesket er ikke, men de blir gjennom det de gjør. De skaper seg selv på nytt og på nytt og trekker tidligere erfaringer inn i nye handlinger"* (Levin og Trost, 2005; 199). I lys av Sterns (2003) forståelse av indre arbeidsmodeller, kan en tenke seg at Meads (1967) "I" består av flere RIG'er eller representasjoner, som kan endre "me" (ibid) eller den indre arbeidsmodellen. Tilknytningsteori som har et "trygg base perspektiv" korrelerer med et håpefullt menneskesyn der indre arbeidsmodeller kan endres, men forneker heller ikke at de første indre arbeidsmodeller kan feste seg som mønstre dersom omsorgsmiljøet ikke endres.

4.0. Tidligere forskning

Tilknytningsteorien har i den senere tid fått en fornyet og sentral posisjon og det er enkelt å finne forskning på dette feltet, men vanskeligere å finne forskning på tilknytning og fosterbarn.

4.1. Nevropsykologisk utvikling

Hjernens utvikling og tilknytning har i den senere tid blitt sett i sammenheng med hverandre. En hypotese er at trygg tilknytning påvirker modning av hjerneceller og synapsedannelse, og at dette i sin tur påvirker utviklingen på det sosiale, emosjonelle og kognitive området positivt. Spesielt sees dette i sammenheng med lagring av erfaringer i hjernen og hukommelsesforskningen (Siegel & Hartzell, 2003). Nyere nevrovitenskapelige funn viser videre at en utrygg tilknytning, som følge av traumer eller omsorgssvikt, påvirker hjernens struktur spesielt i områder der evnen til å regulere følelsesmessige tilstander er lokalisert, noe som henger sammen med økt cortisolnivå under stress (Shore, 2003; Gjærum, 2003). Shore (2003) beskriver videre at når stressnivået synker, kan synapsedannelse og hjerneceller bygges opp igjen. Selv om miljømessige erfaringer tidlig i livet har størst innflytelse på hjernes organisering, vil evnen til erfaringsavhengige

forandringer i nervesystemet være intakt livet gjennom. Dette forklarer hjernes "plastisitet". Vi ser altså at heller ikke hjernen er statisk. Hjerneforskningen underbygger en utviklingspsykologisk forståelse vi har kjent i flere år.

4.2. Tilknytningens betydning for barns utvikling

Tidlig separasjon fra moderlig omsorg er forbundet med affektive og adferdsmessige vansker både på kort og lang sikt (Bowlby, 2001). Det er stor enighet om at trygg tilknytning gir gevinster sosialt, kognitivt og for fysisk og psykisk helse. En trygg tilknytning gjennom de første leveår regnes som en sentral beskyttelsesfaktor for senere å kunne mestre stress. Barn som har en trygg tilknytning ser i større grad ut til å tåle ulike typer belastninger eller risikofaktorer en kan møte gjennom livet, uten at dette gjelder som en garanti. Tilknytning kan endre seg eller belastningsopphopningen kan bli for stor. Resultater fra TOPP studien ved Folkehelseinstituttet viser at det er mulig å identifisere forstadier til psykiske plager allerede ved halvannetårsalder. Om lag en fjerdedel av barna med betydelige plager i halvannetårsalderen hadde fremdeles relaterte plager seks år etter. Hovedfunnet viser at det var når risikoforholdene ble konstante, at symptomnivå forble på samme høye nivå. Dette indikerer at barns psykiske helse kan bedres dersom oppvekstmiljøet gjennomgår positive forandringer (Mathiesen et.al., 2007). En utrygg tilknytning utgjør en risikofaktor for ulike uheldige utfall når det gjelder følelsesmessig og sosial utvikling. En desorganisert tilknytning øker faren for psykopatologi i senere barneår eller ungdomsalder. Barns omsorgsvilkår er av stor betydning for utvikling av tilknytningsmønster, og denne tilknytningen påvirker utviklingen både emosjonelt, sosialt, kognitivt og motorisk (Broberg et.al., 2006; Von der Lippe, 2005; Smith 2002; 2008).

Kristofersen og Clausens (2008) longitudinelle forskning fra registerdata har vist dramatiske forskjeller mellom barnevernsbarn og andre barn i forhold til utdanning, arbeid, fysisk og psykisk helse, rus, selvmord og ulykker. Dette samsvarer i stor grad med tilsvarende svensk forskning på barnevernsbarn (Vinnerljung, 2006). Den norske rapporten viser imidlertid at omtrent en tredjedel av barnevernsbarna klarer seg, og det er de fosterhjemsplasserte barna på langtidstiltak som klarer seg best som voksne (Kristofersen og Clausen, 2008). Dette kan indikere at barn som har vært plassert tidlig i fosterhjem, klarer seg bra. I mindre målestokk bekreftes dette i en brukerundersøkelse av 36 tidligere fosterbarn på vestlandet som alle hadde klart seg ganske bra. 16 av ungdommene hadde

blitt fosterhjemsplassert da de var mellom 0 – 3 år, og trodde selv at dette var av betydning for en stabil, trygg oppvekst og dagens funksjonsnivå (Jøsok, 2010).

I nyere tid har vi fått forskning som viser at barn kan ha flere tilknytningsforhold. For å avgjøre om en utenfor familien kan bli en tilknytningsperson for barnet, må en se om denne kan gi fysisk og emosjonell omsorg, ivareta kontinuitet og investere emosjonelt i barnet. Tid til og kvaliteten på omsorgen, grad av emosjonell investering og gjentatt tilstedeværelse over tid er forhold som kan være avgjørende for tilknytningshierarkiet (Howes, 1999; Smith, 2003; 2008; Killen; 2007). Muligheter for bearbeiding av tap og nye tilknytningsmuligheter gir barnet mulighet til å endre sine indre arbeidsmodeller og dermed sin selvoppfatning (Howe og Fearnley, 1999).

Andersson (2005) viser i sin longitudinelle studie av 26 svenske barn, første gang tatt under omsorg før 4-års alder, at nye tilknytningsrelasjoner kunne skapes senere i livet enn tidlige barneår. Dette var imidlertid avhengig av at barnet fikk en trygg base og en signifikant tilknytningsfigur. Schofield og Beek (2005) viser gjennom en longitudinell studie av 52 fosterbarn, plassert før de var 12 år, at barn som ble møtt av en sensitiv omsorgsperson og opplevde anerkjennelse og tilhørighet i en ny familie kunne få ny trygg base langt opp i alder og dermed mulighet til nye indre arbeidsmodeller. Schofield og Beek viser til fosterfamiliens utfordring og oppgave i å være tilgjengelig for barnet, gi sensitive gjensvar i kommunikasjonsprosessen, akseptere barnet, gi samarbeidsinnstilt omsorg og tilby familiemedlemskap. De har ut fra bl.a. denne studien utviklet en ”trygg base modell” som brukes både i undervisning og i veiledning av fosterforeldre (Schofield og Beek, 2005; 2008). Modellen er også tatt i bruk i Norge og er formidlet i PRIDE kursingen av fosterforeldre og i veiledningsgrupper (Smeplass, 2006)

Dozier og Stovall- McClough (2000; 2004) har dokumentert at små barn i fosterhjem kan endre sin tilknytningsadferd allerede i løpet av to måneder når de får god omsorg i nye omgivelser. De har foretatt to studier der tilknytningsdagboken har vært sentral. Den første studien omfattet 10 fosterbarn og deres fosterforeldre (2000). Den andre studien var av 38 fosterforeldre og deres fosterbarn fra 5 til 28 måneder ved plasseringstidspunkt (2004). Begge studiene viser at fosterbarn under 12 måneder viste tilknytningsadferd til nye omsorgspersoner innen 2 uker. For de eldre barna viste det seg at etter en første variabel periode framstod nye tilknytningsmønstre, mønstre som hadde en tendens til å stabilisere

seg innen 2 måneder etter plassering. Barn som kom til autonome fosterforeldre utviklet lettere et trygt tilknytningsmønster, fordi disse omsorgspersonene lettere imøtekom fosterbarna med en omsorg som virket terapeutisk (Stovall & Dozier, 2000; Stovall – McClough & Dozier, 2004). Stovall –McClough & Dozier (2004) sier at disse funnene viser et stort behov for tidlig intervensjon og veiledning av fosterforeldre. Det er viktig å starte tidlig etter plassering fordi fosterforeldrene da har en større mulighet for å hjelpe barnet i den første fasen hvor tilknytningen er i ferd med etablere seg.

Heidi Jacobsen (2005) har brukt dagboken som et av flere kartleggingsverktøy i sin pilotstudie av 5 små barn om tilknytning til beredskapsmødre og fostermødre. I min studie belyses bruken av dagboken som et veiledningsverktøy overfor fosterforeldre, og anvendelsesområdet er derfor utvidet i forhold til tidligere studier.

4.3. Omsorgsgivers mentale og emosjonelle kapasitet

Vi har forskning som viser at foreldres mentale tilstand, i betydning egen barndom og tilknytningshistorie, påvirker hva slags tilknytningsmuligheter de tilbyr barna sine. Fonagy m.fl. (1991) fant at mors tilknytningsmønster som voksen i svangerskapet predikerte barnets tilknytningsmønster som ettåring. Bowlby (1988/2001) viser til Main et.al. (1985) som har en lengdesnittsundersøkelse av forholdet mellom generasjoner med hensyn til tilknytningsstil. Main fant en høy korrelasjon mellom hvordan en mor beskriver forholdet til sine foreldre da hun var barn og det tilknytningsmønster dette barnet nå hadde til henne. Klette (2007) fant, i sitt utvalg av sytten mødre og deres barn, at mødres evne til å trøste hadde sammenheng med den trøsten de selv hadde fått i sin undersøkelse av sammenhenger mellom trøst og trygghet over to generasjoner. Klette påviste sterke sammenhenger mellom mødrenes erfarte trøst og barnas tilknytningstrygghet ved et år. Denne forskningen tyder på at tilknytningsstil kan gå over generasjoner. Main (1985) fant likevel et unntak av mødre som selv hadde hatt en vanskelig barndom og som likevel klarte å få trygge barn. Dette var mødre som hadde psykologisk tilgang til sine vansker og som videre hadde bearbeidet dem slik at de bevisst kunne snakke sammenhengende og se nyansert og balansert på sin egen oppvekst slik at den ikke ble verken idyllisert eller formørket. Mains forståelse var viktig bakgrunn for Zeanahs studie som at mødres indre representasjon av barna korrelerte med barnas tilknytningsstil. Her har de sett at måten mødre forteller historier om barna sine viser hvor sensitive de er for barnas behov. Dette har igjen lagt bakgrunnen for Working

Model of the Child Interview (Zeanah et.al. 1994; 1997). Dozier og Stovall (2000; 2004) fant at autonome fostermødre lettere skapte miljø for trygg tilknytning hos fosterbarna. Dozier m.fl.(2007) sier videre at fosterforeldre som har ”commitment ”overfor fosterbarna lettere opptrer beskyttende og trygt overfor barna. ”Commitment” handler om å være så engasjert og forpliktet overfor fosterbarna at man behandler dem som sine egne og går en ekstra mil for dem. Disse resultatene viser at både fosterforeldres emosjonelle forpliktelse overfor fosterbarna og psykologisk bevissthet om egen historie, er sentralt for at de skal kunne møte og handle i forhold til fosterbarnets behov for nærhet, beskyttelse og trøst i stressende eller angstfylte situasjoner samt hjelpe dem å skape mening i sin historie (Howe og Fearnley, 1999).

4.4. Adopsjon som barnevernstiltak

Det er vanskelig å finne forskning som kan si noe direkte om hvordan adopsjon som barneverntiltak virker inn på selve tilknytningen. I norsk lovgivning har adopsjon en juridisk dimensjon som gir full tilhørighet med alle rettigheter i adopsjonsfamilien. En slik tilhørighet vil antagelig påvirke den emosjonelle og relasjonelle delen av tilknytningen. Triseliotis (2002) har foretatt en metaanalyse av flere undersøkelser der han spør om hva som er best av oppvekstfosterhjem eller adopsjon. Han mener å ha funnet at barn som vokser opp som adopterte føler seg emosjonelt tryggere, er tryggere på å høre til et sted og at generell trivsel og velvære dermed er bedre. Christoffersen med flere (2007) har foretatt en liknende empiristudie, og kommet til at jo tidligere barnet adopteres, desto større er sjansen for å rette opp skjevutvikling.

I Norge har Turid Vogt Grinde vært opptatt av temaet, men det foreligger ingen rapport. Berg (2010) har foretatt en undersøkelse av 13 barn som ble adopterte som ganske små ved barnevernsvedtak. Berge sier at denne evalueringen bekrefter at det går bedre med adopterte barn enn med fosterbarn. Ti av de tretten barna er som voksne i en god og stabil livssituasjon. To har moderate problemer, som betegnes til å være under kontroll. En har omfattende problem med seg selv og utagerende adferd på undersøkelsestidspunktet. Berge sier ”*valg av adopsjon har gitt bortimot optimale oppvekstrammer for dem*” (Berg, 2010, s.57). Hun peker på at fosterforeldrene har vært ressurssterke og engasjerte i barnets oppvekst.

Adopsjon som barneverntiltak vil i stor grad dreie seg om ”åpne adopsjoner” der barna kjenner til sitt biologiske opphav. Erfaringene fra empiriske studier av åpne adopsjoner er generelt positive. Jo høyere grad av åpenhet, desto mer tilfredse er barna. I forhold til selvverd, identitetsfølelse, sosial og emosjonell tilpassning viste barna seg å være normale sammenliknet med andre barn i normalbefolkningen (Christoffersen et.al., 2007). Barna i Bergs undersøkelse bekrefter dette og sier at de har følt seg som vanlige barn (Berg, 2010).

5.0. Metode

For å studere hvilken barnevernfaglig oppfølging en barnløs fosterfamilie opplever som relevant, er en kvalitativt orientert studie det som vil kunne gi dypest innsikt og en økt forståelse i problemstillingen (Aase og Fossåskåret, 2007; Malterud, 2003; Postholm, 2005; Ringdal, 2007).

5.1. Utvalg

I kvalitative undersøkelser må utvalget settes sammen slik at det inneholder materiale om det man ønsker å si noe om når studien er ferdig. I denne studien måtte derfor utvalget bli selektivt ut fra hva som var hensiktsmessig og strategisk adekvat (Malterud, 2003; Postholm, 2005). Jeg måtte finne kasus av fosterforeldre som hadde tatt imot små barn og som hadde mottatt veiledning etter å ha ført ”foreldres tilknytningsdagbok” knyttet til perioden rundt de to første månedene barnet bodde der. Jeg kjenner ikke til at det er gjort noen studie av tilknytningsdagboken som veiledningsverktøy, heller ikke at noen andre fosterhjemskonsulenter har brukt den på same måte eller i samme omfang som meg. Slike hensyn tilsa at jeg ønsket å få informasjon fra de fosterforeldrene der jeg selv hadde hatt et veiledningsansvar. Derfor sendte jeg ut et enkelt spørreskjema til disse 9 fosterfamiliene.

Kasusstudie kan foretas som single kasusstudier eller multiple kasusstudier I kasusstudier velger man utvalg i forhold til fenomenet man vil vite mer om (Kruuse, 2007; Postholm, 2005; Stake 2005), og man må sørge for nødvendig samtykke til å bruke de kasusene som representerer fenomenet (Yin 2009). Mitt ønske var å gjennomføre en multipell kasusstudie av de 9 fosterforeldre og fosterbarn der jeg selv hadde drevet veiledning gjennom å se på dagbøker og dokumenter fra denne første perioden barnet var

plassert. Da samtykkene til denne studien ikke lot seg ordne, endte jeg opp med en singel kasusstudie av en fosterfamilie som har fått plassert to barn på henholdsvis 10 måneder og 8 måneder ved 3 års mellomrom. Da det første barnet ble plassert, mottok de veiledning knyttet opp til at de førte tilknytningsdagboken. Denne familien hadde adoptert det tidligere fosterbarnet, og hadde derfor samtykkekompetanse for å tillate bruk av dokumenter som inneholdt informasjon om barnet.

Postholm (2005) definerer kasusstudier som en utforskning av et bundet system, - et system som er både tids- og stedbundet. Dette kan være en sosial enhet. I min studie er systemet bestående av fosterbarn / fosterforeldre som et kasus å regne. En kasusstudie kan defineres som en utforskning av handlinger i hverdagslivet, og gir mulighet til å studere fenomen i sine naturlige omgivelser (Postholm, 2005; Stake, 2005; Yin 2009). Yin (2009) sier man velger kasusstudier når man ønsker å forstå et ”real-life-fenomen” i dybden, og presiserer at dette skiller kasusstudier fra eksperimentelle studier. Det vil således være nært knyttet opp til praksis, noe Schön (1987) er opptatt av at forskning må bidra til. Dette har røtter helt tilbake til Chicagoskolen, der symbolsk interaksjonisme har sitt opphav tidlig på 1990 tallet med for eksempel John Dewey (Levin og Trost, 2005). Denne studien er foretatt som en dokument- og intervjuanalyse av hverdagslivet slik fosterforeldrene beskriver det. Dokumentanalysen bygger på dagbokføringen som ble gjort gjennom de to første månedene barnet bodde i fosterhjemmet og de observasjoner som fosterforeldre og veileder skrevet ned i det som den gang var både barnets og fosterforeldrenes naturlige miljø. Observasjonene bar altså ikke preg av eksperimenter eller testing, slik som for eksempel ”fremmedsituasjonen” brukes for å kartlegge et barns tilknytning i et rom og miljø som er fremmed for barnet.

5.2. Datainnsamling

Kasusstudier har ingen spesifikk måte å gå frem på, og det blir brukt datainnsamlingsstrategier som er passende og praktiske. Metodetriangulering blir sett på som en styrke (Postholm, 2005; Stake, 2005; Yin, 2009). Yin (2009) framholder at man kan bruke innfallsvinkler fra både kvalitative og kvantitative metoder. I denne studien har jeg foretatt en form for metodetriangulering mellom en spørreundersøkelse og en kasusstudie som går mer i dybden. Alle ni fosterforeldrene svarte på spørreskjemaet (vedlegg 2).

I kasusundersøkelsen har jeg brukt flere kilder for innsamling av data: Utfylte dagbøker fra fosterforeldrene, rapport skrevet av veileder, interne arbeidsdokument knyttet til observasjoner og samtale under veiledningen fra veileder. Fordelen med å forske på foreliggende kasus og materiale, er at deltakerne ikke er påvirket av å være forskningsobjekt, og kasusene vil ligge nærmere opp til hverdagslivet. Da jeg begynte å se på det skriftliggjorte materialet fra kaset, opplevde at materialet var smalt for å kunne si noe om dette i et større perspektiv. Riktignok så jeg ut fra materialet at de så ut som om barnet søkte trøst og viste begynnende tilknytning til fosterforeldrene, men jeg tenkte det ville være spennende å ”tykne” historien med å få noen indikasjoner på tilknytningen fire år etter at dagboken ble ført. Videre ville det være interessant å få fosterforeldrenes opplevelse av dagboken som veiledningsinstrument, oppfølging generelt og fosterforeldrenes opplevelse av adopsjonens betydning for tilknytningen. Både Stake (2005) og Postholm (2005) påpeker betydningen av nærhet til kasusene for å ”tykne” beskrivelsen og komme i dybden eller ”backstage”. Datainnsamlingen ble dermed avsluttet med et intervju med fostermor fire år etter at dagboken ble ført. Kvale (2007) sier den naturvitenskaplige baserte psykologien ofte har oversett det kunnskapspotensialet som samtalen mellom mennesker representerer. Yin (2009) sier intervju ofte gir god dybdeforståelse i kasusstudier, og dette skulle jeg selv få erfare.

Intervjuet var semistrukturert, der strukturen og tematikken fra et kartleggingsverktøy kalt ”Working Model of the Child Interview” (WMCI) var beholdt. WMCI ble utviklet av Charles H. Zeanah med flere i 1994. Intervjuet er opprinnelig utviklet til bruk i klinikk og er lite brukt i forskning. Intervjuet kartlegger omsorgsgivers forståelse av barnets tilknytningsbehov og indikerer dermed barnets tilknytning til omsorgsbasen (Zeanah et.al.1994; 1997). Dette intervjuet kan brukes når barnet er eldre og har bodd over lengre tid i fosterhjemmet. WMCI kartlegger i større grad omsorgspersonens følelsesmessig engasjement i barnet enn tilknytningsdagboken, som observerer tilknytningsadferd. I intervjuet ble det videre stilt spørsmål om deres opplevelse knyttet til at barna bodde i beredskapshjem og omkring adopsjon (vedlegg 3). Intervjuet ble foretatt av meg med fostermor i fosterfamiliens hjem. Intervjuet ble tatt opp på bånd, og jeg transkriberte selv noen dager etterpå.

Denne avklaringen i forhold til utvalg og datainnsamling førte til at jeg gikk inn i egne prosesser i forhold til induksjon og deduksjon av problemstilling. Studien måtte tilpasses terrenget framfor å bli i kartet. Fra å tenke at studien kun omhandlet bruk av

tilknytningsdagboken som veiledningsverktøy, måtte jeg utvide perspektivet og se på barnevernfaglig oppfølging som kasuset opplevde av betydning for tilknytningen. Jeg var i en hermeneutisk prosess knyttet til både utvalg, problemformulering og studiens utforming (Aase og Fossåskaret, 2007; Malterud, 2003; Postholm, 2005).

5.3. Analyse

Postholm (2005), Stake (2005) og Yin (2009) holder fram at en må beskrive det enkelte kasus, og eventuelt sammenlikne mot et eller flere kasuser i multiple kasusstudier. Stake (2005) skriver at i kasusstudier må en holde fram både det ordinære og det unike, og som forsker må en legge fram det som gir læringseffekt. Min skriftliggjøring av analysen begynner med en kasusbeskrivelse. Funnene er tematisert ut fra spørsmålene i problemstillingen, men ivaretar også prosessen som fosterforeldrene gjennomgikk. Det er gjennom fosterforeldrenes beskrivelser læringseffekten i denne studien ligger.

Postholm (2005) og Malterud (2003) sier at kvalitativ forskning foregår i en slags hermeneutisk prosess, gjennom en interaksjon mellom deduksjon og induksjon i sin forståelse av forskningsfeltet. En deduktiv tilnærming er teoristyrte fra et generelt nivå (top-down), og en induktiv tilnærming er spesifikk ut fra den enkelte situasjon (bottom-up) (Malterud, 2003, s.171 – 172). Denne studien startet ut som teoristyrte, men har underveis i datainnsamlingen og analysen også blitt induktiv. Jeg startet med en gjennomlesing av svar på spørreundersøkelsen, de dagbøker og dokumenter som forelå, og bestemte meg for å tykne studien med et intervju. Intervjuguiden ble formet etter tematikk jeg ble nærmere nysgjerrig på gjennom lesningen av det skriftlige materialet, og underspørsmålene i problemstillingen ble også tematisk formet etter dette. Under transkriberingen av intervjuet begynte allerede den neste analysen å ta form uten at jeg skrev det ned. Jeg lyttet til intervjuet flere ganger under transkriberingen, nyanserte uklare setninger og leste gjennom det transkriberte intervjuet flere ganger før jeg begynte kasusbeskrivelsen. Etter at kasusbeskrivelsen forelå og grovtematiseringen var foretatt, begynte jeg å lete etter meningsbærende enheter (Malterud, 2003) i dokumentene, i intervjuet og i spørreskjemaet. Noen steder har jeg fortettet utsagn fra intervjuet i et sitat. Jeg har prøvd å være tro mot informantens mening, og har sendt kasusbeskrivelsen og analysen av materialet til gjennomlesing hos fostermor. Hun korrigererte min første analyse på et par punkter og gav for øvrig tilbakemelding om at hennes stemme var kommet til sin rett i studien, noe som igjen styrker datas reliabilitet.

Tilknytningsdagboken er i utgangspunktet laget i forskningsøyemed for kartlegging av barns tilknytningsadferd. Tilknytningsadferden kategoriseres etter Ainsworths klassifisering som trygg, ambivalent eller unnvikende. Dozier mener at det er en fordel om man har autorisasjon til å kode "fremmedsituasjonen" når man skal kode dagboken, og hun har brukt dagboken som et tillegg til "fremmedsituasjonen" i sin forskning. Adferd som defineres som desorganisert er i utgangspunktet ikke tatt med i dagboken, men man kan se om barnet er desorganisert dersom det ikke klarer å samle seg rundt en enhetlig strategi. Et barn som er desorganisert, vil ofte ha vansker med å endre tilknytningsadferd til trygg (Ainsworth et.al., 1978, Dozier et.al., 2005). Når jeg har brukt dagboken, har jeg ikke vært så opptatt av å kategorisere barnets tilknytningsmønster. Jeg har funnet det nyttigere å fokusere på barnets måte å søke trøst på, og om denne endrer seg mer i retning trygg. Dette har vært et enklere språk for både meg og fosterforeldrene å forholde seg til. I analysedelen av kasuset har jeg i hovedsak sett på beskrivelsen av barnets adferd som nærhetssøkende og kontaktoppretholdende, og barnets evne til å bli roet og trøstet av fosterforeldrene. Dette indikerer om barnets adferd går i retning trygg, unnvikende eller ambivalent. I analysen av tilknytningsdagbøkene har jeg samlet barnets reaksjoner på de ulike hendelsene uke for uke. I praksis er det mer spennende og inspirerende for veileder og fosterforeldre å se på om barnet beveger sin trøstesøken og nærhetssøken i retning trygg enn å klassifisere det. Denne måten å bruke dagboken flytter fokus fra kategoriseringstankegangen der barnet *er* statisk til samspilltankegangen der barnet *blir* og endres i møte med sitt omsorgsmiljø. I en veiledningssammenheng er heller ikke målet å klassifisere barnets tilknytningsstil, men heller hvordan fosterforeldrene kan hjelpes til å få øye på hvilken måte barnet trenger dem.

Intervjuet av Linda hadde sitt utgangspunkt i strukturen fra "Working Model of the Child Interview" (WMCI). Dersom man skal anta at Zeanah (1994) sine funn om at omsorgsgivers indre representasjon av barna samsvarer med barnas tilknytning, må man tro at dette intervjuet kunne si noe om Arild sin tilknytning til fosterhjemmet. Skåringen gjøres vanligvis gjennom å se på videoopptak av intervjuet (Rosenblum et.al., 2004). Jeg har imidlertid tatt intervjuet opp på bånd og transkribert det, da det var en nyttig bearbeiding og hjelp til analyse i forskningen. Jeg har forholdt meg til skåringsmanualen, der man etter kodingen kan plassere omsorgsgivers beskrivelser i tre hovedkategorier:

1. Balanserte beskrivelser (indikerer trygg tilknytning)
2. Uengasjerte representasjoner (indikerer unnvikende tilknytning)
3. Fortegnede representasjoner (indikerer ambivalent tilknytning)

Kategoriseringen bygger altså på samme forståelse som kategoriseringen av dagboken, og krever i utgangspunktet kvalifiserte skårere. Zeanah sier at man deretter ser på hvilke affektive toner som dominerer i intervjuet, slik som glede, stolthet, likegyldighet, engstelse, sinne skuffelse, skyld og skam. Zeanah vektlegger videre det han kaller omsorgsgivers sensitivitet, noe som registreres blant annet om beskrivelsene er innholdsrike, anerkjennende, fleksible og engasjerte i barnet og om intervjuet som helhet er koherent eller uttrykker en sammenheng. Sensitivitet vises også gjennom hvordan omsorgsgiver forstår og handler på barnets følelsesmessige behov når det er lei seg, opprørt, redd, sykt eller vanskelig å takle. Denne affektive og innholdsrike beskrivelsen gir ikke dagbøkernes dokumentstudie innsikt i. At dette tas med i forståelsen av fostermors uttrykk styrker dermed dagbokstudiens innhold (Zeanah et.al.,1994; 1997; 2000).

Postholm (2005) poengterer at det finnes teorier på ulike nivå, og sier at nærmest all kvalitativ forskning innen samfunnsfagene befinner seg innenfor et konstruktivistisk paradigme der mennesket blir behandlet som aktivt handlende og ansvarlig. Symbolsk interaksjonisme befinner seg innenfor et konstruktivistisk paradigme, men på motsatt side av sosial konstruktivisme dersom man ser ulike teorier som et slags kontinuum. Jeg skal holde dette opp mot den tilknytningsteori som stammer fra et positivistisk naturvitenskapelig paradigme. I analysen vil jeg videre se om innfallsvinkler fra et symbolsk interaksjonistisk perspektiv kan favne tilknytningsforskning og tilknytningsteori slik den framstår i dag, og om et slikt perspektiv kan gi nye nyanser på tilknytning inn i et hverdagsliv mellom fosterbarn og fosterforeldre. Jeg har hatt nytte av symbolsk interaksjonisme som analyseverktøy først og fremst fordi det har hjulpet meg til å se at det språket man som sosialarbeider bruker sier noe av det samme som tilknytningsteorien, men i en noe annen språkdrakt. Postholm (2005) og Yin (2009) mener at det er viktig å holde kasusstudien opp mot teori som en del av den generelle analysen der man skal ”spille ball” med teorien og eventuelt kategorisere funnene mot et dypere forståelsesgrunnlag og teoribygging. Jeg har spilt ball med tilknytningsteorien og symbolsk interaksjonisme, og har funnet at verktøyene kan brukes ikke bare i forsknings- og klassifiseringssammenheng, men også i veiledning knyttet til praktisk hverdagsliv.

5.4. Forskningsetiske overveielser knyttet til barnas bidrag i studien

Spørsmålet om samtykke og konfidensialitet blir sentralt i forskning (Aase og Fossåskaret, 2007; Kruuse, 2007). Barn har krav på særlig beskyttelse i tråd med deres alder og behov når de deltar i forskning, heter det i artikkel 12 fra den Nasjonale Forskningsetiske komité for Samfunnsvitenskap og Humaniora (NESH). Ved planleggingen skal man ta hensyn til om forskningsdeltakerne vil bli utsatt for risiko eller skade av fysisk eller psykisk art. I dette tilfellet handlet det om registrering av et lite barns tilknytningsadferd i en situasjon det ikke kunne beskyttes for, og som i denne konteksten var naturlig. Barnet ble ikke utsatt for utsagn eller eksperimenter som kunne skade det på noen måte, og jeg skulle se på et instrument som var tidligere implementert i barnets hverdagsliv i en ny omsorgssituasjon. Hensikten med forskningen var å nærme meg en veiledningsmetodikk som kan bidra til å hjelpe fosterforeldre til å bli trygge baser for små barn som flytter i fosterhjem. Sett i et slikt perspektiv vil nytteverdien kunne være av betydning for senere plasseringer.

Å forske på barn og ikke minst på barnevernsbarn er i seg selv en etisk overveining, da barn er definert som en sårbar gruppe og barnevernsbarn som må flytte ut av sitt opprinnelseshjem er enda mer sårbare. Opplysninger som ikke er tilstrekkelig anonymisert for forsker regnes som personsensitive. Slike opplysninger skal den som har foreldreansvar for barnet samtykke til bruk av. Samtykket skal være informert og frivillig. På barnevernsfeltet kan man søke Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet om tilgang til taushetsbelagte opplysninger dersom samtykket ikke lar seg ordne av den som har foreldreansvar (Backe-Hansen, 2009; Rundskriv Q-24 2005). Strandbu og Thørnblad (2010) drøfter om denne forhåndsdefineringen av barn og barnevernsbarn som sårbare grupper er til hinder for kunnskapsproduksjon innen barnevernsfeltet. De hevder at forhåndsdefineringen bidrar til gruppens manglende deltakelse i forskning og en opprettholdelse av problemfokusering i kunnskapsproduksjonen.

I denne studien har adoptivforeldrene skriftlig samtykket til at jeg kunne bruke dagbøkene de har skrevet, dokumenter og interne arbeidsdokumenter som er bevart fra denne tiden. Adoptivforeldrene har det rettslige grunnlaget for å kunne samtykke til dette, da de innehar foreldreansvaret for barnet (vedlegg 4). Jeg bad også den aktuelle barneverntjeneste om tillatelse til å bruke materialet, da det var barneverntjenesten som hadde det formelle ansvar for tiltaket da barnet flyttet inn i fosterhjemmet. Veileder har muntlig samtykket til bruk av

dokumentene, og gitt meg kopi av rapporten som ble skrevet i etterkant av dagboken. Under intervjuet ble adoptivmor informert om at alle personer blir anonymisert i denne rapporten, og at båndet blir makulert ved studiets avslutning. Opplysninger knyttet til den siste plasseringen i fosterhjemmet kom fram i anonymisert form under intervjuet, og brukes kun for å belyse fosterhjemmets opplevelse av å motta fosterbarn under et år.

5.5. Vansker med gjennomføringen av studien som først planlagt

Jeg hadde ønsket en multipell kasusstudie av ni fosterforeldres erfaring med dagboken som kartleggings- og veiledningsverktøy. Forskningsmessig ville det ideelle vært å få biologiske foreldres samtykke til å bruke informasjon fra barnas mapper som kunne si noe barnets tidligere omsorgssituasjon og utvikling inn i fosterhjemmet. I forkant av studien var jeg i kontakt med de ulike aktuelle barneverntjenestene, som er den instansen som skal følge opp barnas foreldre og holde kontakten med dem, for å avklare dette. Det var et gjennomgående tema at det ville være vanskelig å innhente samtykke fra biologiske foreldre av ulike grunner. Noen hadde flyttet eller var uten fast bolig, noen hadde et konfliktfylt forhold til barnevernet og ved et par av tilfellene hadde barnet flyttet tilbake til den andre forelderen og barneverntjenesten ønsket ikke å rippe opp i en gammel sår historie. Å få barnas bidrag inn i studien gjennom biologiske foreldre ble derfor vanskelig. Jeg søkte deretter Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) om dispensasjon for tilgang til taushetsbelagte opplysninger på barna i forskningen, men fikk avslag på dette (vedlegg 7, 8, 9, 10). På denne bakgrunn måtte jeg tenke alternativt på forskningsdesignet.

Da jeg ikke kunne bruke dokument fra barnas mapper, fant jeg ut at jeg antagelig kunne få en del informasjon om hva barnet brakte med seg inn i fosterhjemsoppholdet via fosterforeldrenes mapper. Fosterforeldrene hadde gitt samtykke til å bruke dokumenter knyttet til dagbokføringen, men hadde likevel ikke samtykkekompetanse til taushetsbelagt informasjon om barna med mindre denne kunne anonymiseres for forsker, slik det står beskrevet i Rundskriv Q -24, 2005, kap.11.1: ”*Dersom det er mulig å få tilgang til opplysningene i anonymisert form, slik at personene opplysningene gjelder ikke kan identifiseres verken direkte eller indirekte, eller dersom den opplysningene gjelder kan gi sitt informerte samtykke til at forskeren kan få tilgang på opplysningene, er det ikke nødvendig å søke om tilgang på opplysningen. Opplysningene kan da frigis på grunnlag av anonymiseringen eller samtykket, jf. fvl. § 13 a nr.1 og 2.*” (min skriftmarkering).

Anonymiseringskriteriene ble drøftet med personvernombudet ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), som meldte at ved en anonymisering ville ikke prosjektet medføre meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningsloven §§ 31 og 33 (vedlegg 6). Universitetet i Agder sendte deretter en forespørsel til BLD om forskriften var riktig oppfattet og om jeg etter en slik anonymisering, gjort av andre med naturlig tilgang på materialet, kunne forske på dokumentene fra de ni fosterforeldrenes mapper, der jeg hadde fått samtykke fra alle ni fosterforeldre og barneverntjenester. BLD mente imidlertid at det i dette tilfellet ikke var mulig å få tilgang på opplysningene i anonymisert form, da det gjaldt saker jeg selv hadde jobbet med på et tidligere tidspunkt (vedlegg 11).

5.6. Egen rolle som forsker

I det ovenforstående har jeg beskrevet vansker med å få tillatelser til å gjennomføre studien slik jeg tror den ville framstått som mest nyttig for metodisk utvikling av veiledningsverktøy for fosterforeldre som mottar små barn. Jeg fikk imidlertid erfare at organ som skulle vurdere de forskningsetiske sider ved studien også tok stilling til metoden. I brev fra BLD ble min tidligere kjennskap til sakene brukt som et argument mot at jeg kunne forske på sakene, mens kvalitative kasusstudier faktisk forutsetter nærhet til sakene for å komme ”backstage” (Postholm, 2005; Stake, 2005; Yin, 2009). Videre ble det poengtert at utvalget var lite, mens kvalitativ metode nettopp forutsetter muligheten til å gå i dybden i stedet for i bredden (Aase og Fossåskåret, 2007; Malterud, 2003; Kvale, 2007; Postholm, 2005; Stake, 2005). På denne måten fikk jeg erfare det metodelitteraturen beskriver som at praktiske hensyn som samtykke, godkjenning, tid og ressurser ble styrende for utvalget og dermed gjennomføring av studien (Kruuse, 2007; Yin, 2009; Malterud, 2003; Strandbu og Thørnblad; 2010).

Jeg har forsket på eget arbeidsfelt, noe som kan gjøre det vanskelig å ha den rette distanse til dataene. Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet påpekte at de opplevde min rolle som forsker og fosterhjems konsulent som lite avklart. Jeg opplevde ikke rolleavklaringen som et problem, men under gjennomføringen av intervjuet var det ved et par anledninger vanskelig for meg å holde meg til forskerrollen og ikke gå over i veilederrollen. Et liknende rolledilemma har Levin (1993) beskrevet om at rollen som forsker også kunne utfordre kvinnen og terapeuten i henne. Forholdet mellom nærhet og distanse er alltid en utfordring i kvalitative studier (Repstad, 1991). Min studie kan stå i fare å være for sterkt preget av

egneerfaringer eller av gitte faglige føringer fra arbeidsfeltet.. Min veiledningsrolle og metodikk knyttet til tilknytningsdagboken beskrives derfor i det følgende:

Fosterforeldrene begynte å føre dagbøker så tett opp til plasseringstidspunkt som mulig, og hadde alle barn på mellom 10 og 28 måneder da de begynte å føre tilknytningsdagboken. Hovedvekten av barn var mellom 15 og 20 måneder da dagboken ble påbegynt. Fosterforeldrene hadde besøk av meg som veileder i forkant av at dagbøkene skulle føres. Etter hvert fant jeg ut at det var hensiktsmessig å gå gjennom noe generell tilknytningsteori på dette introduseringsbesøket, der det ble sentralt å formidle betydningen av barnets behov for en trygg base. Ofte har jeg delt ut en oversikt fra ”Circle of security” (vedlegg 5), som illustrerer barnets behov for en trygg base som støtte til utforskning og en trygg havn for trøst når farer truer (Cooper et.al., 2005). Å bli en trygg base for barna innebærer tilstedeværelse og trøst i stressituasjoner der tilknytningsadferden vil synes. I dagboken er dette konkretisert til når barnet slår seg, er redd eller ved adskillelse og gjenforening til omsorgspersonen. Videre har jeg poengtert at dagboken ikke skal føres som en kontroll av dem som fosterforeldre, men som en hjelp til å se i hvilke situasjoner barnet har behov for trøst for å bli kjent med sine følelsesmessige tilstander og oppnå tryggere tilknytning. Gjennom å snakke om behovet for utforskning, får vi fram det naturlige i at barn i denne aldersgruppen slår seg gjennom å dunke hodet, klemme en finger og lignende. Gjennom å registrere reaksjoner, får man fram hvem barnet søker og om det søker trøst. Etter denne introduksjonssamtalen har jeg bedt fosterforeldrene føre dagbøker et par ukers tid, og jeg har bedt om å se på dagbøkene i forkant av neste veiledningssamtale. Dagbøkene har dermed fungert som et veiledningsgrunnlag for videre utforskning. Slik har fosterforeldrene fortsatt med å levere inn dagbøker i forkant av veiledningstimene. Jeg har som veileder systematisert hvordan barnet reagerer i de ulike situasjonene i ukentlige oversikter. I veiledningssamtalene har gjerne barnet vært til stede, slik at jeg har kunnet observere og se om jeg kjenner igjen det som er beskrevet i dagbøkene. Tre til fire hjemmebesøk og veiledningssamtaler har vært vanlig gjennom en slik periode på to til tre måneder.

Wadel (2006) skriver at man kan være sosiolog på seg selv i feltarbeid når man er bevisst sitt eget rollerepetoar, i stand til å utnytte seg selv som informant og er oppmerksom på ens egne kulturelle kategorier. Jeg tenker at dette kan overføres til min rolle i forhold til analyse av de data fra spørreskjema og fra kasuset. Det krever imidlertid at jeg er bevisst min egen subjektivitet og førforståelse (Aase og Fossåskaret, 2007; Malterud, 2003; Postholm, 2005).

Som jeg skrev innledningsvis var min egen førforståelse preget av fascinasjon av hvordan dagboken kunne hjelpe fosterforeldrene til å forstå barnet og til å imøtekomme barnet i tilknytningsrelevante situasjoner, og dette måtte jeg være villig til å sette på spill.

5.8. Validitet og kvalitet i studien

Reliabilitet og validitet har en sammenheng. Datas reliabilitet, også kalt pålitelighet, går på om gjentatte målinger med samme måleinstrument gir samme resultat. Validitet eller gyldighet går på om en faktisk måler det en vil måle, og kalles ofte begrepsvaliditet (Ringdal 2007). Validitetsbegrepet brukes også for vurdere om det er undersøkt det som var ment å undersøke, og dette avgjør studiens gyldighet (Kvale, 2007). Det kan diskuteres om slike begrep, som har sin opprinnelse i en positivistisk vitenskapsforståelse og kvantitativ forskning, bedre burde vært byttet ut med totalt å se på kvaliteten i forskningen (Larsson, 2005; Postholm, 2005). I denne studien har jeg tenkt at det er viktig å bruke metodikk som har høy begrepsvaliditet, og tenker da spesielt på bruk av ”foreldres tilknytningsdagbok” og ”Working Model of the Child Interview”.

Spørreskjemaet ble sendt ut til 9 sett med fosterforeldre, som alle besvarte skjemaet. Det kan ha vært vanskelig for fosterforeldrene i spørreundersøkelsen å komme med kritiske eller negative kommentarer da svarene skulle sendes til meg som også hadde veiledet dem. Det kan ha påvirket svarene og validiteten av studien. Skjemaet skulle besvares anonymt og inneholdt ingen opplysninger om verken fosterforeldre eller barn. På de 4 første spørsmålene hadde de muligheten til kun å krysse av på ”ja”, ”nei” og ”vet ikke”, samt en mulighet til å skrive noen ord knyttet til hvert spørsmål. Det femte spørsmålet var et åpent spørsmål, der de kunne velge om de ville svare (vedlegg 2). 8 av 9 benyttet allikevel anledningen til å besvare det åpne spørsmålet, noe jeg har tolket som en interesse for temaet.

Stake (2005) og Postholm (2005) peker på triangulering av flere metoder inn i kasusstudien som en validering og kvalitetssikring. Dersom ulike kilder kan bekrefte, understøtte og ”tykne beskrivelsen” av forskningsfeltet, vil dette styrke studien. I denne studien har kasuset fått hovedoppmerksomhet, fordi det er kasuset som tykner historien gjennom både dokumenter og intervju (Kruuse, 2007; Postholm, 2005; Yin, 2009). At spørreundersøkelsen er begrenset og jeg kun har et kasus, har gjort studien og intervjuobjektet særlig sårbar og svekket studiens validitet. Kvalitative studier har likevel

ikke som mål å generalisere kunnskap, men å bidra til kunnskap der tematikken kan være overførbart til andre liknende settinger (Malterud, 2003). Gjennom denne studien har jeg vært åpen om min egen førforståelse og analyse. Det vil være opp til leseren å vurdere om noe av stoffet er av en slik karakter at andre barnevernsansatte, som skal følge opp plasseringer av de minste fosterbarna, vil kunne dra nytte av det inn i gitte situasjoner.

Jeg velger å starte med kasusbeskrivelsen, slik den ble etter datainnsamlingen. Jeg har anonymisert kasuset gjennom å gi fosterforeldrene og fosterbarna fiktive navn. Fosterbarna har av leservennlige hensyn fått hvert sitt kjønn. Jeg har valgt å kalle fosterforeldrene for Linda og Kåre, og barna for Arild og Alice. Jeg har bevisst ikke skrevet noe som kan spores til hjemsted eller hvilken barneverntjeneste barna kommer fra.

6.0. Kasusbeskrivelse

Linda er stolt når hun viser meg et bilde av en mørklugget gutt som flyttet inn hos dem 9 ½ måned gammel. Hun viser meg også et nytt julekortbilde av Arild og Alice, der jeg formelig ser hvordan Arilds øyne gnistrer av latter og liv. Det er gode bilder, og ut fra det en ser ville ingen tenke på fostersøsknene som ”barnevernsbarn”.

Arild flyttet fra beredskapshjem til fosterhjem da han var 9 ½ måneder gammel. Barneverntjenesten kjente godt til Arilds omsorgshistorie, da Arild og hans mor bodde i et foreldre- barn tiltak knyttet opp til et beredskapshjem etablert i god tid før Arild ble født. Beredskapshjemmet hadde daglige kontaktpunkter med Arild og hans mor, og bistod også som barnevakt når mor hadde behov for det. Da det ble klart for mor at barneverntjenesten ville fremme sak for fylkesnemnda om omsorgsovertakelse etter Lov om barnevern § 4 -12, var mor utmattet og mente i likhet med barneverntjenesten at beredskapshjemmet ville egne seg bedre enn henne til å ta vare på Arild fram til saken hadde vært behandlet i fylkesnemnda. Beredskapshjemmet hadde daglig omsorg for Arild i perioden fram til det ble fattet vedtak om omsorgsovertakelse med tanke på oppvekstplassering. Arilds far var oppgitt som ”ukjent”, og dermed var det heller ingen aktuell far til å overta omsorgen. Sammenfallende med at det ble fremmet sak for fylkesnemnda, ble en av Bufetats fosterhjemstjenester koplet på saken for å finne fosterhjem. Det ble funnet fosterhjem i

samråd med barneverntjeneste og mor. Da spørsmålet om daglig omsorg ble behandlet i fylkesnemnda, sa mor frivillig fra seg foreldreansvaret for Arild. Hun begrunnet dette med at Arild ville få det bedre om han kunne få vokse opp i fosterhjemmet og bli adoptert av fosterforeldrene. Hun hadde selv vært med å ”godkjenne” fosterhjemmet, og visste at de antagelig ville være villige til å adoptere han.

Beredskapshjemmet hadde kjent Arild siden han ble født, og hadde vært opptatt av ”å være tett på” for å ivareta hans behov også tilknytningsmessig. Beredskapsmor fortalte om en gutt som den første perioden hos dem sov mye, men vanskelig å få i rytme. Han var stiv i kroppen, og strevde med å hvile hodet eller kroppen inntil beredskapsmor. Under forsøk på å gi han nærhet, kunne han snu seg vekk og virke avvisende. Han kunne også få uforståelige gråtetokter, der han ble stiv i kroppen og gikk i bro. Beredskapsmor jobbet med å massere han på stellebordet, sette han på fanget og forsøke å gi kroppskontakt. Hun benyttet seg spesielt av å gi nærkontakt på natten når han våknet for å få melk. Etter et par uker var han godt regulert, smilte og slappet av på beredskapsmors fang. Han hastet ikke ned på gulvet hele tiden. Da han skulle flytte inn i fosterhjemmet, brukte beredskapshjem og fosterhjem en måneds tid på ”bli kjent og overføringsprosessen”. Fosterforeldrene traff Arild første gang i beredskapshjemmet, og de første treffene var av kort varighet. Fostermor matet og skiftet på Arild. Deretter begynte beredskapsmor å ha han med seg til fosterhjemmet, og lot han få være igjen et par timer alene. Etter hvert økte lengden på han skulle være der alene, og før han flyttet inn hadde han vært der på hele dagsbesøk. Både beredskapsmor og fostermor ”snakket med han” (ordsatte) at han skulle få ny mamma og pappa, og at han skulle snart sove der om natten også. Han overnattet ikke i fosterhjemmet før han flyttet inn. Dette for å markere for han at overnatting og flytting hører sammen.

Fosterhjemmet bestod av et barnløst par i slutten av tyveårene. Linda jobbet som sykepleier og Kåre som ingeniør. De hadde vært gift i fem år og hadde begge ønsket seg felles barn, noe det viste seg at de ikke kunne få. Linda og Kåre hadde vurdert adopsjon, før de bestemte seg for å bli fosterforeldre. De ønsket å bli fosterforeldre til et lite barn med tanke på oppvekstplassering. På PRIDE forberedelses- og rekrutteringskurs for kommende fosterforeldre hadde de fått vite at det var mange som ønsket seg små barn, og at det kunne bli lenge å vente. Fostermor forteller at overraskelsen var stor da de ble ringt opp og forespurt om de kunne være aktuelle for en gutt på snart 9 måneder bare en måned etter kursets avslutning. Da de sa seg villig til dette, gikk de deretter gjennom en prosess med

hjemmebesøk fra barneverntjenesten for å bli godkjent som fosterhjem for Arild. Deretter gikk de i gang med ”bli kjent og overføringsprosess” i samarbeid med beredskapshjemmet.

Fostermoren skulle være hjemme med Arild på heltid, og fosterfaren fortsatte på jobb ved plassering. Barneverntjenesten ønsket at fosterhjemmet skulle motta veiledning ut fra et tilknytningsteoretisk perspektiv den første perioden, men hadde ingen med denne kompetansen i barneverntjenesten. En fosterhjems konsulent i Bufetat, som hadde gått på kurs om tilknytningsdagboken, tok på seg å veilede ut fra dagboken de to første månedene.

Det var fostermoren som hovedsakelig førte dagboken og mottok veiledning, noe som var naturlig siden hun var hjemmeværende. Fosterfaren var til stede i første samtale der det ble snakket generelt om forutsigbarhet, tilgjengelighet og det å være en trygg base for barnet. De gjennomgikk også føringen av dagboken, og det ble presisert det normale i at små barn skal utforske og slå seg litt i utforsking. Det er når de slår seg, er redd eller skal skilles fra sin omsorgsbasis at tilknytningssystemet aktiveres og vi kan se om de søker trygg base. Rapporten fra veileder konkluderer med at Arild viser tilknytningsadferd til fosterforeldrene, og denne rapporten ble også lagt ved barneverntjenestens saksfremstilling i adopsjonsprosessen.

Arild ble adoptert av fosterforeldrene 18 måneder gammel. Biologisk mor ønsket Arild en bedre oppvekst enn sin egen som var preget av en lang barnevernskarriere og mange flyttinger. Hun kom mer ”på banen” i forbindelse med adopsjonen. Dette overrasket både barneverntjeneste og fosterforeldre, da hun etter at hun sa fra seg foreldreansvaret har latt høre lite fra seg. Nå virker hun fornøyd når fosterforeldrene sender henne bilde av Arild, og Linda forteller at hun har sendt dem takkebrev for at de adopterte Arild.

Tre år etter at Arild kom til fosterhjemmet, blir Linda og Kåre forespurt om å bli fosterhjem til ei lita jente på 6 måneder, noe de sier ja til. De blir forespeilet at det kan bli adopsjon på sikt i denne saken også. De gleder seg over å kunne bli en familie på fire, men merker at det gir noen utfordringer i forhold til å ivareta to barns behov.

Fire år etter at Arild kom til fosterhjemmet, intervjuer jeg Linda. Jeg velger et semistrukturert intervju basert på ”Working Model of the Child Interview”. Jeg får bekreftet at adoptivmor har Arild godt under huden, og han beskrives som om han har en trygg

tilknytning. Linda forteller at hun har vært særlig oppmerksom på trygghet og trøst, og har bygd videre på dette etter at føringen av tilknytningsdagboken ble avsluttet. For dem var det også av betydning å få tid til å forberede seg til hvert enkelt barn som skulle komme og å få til et samarbeid med beredskapshjemmet i overføringen. Dette gjorde det mulig for Linda og Kåre å gjøre seg tilgjengelige for barna som trygg base, og er altså av betydning for å forstå tilknytningsprosessen i dette kasuset.

7.0. Resultater

7.1. Å forberede seg til å få fosterbarn

Linda og Kåre kunne ikke få egenfødte barn, og Linda beskriver hvordan de taklet dette slik:

”Når man ikke kan få barn er det selvfølgelig en sorgprosess man må gjennom. Så kommer man til det punktet at man må ta et valg. Man tenker på at adopsjon er en trygghet. Da slipper man å tenke på at man kan miste barnet igjen. Vi fikk likevel ikke noe ro for dette, det var liksom ikke det vi skulle. Da ble vi bevisste på fosterhjem og tenkte at det kunne være noe for oss. Så valgte vi å gå på fosterhjems kurs.”

Linda og Kåre ønsket seg barn, og var mentalt innstilte på at barn skulle ha en sentral plass i deres felles liv. For Linda var det aldri aktuelt å forsone seg med sin barnløshet, men å finne ut av om de ønsket å adoptere fra utlandet eller bli fosterforeldre. De valgte å begynne på PRIDE fosterhjems kurs, og gikk gjennom en generell forberedelsestid der de skulle ta stilling til om de ville bli fosterforeldre. Ved kursets avslutning konkluderte de med at de ønsket å bli oppvekstfosterhjem for et lite barn, og at de kunne være interesserte i å adoptere fosterbarnet dersom det skulle komme på tale. Linda beskriver at de på kurset hadde fått vite at det kunne gå lang tid før de fikk forespørsel om barn, spesielt fordi de som ønsket seg små barn måtte innstille seg på å vente. Denne ventetiden sammenliknes av mange fosterforeldre med et svangerskap, og Linda og Kåre var forberedt på et langt ”svangerskap”. Den spesifikke fødselsforberedelsen begynte både praktisk og emosjonelt når ting ble mer konkret. Linda beskriver at den emosjonelle forberedelsen begynte da de

fikk den første telefonen om Arild som skulle plasseres. Hun sier: *”Da kom det utrolig mange tanker rasende gjennom hodet, ...men det var da vi begynte å glede oss, selvfølgelig grue seg også”*. En annen tankeforberedelse Linda gjorde på det emosjonelle plan var å fundere over seg selv, om hun kunne bli så glad i Arild som andre foreldre blir i sine egne:

”Man vet jo ikke hva man får, men man vet at antagelig er det et barn med noen problemer som blir plassert. Men gleden er der på en måte, den er jo det, og den har vokst på en måte. Jeg tenkte på det, men mannen min så ikke på det som noe stort problem, men jeg tenkte: ”Kan jeg bli så glad i andres barn?” Nå har jeg erfart. Det er noe med når en får de, så blir de, da glemmer man at de ikke er eget kjøtt og blod”.

Linda har her beskrevet sine egne funderinger, og er samtidig åpen på at Kåre ikke har fundert på det samme som henne. En del av den emosjonelle forberedelsen handler om at paret reagerer litt ulikt, kan reflektere litt ulikt og kanskje trenge noe ulik tid i sine indre prosesser.

Å forberede seg til å få fosterbarn har flere faser slik Linda beskriver det. Den første fasen karakteriserer jeg som *generell*, og denne forberedelsen handler om å finne nærmere ut hva fosterhjemsoppdrag er. I denne fasen går Linda og Kåre på PRIDE opplærings- og rekrutteringskurs. Den andre fasen er mer *spesifikk* knyttet opp til et barn man blir forespurt om. Linda uttrykker sin spesifikke forberedelse til å ta imot Alice slik: *”Det er jo en fase en må tenke på en måte. Plutselig skal vi få et nytt barn. Arild byttet rom for eksempel, og det med å avvenne han med bleie stoppet helt opp”*. Denne spesifikke fasen har to sider ved seg. Den ene siden handler om *å forberede seg praktisk* og den andre siden om *å forberede seg emosjonelt*. Disse to sidene ”leker” med hverandre og integreres i en prosess. Det praktiske handler om slike ting som å få en fosterhjemsavtale å forholde seg til, ordne permisjon fra arbeidet, kjøpe inn nødvendig utstyr til barnet, tilrettelegge rom i huset og liknende. Den emosjonelle siden handler om gjøre seg og familien følelsesmessig klar til å ta imot barnet. Det handler om å glede og grue seg, om å ønske seg barnet og klarlegge hvordan man skal bruke sin mentale og emosjonelle kapasitet. Linda valgte å utsette bleieavvenningen, for ikke å legge for mye press på seg selv og resten av familien.

7.2. Overføring fra beredskapshjem til fosterhjem

I dette tilfellet startet denne praktiske forberedelsen samtidig med en ”bli kjent og innflyttingsfase”, som varte en måneds tid. Arild bodde i beredskapshjem.

Barneverntjenesten brukte tid i samarbeid med fosterhjem og beredskapshjem på å lage denne ”bli kjent og overføringsplanen”. De første treffene begynte i beredskapshjemmet, deretter kom beredskapshjemmet sammen med Arild på besøk til fosterhjemmet.

Betydningen av de praktiske forberedelser knyttet til denne fasen snakker Linda mest om i forbindelse med at de skal få sitt andre fosterbarn, som også bodde i beredskapshjem. Nå har fosterforeldrene gjort seg noen emosjonelle erfaringer med at de blir glad i, og de er ikke i tvil om at de også ønsker seg det neste barnet. Selv om ønskene var klargjorte fra fosterforeldrenes side, trekker Linda fram betydningen av å få tid til å forberede Arild på bli storebror både gjennom prat og praktiske gjøremål som å bytte rom. Dette handlet videre om samme klargjøring som forrige gang med å ordne arbeidssituasjonen og få permisjon. De måtte selv innstille seg på å ivareta to barn som ville kreve mye oppmerksomhet en periode der familiesituasjonen var endret. De måtte belage seg på mer hjemmeliv og mindre barnevakt igjen. Linda beskriver disse omstillingene som selvfølgeligheter, men det kommer likevel fram at dette er praktiske og emosjonelle prosesser som går hånd i hånd i familiens liv, og at det er prosesser de må få tid til å ferdigstille for alle familiemedlemmene.

Da de fikk sitt andre fosterbarn, gikk ”bli kjent og innflyttingsfasen” fortere enn med Arild, noe som hadde sammenheng med geografi og nye oppdrag inn i beredskapshjemmet. Linda og Kåre fikk først treffe Alice en helg i beredskapshjemmet, og helgen etterpå hentet de henne sammen med Arild. Alice flyttet altså inn hos dem 10 dager etter at de hadde truffet henne første gang. Om disse to ulike overføringsprosessene sier Linda:

”Ja, den første uken var vi jo der i beredskapshjemmet noen timer. Vi holdt på en måned for å bli kjent med Arild. Og det ser jeg, det var lurt! Jo, for da ble vi godt kjent med han. Da ble han også trygg her i disse omgivelsene, og ble litt vant med både oss og huset. Med han har det gått veldig greitt. Han fant seg godt til rette. Det ser jeg nå i etterkant. I forhold til når vi fikk Alice, der det var intensivt og kort, at jeg ville nok antageligvis valgt den første metoden.”

Linda tror det hadde vært bedre med en lengre forberedelsestid og overføringsperiode, men forsvarer det ut fra den situasjonsbestemte settingen de var i der og da. Linda kopler denne overføringsfasen også opp mot barnas videre utvikling. Hun forteller at Arild ikke hadde noen tilbakefall av gråte seg bort og ”å gå i bro” eller vansker i forhold til å holde blikkontakt etter at han flyttet inn hos dem. Hun tror dette kan henge sammen med at beredskapshjemmet var tett på Arild og fanget han opp når mor ikke var tilgjengelig for han, og videre med den tette overføringsfasen. De har hatt større utfordringer med tilbakefall til tidligere adferd med Alice. Linda poengterer at det selvsagt kan henge sammen med flere ting enn overføringsfasen, men tror at lengre og tettere samarbeid i overføringen har betydning.

7.3. Syn på bruk av beredskapshjem

For Linda og Kåre er den spesifikke forberedelsesfasen koplet sammen med overføringen fra beredskapshjem. Dette henger sammen med at barna var plassert på en akuttparagraf og ventet på vedtak i fylkesnemnda. Det kunne likevel tenkes at Linda og Kåre kjente på at barna hadde vært utsatt for en unødvendig flytting. Likevel sier Linda uoppfordret at hun ”er glad for at barna har vært i beredskapshjem”. Jeg forteller Linda at en del fagfolk mener at det er bedre for små barn å flytte direkte inn i et fosterhjem uten en mellomplassering i beredskapshjem mens saken avklares. Når jeg spør Linda om hennes mening om dette svarer hun først litt nølende, men blir tydeligere etter hvert som hun snakker:

Jeg blir litt usikker på hva som er best. De slipper jo den ekstra flyttingen, så det er nok kanskje best å flytte direkte inn i fosterhjem hvis det er en mulighet. Men for oss som var ferske var det likevel en fordel at de var i beredskapshjem. Men med begge to er jeg glad for at de har vært i et beredskapshjem, jeg synes det. Det har ikke vært noen ulempe for våres del. Nei, jeg synes ikke det. Det er jo det at de ikke må være der for lenge, så de ikke blir alt for store. Vi så jo at Arild var knyttet til beredskapsmor da vi ble kjent med han, men gjennom overføringsprosessen ble liksom den tilknytningen overført til oss. Den informasjonsbiten som vi fikk av beredskapsmor er utrolig viktig, for at en vil gjøre ting mest mulig likt, for at overgangen skal bli mest mulig grei. Bare matvaner for eksempel at en ikke skal forandre for mye. Det fungerte, og vi hadde en åpen dialog med beredskapsmor hele veien. Jo, jeg er glad for at de har vært i et

beredskapshjem, ja, jeg er egentlig det. Men jeg ser situasjoner det kan være bra med direkte overflytting, men det er vel sikkert litt avhengig av situasjonen og problematikken hos barna også. Det tror jeg nok.

Linda uttrykker et kontekstuellet syn på problemstillingen, men er klar på at i tilfellene deres hadde beredskapshjemmene en positiv effekt knyttet til Linda og Kåres muligheter for å klargjøre seg til en trygg base for barna.

7.4. Å overføre kunnskap om barnet

Beredskapshjemmene har vært de viktigste informantene i ”bli kjent og overføringsfasen”, men også viktige støttepersoner etter at barna har flyttet inn hos dem. Hun forteller om et tett samarbeid med beredskapsmor til Arild, der beredskapsmor har vært på flere etterbesøk etter at Arild flyttet inn hos dem. Linda husker fremdeles, fire år etter, hvordan beredskapsmor bemerket barnets tilknytningsprosess til fosterhjemmet og definerte guttens personlighet. Beredskapsmor har oppfattet Arild som en traust gutt. Dette er en type personlighetsbeskrivelse som Linda selv bruker om Arild i intervjuet. Når beredskapsmor videre forteller at hun ser Arild knytte seg til dem, er dette med på å skape trygge og positivt forsterkende sirkler i tilknytningen. Linda sier:

Husker hun sa på et etterbesøk at hun så at han begynte å knytte seg til oss. For når det var hyggelig at hun kom, og at han også vinket henne av gårde, at det var greit da hun gikk, da hadde han falt på plass hos oss.

Det er interessant å merke seg at Linda oppfatter kontakten med beredskapshjemmet som en mulig støtte og veiledning i begge plasseringene. De kjenner barnet fra hverdagslivet, og ansees som de beste til å overføre hverdagskunnskap. Å få praktisk kjennskap til barnet i hverdagssituasjoner er vesentlig for å kjenne seg ivaretatt som fosterhjem

Da vi fikk Alice, lærte vi mest den helga vi besøkte henne i beredskapshjemmet. Der gav beredskapshjemmet oss den veiledningen vi trengte for å takle den nye hverdagen. Etterpå har det vært 3 – 4 ganger på SMS til beredskapshjemmet. Ja foruten dette har vi vel ikke hatt noe særlig veiledning. Det beredskapshjemmet har kunnet sagt til oss om hverdagslivet var viktig. For eksempel hvis vi vil ut en kveld og ha barnevakt, så ser

alt greitt ut. Det bare det at vi også må ta bøygen når en kommer hjem, ta bøygen etterpå. Da må en bruke resten av natta, for at en var ute. Det kunne beredskapshjemmet forberede oss på.

Linda og Kåre hadde et ønske om å få små fosterbarn og om å bli så tilnærmet lik en vanlig familie som mulig. Hun uttrykker at barna hører til i familien som de skulle være deres egne. Sett i dette perspektivet kan det virke overraskende at beredskapshjemmet blir sett på som en ressurs for fosterforeldrene. De er ikke bare en nødvendig oppbevaringsplass, men blir sett på som viktig støtte for dem både i overflyttingen og etter plasseringen.

7.5. Lindas beskrivelse av behov for oppfølging

Da Linda og Kåre fikk oppfølging etter tilknytningsdagboken, var det av en fosterhjems konsulent i Bufetat. Normalt sett skal oppfølging og veiledning av fosterhjem være et kommunalt ansvar, men kommunen kan søke bistand til nødvendig veiledning av andre instanser. Linda blir spurt om dette betydde dobbel oppfølging og for mange å forholde seg til, noe hun helt tydelig benekter når hun sier; *”Nei, det synes jeg ikke. Bare en trygghet å få den veiledningen. Bare godt å få den veiledningen. Spesielt når det var første gangen, for en blir jo av og til usikker”*.

Kommunen hadde ikke lagt opp til noe veiledning, men sagt at de kunne ringe dersom det var noe. Derfor ble veiledningen ut fra tilknytningsdagboken noen å drøfte hverdagslivet med i tillegg til beredskapshjemmet.

Linda og Kåre har siden blitt fosterforeldre til et lite barn fra en annen kommune, og har ikke oppfattet noe tilbud om veiledning i den forbindelse. Linda betrakter beredskapshjemmet som eneste veiledningsinstans, men en nødvendig instans for å forberedes på en ny hverdag.

Men ellers ... forholdet til hun i barnevernet nå? Hun kjente jo ikke til Alice før hun var 6 måneder. Hun har jo bare det hun har lest seg til. Hun har aldri sett henne i situasjonen. Beredskapshjemmet er jo den med best kompetanse, det er det jo. ... Likevel det er nok en fordel hvis du får veiledning, hvis der er noen å henvende seg til.

Igjen ser vi at forberedelsen til et nytt hverdagsliv poengteres av Linda, og hun forventer ikke noe mer av barnevernet. Likevel beskriver hun en hverdag der ”vanlige foreldre” ikke har noen mulighet til å forstå deres foreldreskap, og der hun hadde trengt støtte fra det offentlige system. Når jeg spør om hun tenker at det skulle vært et ferdig utbygd system for støtte og veiledning, svarer hun: ”Ja, på en måte. Men selvfølgelig, mye er jo avhengig av oss. Hvor mye vi søker. Jeg oppfatter Lindas svar som et klart ønske om veiledning, men også som at hun er forsiktig med ”å stå på krava”. Hun legger mye av ansvaret på seg selv for å søke opp veiledning.

Linda framstår som en fostermor som evner å bruke den kunnskap og veiledning hun har fått inn i nye situasjoner. Det ser ut som om hun bruker trygg base tankegangen fra dagboken også overfor Alice. Eksempelvis beskriver hun en situasjon der andre foreldre mener at hun bare skal Alice gråte, ellers blir hun bortskjemt.

Det er noen som sier til oss: ”Bare la henne gråte, bare la henne gråte!” Men så tenker jeg; Ikke med henne. Ikke med henne. Vi har jo jobbet med at hun skal lære seg å gi beskjed, hun må få lov til å gråte. Hun må først lære seg å bli trygg.

Linda har god evne til å generalisere den kunnskap hun tidligere har fått, men hun mangler en veileder å støtte seg på som en samarbeidspartner. Under intervjuet gikk jeg over i veilederrollen ved et par anledninger der Linda reflekterte over reaksjoner Alice hadde hatt etter innflytting. Dette tror jeg i stor grad kom av at jeg kjenner veilederrollen og at det ble så tydelig for meg at Linda var manglet en veileder i sin hverdag. Linda har tillagt oppfølgingen fra beredskapshjemmet en veilederfunksjon, og hun reflekterer et syn på veiledning som noe hun selv har ansvar for å skaffe seg. Når hun har fått råd fra beredskapshjemmet om hvordan barnet takles best i hverdagen, benevner hun det som veiledning. I faglig veiledning defineres ikke konkrete råd som veiledning. Veiledning knyttes i større grad opp til refleksjon over handlinger knyttet til utøvelse av en oppgave eller en rolle, der den som veileder besitter større fagkunnskap enn den som veiledes og bistår med profesjonell assistanse (Tveiten, 2001).

7.6. Veiledning ut fra bruk av ”foreldres tilknytningsdagbok”

I dette kapitlet legges hovedvekten på oppfølging etter ”foreldres tilknytningsdagbok” som kartleggings- og veiledningsverktøy, og jeg starter med å presentere funnene fra spørreundersøkelsen. Disse funnene kan være med tykne funnene fra kaset, og jeg analyserer deretter hvordan denne veiledningen har fungert for Linda, Kåre og Arild.

7.6.1. Spørreundersøkelsen om bruk av tilknytningsdagboken

Alle ni fosterforeldre svarte at de ville anbefale dagboken brukt for alle nye fosterforeldre som får små barn. Hvorfor de anbefaler dagboken brukt, kan sammenfattes i disse kommentarene: ” *Det gir fosterforeldrene en hjelp til å tolke situasjonene*”, ” *Man blir mer bevisst rundt tilknytningsprosessen*” og ” *Det gir en bedre forståelse og man får gradvis se framskrittene*”. Videre sa alle at de mente dagboken hadde en bevisstgjørende effekt i forhold til å imøtekomme barnet i såkalte stressituasjoner der barnet naturlig skulle trenge trøst. Kommentarene gikk på at man ble ” *mye mer oppmerksom på barnets reaksjoner*”, ” *gav oss bedre forståelse*”. ” *Gøy å kunne se forbedringer underveis*”, og ” *hjalp oss til å bli tryggere på at de tingene vi gjorde var riktige*”.

Fire av fosterforeldrene svarte at de syntes det var vanskelig å fylle ut dagbøkene enten fordi det var vanskelig å finne hendelser eller fordi det tok litt tid å finne ut av hvilke hendelser de kunne skrive om. Linda beskriver også at det var vanskelig å finne hendelser å skrive om. Dette kan tyde på at veileder ikke har brukt tilstrekkelig tid til å gå gjennom dagboken med fosterforeldrene før de begynte føringen eller at Arild blir så skjermet at han i liten grad slår seg eller blir redd.

Det tredje spørsmålet var om det var viktig for fosterforeldrene at veileder gikk gjennom dagbøker og situasjoner sammen med dem. Det kunne jo tenkes at de opplevde bevisstgjøringen i seg selv som nok, og at veileder ble et forstyrrende element. Alle svarte likevel ja. Det var 8 kommentarer til dette spørsmålet, som alle bekreftet at det var viktig at veileder gikk gjennom dagbøkene sammen med dem. De likte at veileder hadde gått gjennom utfylte dagbøker i forkant, og det ser ut som om dette har fungert godt som et veiledningsgrunnlag for videre refleksjon. Det var flere kommentarer om at det var godt å reflektere sammen med veileder over vanskelige situasjoner og ting med barnets adferd

som var vanskelig å tolke. De opplevde støtten som en viktig del av veiledningen, noe som også kom fram av svarene på det siste spørsmålet.

Det femte spørsmålet var formulert som et åpent spørsmål, og var slik: ”Hva tenker dere er viktig når fosterforeldre som får barn i denne aldersgruppen skal få oppfølging / veiledning i den første perioden barnet er der?” Her hadde 8 av fosterforeldrene svart, og noen hadde gitt flere kommentarer. Noen kommentarer gikk på *oppfølgingens innhold*, og noen kommentarer på *veileders tilgjengelighet og struktur*. Sammenfattende kan en si at innholdet går på behovet for å få alle tilgjengelige opplysninger om barnet og barnets bakgrunn og hjelp til å forstå bakgrunn for at barnet reagerer annerledes enn det en normalt forventer og hvordan skape trygge rammer for dette barnet og møte det på en best mulig måte. Når det gjelder veiledningens struktur påpekes behovet for veileders tilgjengelighet, veileders evne til å reflektere sammen med, veileders evne til å ta fosterforeldrenes behov på alvor, veileders evne til empati og støtte og veileders evne til å gi tilbakemelding på hva man kan jobbe videre med.

Oppsummerende kan en si at disse fosterforeldrene har opplevd det nyttig å bli fulgt opp ut fra en tilknytningsteoretisk forståelse konkretisert gjennom foreldres tilknytningsdagbok, og de anbefaler det for andre fosterforeldre. Gjennom tilknytningsdagboken registrerer og kartlegger de barnet, samtidig som de selv får hjelp til å forstå barnet og intervensjoner etter barnets behov. Det virker inspirerende at de som oftest allerede i løpet av de første ukene ser at barnet endrer seg, og at dette dokumenteres. Det gir tro på at omsorgssituasjonen de tilbyr barnet er så viktig som fagfolk sier. Dermed blir veiledningen stoppunkter for bekreftelse av dem som fosterforeldre, en bekreftelse de ikke alltid ser i dagliglivet.

7.6.2 Foreldres tilknytningsdagbok i veiledning av Linda og Kåre

Arild var 9 1/2 måned da han flyttet inn i fosterhjemmet. Linda og Kåre fikk introduksjon til skriving av tilknytningsdagboken den andre dagen han bodde der. Linda syntes det var vanskelig å finne situasjoner å skrive om, og skrev tre dagbøker gjennom de tre første ukene.

Den første dagboken er skrevet 4. dagen Arild bor hos dem. Fostermoren beskriver at de har besøk inne i stua av en annen mor og hennes barn. Arild virker reservert og stille. Fosteremor skal ut på kjøkkenet og hente noe. Arild følger henne med øynene, krabber så litt bort og setter seg for seg selv. Da Linda kom inn i stua igjen, kom han krabbende mot henne. Den andre episoden er nesten to uker etter plassering der Arild slår seg etter at et annet barn har dyttet han. Han reagerer med å gråte og gir uttrykk for at han vil bli tatt opp. Linda tar han opp, klemmer og holder han og går inn i et annet rom med han. Mens Linda holdt han både lente han seg inntil henne og strittet imot med å være urolig i kroppen. Han roet seg i armene til Linda etter omtrent 5 minutter. Den tredje episoden er nesten tre uker etter plassering. Arild blir skremt av et annet barn som er på besøk. Han blir fort trøstet når Linda tar han opp i fanget, men hun beskriver han som noe reservert i leken etterpå. Disse tre dagbøkene blir brukt som et utgangspunkt for en veiledningstime i fosterhjemmet. I veiledningssamtalen kommer det fram at Arild lar seg trøste, men strever med å falle til ro i trøsten. Han har også sovet urolig på nettene denne fasen. Dette at han kan være reservert i lek, kan tyde på at tilknytningssystemet står i alarmberedskap og at eksploringen blir noe hemmet. Linda blir minnet om at dette med å motta trøst, lene seg inntil og falle til ro i trøsten var noe det ble jobbet intenst med i beredskapshjemmet, og blir oppmuntret til fortsatt å ”være på han” da han antagelig ikke vil søke trøsten på egen hånd. Hun får ros for at hun har sett han i disse situasjonene, og for at hun har klart å nå inn til han.

I fjerde uke etter innflytting bemerker Linda at han faller mer til ro. Han sover godt på nettene, og sover også mye på dagtid. Linda har skrevet 7 dagbøker fra denne perioden. Han kan slå seg med for eksempel å dunke hodet, og han reagerer med å se på fosteremor, som igjen reagerer med å ta han opp, klemme og trøste. Han lar seg fort trøste. Annerledes enn tidligere er likevel at han leker fint etterpå. Han har hatt 3 episoder med ”adskillelse” i den perioden. En der han ble satt i lekegrinden, en der han ble passet av ”bestemor” og en der han ble passet av ”farmor” i en times tid. Han viser ingen reaksjon ved adskillelse, men viser tydelig gjensynsglede når Linda kommer tilbake. Da kommer han krabbende mot henne og vil løftes opp i fanget. Etterpå babler han og leker greitt. I veiledningssamtalen blir Linda rost for å se behovet hans for trøst, selv om han ikke viser det åpenbart. At han sover mer og leker bedre, kan tyde på at alarmberedskapen i tilknytningssystemet er slått mer av. Det frigjøres krefter til både avslapning og lek.

I femte og sjette uke skriver Linda åtte dagbøker. Tre episoder er knyttet til å slå seg, og en av disse er en episode der han klemmer fingeren sånn at Linda forstår at det er vondt. Hun tar han med på et annet rom for å roe han, og for første gang opplever hun at han ikke vil ned med en gang han er ferdig trøstet. Etterpå leker han fint igjen. Han har en episode der han viser at han ble skremt, episoden var knyttet opp til støvsuging. Linda så at han ble redd, slo av støvsugeren, tok han opp av lekegrinden for å trøste. Han reagerer for første gang med svaralternativet ”sank inn til meg og holdt seg fast i meg”. Det er fem episoder knyttet til ”adskillelse”. Fire av disse er knyttet til at han blir satt i lekegrind mens Linda må gjøre noe annet i et annet rom. Ved tre av episodene reagerer han som om ingenting er galt, og hilser med smil og babling når Linda kommer tilbake. En annen gang er han syk, og gråter og klamrer seg til henne når hun setter han i lekegrinda. Han vil opp når hun kommer tilbake, og synker inntil henne når hun løfter han opp. Da Linda sendte inn disse dagbøkene til veileder hadde hun klistret på en lapp der det stod: *”Har vært vanskelig å fylle ut på grunn av begrensede situasjoner og hendelser. Ser likevel en tydelig forandring i Arilds adferd og tillit. Han søker oss som det tryggeste han har”*. Veileder har likevel en veiledningssamtale med Linda, og det snakkes om at han synker mer inntil henne, noe som kan bety at han blir tryggere og tror på en trygg base. Linda ble gjort oppmerksom på at hun kan fortsette å være ekstra oppmerksom hvis han er syk, da barn normalt sett trenger mer nærhet og er lettere å gi trøst under sykdom, og situasjonen kan gjerne brukes i tilknytningsøyemed. Han har for første gang vist redsel for støvsuger, noe som viser at han kjenner at det er lov å vise følelser og gi uttrykk for at han trenger trøst. Fosteremor blir forberedt på at han kan gå inn i en fase der han klenger mer på henne, og at veileder ser på dette som et positivt trekk at han selv begynner å gi uttrykk for behovet for nærhet og trøst. Noe som indikerer at han tror hun er til å stole på. Fosteremor blir også minnet på å benevne ting som skal skje for han, slik at han får en forutsigbarhet i hverdagen.

Etter dette har ikke Linda ført flere dagbøker. Hun har hatt en avsluttende telefonsamtale med veileder cirka ni uker etter innflytting, der hun forteller at han ble mer klengete etter siste veiledning. Hun legger også merke til at han ikke går til ”hvem som helst”. Dersom de er på besøk eller har besøk vil ikke han sitte i andres fang, men i hennes eller Kåres. Hun forteller også at hun merker at han babler mer i situasjoner der han kjenner seg trygg, og blir stille dersom han er utrygg. Veileder lurte på om han er noe reservert følelsesmessig. Veileder har skrevet i rapporten: *”Dette at han ikke har vist tegn på å bli skremt eller redd undret meg, og jeg lurte på om han var flat følelsesmessig. Fosteremor avkrefter dette i*

telefonsamtale. Hun mente det var mer det at de lot han leve så skjermet nå for å bygge opp en trygg base. Hun forteller at han den siste tiden har vært sutrete uten at de helt forstår hvorfor, for så å være kjempefornøyd igjen. Dette at han viser humørmessige svingninger, viser at han er trygg nok til å la disse tre fram". Linda har videre fortalt at barneverntjenesten ønsker å komme i gang med adopsjonsprosessen, og at dette betyr noe for henne følelsesmessig.

Veileder har altså skrevet en rapport til barneverntjenesten etter at veiledningen var avsluttet, der det blir konkludert med: " Det ser ut som om Arild viser tilknytningsadferd i fosterhjemmet, og at fosterforeldrene imøtekommer hans behov med å legge vekt på å være tilgjengelig for han i tilknytningsfremmende situasjoner. Fosteremor har gitt han trøst, og nå søker han trøst selv når han slår seg. Han kan lene seg inntil dem og falle mer til ro i trøsten. Han er mer klamrende og foretrekker fosterforeldrene framfor andre. At fosterforeldrene ønsker å adoptere han vil øke hans mulighet til en trygg tilknytning".

Ut fra dokumentene ser det ut for at Arild i løpet av sine to første måneder beveger sin tilknytning i retning trygg. Dette synes gjennom at han tar imot trøst og kan lene seg inntil Linda når han søker trygghet. Fosteremor opplever at han klamrer seg til henne og ikke ønsker å være alene i et rom med fremmede. En slik klengefase ser man ofte hos små barn som begynner å tro på at omsorgsgiverne er der for dem. Det ser videre ut som om kartlegging av Arilds adferd hjelper fosteremor til å forstå hans utrygghet og respondere med å gi han trøst selv når han ikke viser at han har behov for det. Kartleggingen blir dermed en del av veiledningsgrunnlaget som brukes til refleksjon mellom fosteremor og veileder, som gir bevissthet på barnets behov og imøtekomme barnets behov.

7.6.3. Tilknytningen fire år seinere ut fra "Working Model of the Child interview"

Jeg har forsøkt å kode intervjuet ut fra kodingsmanualen (Rosenblum et.al 2004), og Linda faller hovedsakelig inn under balanserte beskrivelser, noe som indikerer at Arild har en trygg tilknytning til fosterhjemmet og at fosterhjemmet selv er trygge nok til at han utvikler seg i den retning. Linda framstår som det Dozier og Stovall- McClough ville karakterisert som autonom. Under intervjuet som helhet framstår Lindas beskrivelser som koherente

med innholdsrike, fleksible og engasjerende fortellinger. Omsorgsgivers sensitivitet står sentralt både i dagboken og intervjuet, og vurderes i forhold til hvordan omsorgsgiver beskriver barnet og forholdet mellom barnet og omsorgsbasen.

Linda beskriver Arild slik at en får en følelse av at hun oppfatter han realistisk, samtidig som hun setter seg in i hans utviklingsnivå og er stolt over han, slik som her.

Han gikk når han gikk da han var 15 måneder, så han har ikke vært kjappest. Men det ligger vel innenfor normalområdet. Språket har først eksplodert nå på en måte. Traff akkurat noen andre også som kommenterte nå hvor flink han var blitt til å snakke, så det har bare kommet mer og mer.

Negative attribusjoner av barnet knyttes til situasjon eller utvikling, ikke til personlighet. Slik som vi for eksempel ser her som Linda er bekymret for at Arild var blitt så stille i barnehagen.

Vi hadde en ny oppdagelse da han begynte på stor avdeling. Da ble han stille... Vi trodde jo han var den samme gutten som han var her hjemme, for her er han ikke stille. Det at han har vært stille i barnehagen... det ..., men det var også i en fase det skjedde mye nytt her hjemme. Alice kom her. Han begynte jo på stor avdeling i sammenheng med at vi fikk inne et nytt fosterbarn.

Vanskeligheter med barnet blir anerkjent og plassert i konteksten, det vises respekt for barnet og barnets erfaringer, slik vi ser det i følgende utsagn der Arild strever med å akseptere at det er kommet et barn til i huset. Dette utsagnet viser også Linda og Kåres evne til å romme barnet og se sin rolle i å hjelpe det:

Han ville jo sende henne tilbake. ”Jeg vil være her aleine”, sa han da. Han ble annerledes når hun kom. Sjalousi, men det er vel ikke så uvanlig mellom vanlige søsken heller. Han byttet rom for eksempel også, og det med å avvenne med bleie det stoppa heilt opp da, det å lære å tisse å sånn det stoppa litt opp i forbindelse med det, det måtte vi bare utsette det blei liksom for mye for han. Det måtte vi bare legge på hylla. Nå er han der igjen at han prøver og vil. Vi måtte vise han ekstra oppmerksomhet i

forbindelse med at Alice kom i begynnelsen. Han måtte også bli sett. Så at ikke han opplevde å bli skjøvet til sides.

Hun blir på et annet sted i intervjuet bedt om å karakterisere Arild slik han er nå, og vi ser at hun setter flere karaktertrekk på han og krydrer disse med små historier eller eksempler fra hverdagen. Som tilhører blir man liksom litt kjent med Arild:

Han tenker litt han. Ja, litt sånn grublende. Han resonnerer på kvelden på en måte. Da kommer det fram det han har opplevd. Da jeg skulle legge han her en kveld, da kom det fram liksom at han ble litt sinna, det var et eller annet om at han tidligere hadde tatt lekene fra lillesøstera si og det ble krangling og hyling,

Ja, han er robust og omsorgsfull. Det merker de i barnehagen også, og vi merker det også her. Han spør etter Alice hver dag, spør etter henne om hun er frisk eller syk. Har omsorg for henne. Han er også en gladgutt på en måte. Han er veldig glad gutt. Han er utrolig glad når han er trygg på folk. Da er han virkelig det. Jeg skulle ønske at han kunne vise mer den gladguten han er i barnehagen, men nå sier de at de ser det mer og mer. Det er gøy. Han er traust og veldig sånn positiv, veldig positiv, veldig mye glad på en måte, en glad gutt.

Ellers er han så gøy å ha med seg. Jeg synes jo det er gøy å leke også. Han er jo også veldig med i leken. Da har vi veldig sånn god kontakt. Ofte når Alice sover, så går vi ut og gjør noe sammen.

Av ovenforstående avsnitt ser vi også at positiv adferd tilskrives barnets personlighet som omsorgsfull og glad. Dette er noe av det man ser etter i balanserte beskrivelser: negativ adferd tilskrives situasjon eller utvikling, og positiv adferd personlighet. Linda beskriver også at de er kommet inn i en god sirkel der disse positive beskrivelsene forsterker hverandre. Hun synes det er gøy å være sammen med han. Hvordan omsorgsgiverne takler negativ adferd sier noe om deres sensitivitet. Hun forteller at hun og Kåre har delt seg for å ivareta begge barna i rutiner og leggesituasjon den første tiden etter de fikk Alice. I denne perioden foretrakk Arild å bli lagt av Kåre og kunne avvise Linda. Verken Linda eller Kåre har latt seg stresse av dette, og når jeg spør om han er mer knyttet til den ene eller den andre av dem sier hun:

Ikke nå. Nå er vi ganske like. Vi snakka om det i går jeg og mannen min. Det var kanskje i den tiden Alice kom, at han og Arild var mest knyttet, men nå har det jevnet seg mer ut. Nå er det liksom hipps om happ. At mannen min stod høyt i begynnelsen, det gjorde han. Da brukte Arild det mot meg på en måte: "Du skal ikke det. Du skal hente Alice. Du skal" ... Ja, litt sånn... Mannen min la Arild hver kveld, så godt som, i denne perioden. Og nå har det jevnet seg ut igjen.

Når jeg spør Linda hva det er med Arild som hun synes er vanskelig å takle, svarer hun:

"Kanskje når han har det verste temperamentet sitt. Dette med trass og temperament, for det var ei heilt ny side". Hun beskriver deretter historier der de har taklet dette, og der de legger vekt på å akseptere og tåle hans følelsesmessige reaksjoner. Hun beskriver klassiske episoder på butikken der han ikke får viljen sin, og der hun tåler gråt og trass og tar dette opp med han når de kommer i bilen eller er hjemme igjen. Hun beskriver også en slags glede over at han gir følelsesmessige reaksjoner, nettopp fordi han ikke gav så tydelig uttrykk for sine følelsesmessige behov i starten. Dette er noe av det jeg tenker karakteriserer Lindas sensitivitet for Arilds behov for å få gi uttrykk for følelser. Under føringen av tilknytningsdagboken var veileder noe bekymret for at han virket avmålt følelsesmessig. Linda var ikke bekymret, men har likevel reflektert over dette og verdsatt at følelsene har kommet mer fram. Dette ser en også i den delen av intervjuet der en kommer inn på barnets reaksjoner i tilknytningsrelevante situasjoner, der tilknytningsadferden kal vise seg. Linda forteller at han er blitt flinkere til å søke trøst og nærhet på eget initiativ etter at de førte dagboken. Hun forteller om episoder fra i vinter der han var syk, og ble tatt blodprøver av på legekantoret. Han gav uttrykk for at han ikke vil stikkes mer i og krøp opp på fanget hennes for kos og omsorg når de var hjemme. Dette til forskjell fra en episode da han var cirka et år gammel og fikk et brannår som jevnlig måtte skiftes på. Linda har i ettertid reflektert over at han gav så lite uttrykk for smerte, mens hun den gang tenkte at han var tålmodig. I dag tenker hun at dette handler om at han er blitt tryggere også på å gi uttrykk for sine følelser.

I dette kapitlet har jeg brukt deler av kodingsmanualen for balanserte beskrivelser for å illustrere bruken av intervjuet (Rosenblum et.al., 2004). Videre gav Linda nyanserte og rike beskrivelser av Arild gjennom hele intervjuet, noe som viser at hun også innehar fleksibilitet og sensitivitet som omsorgsgiver. Intervjuet tyder på at Arild har videreutviklet

sin begynnende trygge tilknytning gjennom disse årene i adoptivhjemmet. Adoptivhjemmet opptrer som autonome voksne, er engasjerte og forpliktet i omsorgsrollen, noe som fremmer en slik utvikling. Når det gjelder den affektive tonen i intervjuet, er ikke den så enkel å lese seg til. Den hører man på båndet, men den skinner også gjennom i beskrivelsene som preges av glede, stolthet og engasjement i barnet. Engstelsen for barnet virker også balansert.

Under transkriberingen og kodingen av Working Model of the Child Interview fikk jeg noen tanker om at dette også kunne brukes som et utgangspunkt for veiledning av fosterforeldre dersom man ønsker en veiledning som går på å sikre barnet en trygg base. Intervjuet tar i større grad høyde for den følelsesmessige involveringen i barnet enn dagboken. Intervjuet ble ikke prøvd ut i den hensikt, men jeg tror det kunne brukes som en kartlegging og utgangspunkt for veiledning som kunne gi forståelse for barnets eventuelle avvisning og dermed se på hva slags tilgjengelighet barnet trenger fysisk og psykisk.

7.6.4. Lindas beskrivelse av tilknytningsdagboken fire år etter

Linda gav under føringen uttrykk for at hun syntes det var vanskelig å finne situasjoner, men at det samtidig var nyttig for å bli bevisst Arilds behov for omsorg selv når han ikke viste det. I intervjuet tre år etter bekrefter hun dette. Hun sier:

En blir jo usikker når en sitter der i sitt eget hjem. Ser en annen side med dem når en kommer hjem. Godt å ha noen en kan henvende seg til... Om de har hatt det reaksjonsmønsteret før... at ikke det er noe nytt.

Spesielt om tilknytningsdagboken sier Linda;

Ja, det er nyttig på en måte. Både det å se på barnets reaksjoner og sine egne måter å takle dette på. Selv om det var jo veldig nytt der og da og litt strevsomt å sette seg ned å skrive dagboken. Men det er nyttig, det er det. Man gjøres bevisst på ting og hvordan man kan bli bedre. Gjør deg mye mer bevisst på tingene, noe som er litt greitt. Husker at evnen hans til å motta trøst ble endret underveis. Så ble han jo flinkere for å gi uttrykk for ting. Etter hvert har jo det å gi uttrykk for følelser kommet.

Tidligere har Linda både uttrykt at beredskapshjemmet var en viktig veileder ut fra sin praktiske hverdagskunnskap om barnet og at tilknytningsdagboken var et nyttig supplement. Her uttrykker hun at hun har hatt nytte av en type faglig veiledning som er preget av en forståelse for dette barnets spesielle bakgrunn og utviklingsbehov. Dette er ikke noe ”vanlige folk” automatisk ser. Hun trenger noen som er tilgjengelig i hverdagen for å være med å se på dette.

Bare det at en kan henvende seg til noen gjør det tryggere i hverdagen. For andre vanlige foreldre som har barn som er født inn familien, de tenker ikke de på en måte sånn. De klarer ikke å sette seg inn i denne situasjonen hel tog ser ofte ikke de sidene vi ser. For eksempel kan vanlige folk mene at vi bare må la dem gråte, så de ikke skal bli bortskjemte. Vi som har en gutt som gråt for lite og gav for lite uttrykk for følelser, kunne jo ikke bare la han gråte. Da er det godt å ha noen å få litt hjelp i fra, som kan det å veilede.

Gjennom analysen av ”Working Model of the Child Interview ” ble det tydelig at Linda har integrert mye av kunnskapen fra tilknytningsdagboken i sin daglige forståelse av både Arild og Alice. Hun er blitt bevisst på å være tilgjengelig med trøst i passende doser for barna i situasjoner der de normalt skulle utvist tilknytningsadferd eksemplifisert med når barnet er sykt, er redd, har slått seg eller skal være borte fra sine omsorgsgivere. Det ser ut som om hun bruker denne kunnskapen også i forhold til Alice, og at hun evner å justere kunnskapen i forhold til det enkelte barn. Hun beskriver for eksempel at Alice ikke tåler barnevakt i samme grad som Arild gjorde. Om dagboken har vært avgjørende for dette, kan en slik studie ikke avgjøre. Men Linda sier at den har vært bevisstgjørende. Svarene hun gir tyder på at hun tenker annerledes enn foreldre flest på sine barns behov for trøst mer enn adferdsregulering.

7.7. Adopsjon trygger stabilitet, men gir tap av oppfølging

Det uvanlige i kasuset som Arild, Linda og Kåre representerer er at Arild ble adoptert så raskt. Han kom til den da han var 9 ½ måned, og ble adoptert da han var omtrent 18 måneder. Rapporten som veileder skrev etter bruk av tilknytningsdagboken ble lagt ved da barneverntjenesten fremmet sak om at Arne kunne adopteres av Linda og Kåre etter bvl. § 20. Da adopsjonsbevilgingen var på plass, var også oppfølgingen fra barnevernet borte.

”Nå ble jo Arild adoptert også. Da har en jo også det fulle og hele ansvaret alene, en har jo det ”, som Linda sier.

Linda og Kåre var ufrivillig barnløse og uttrykker at adopsjonen var en stor lettelse. Å få adoptere Arild var som at en drøm gikk i oppfyllelse. Linda blir spurt om hun tror adopsjonen har påvirket deres følelsesliv og svarer; *”Det har nok det! For da vet en at en at en ikke må gi slipp på han, at det ikke ville bli noe fram og tilbake”.*

Linda forteller videre ta de faktisk fikk mer kontakt med Arilds mor etter adopsjonen. Hun sender av og til brev og dikt til han. Selv har de mottatt brev der hun takker dem for at de vil gi han en stabil oppvekst og full tilhørighet hos dem. De pleier å sende henne bilder av Arild knyttet til bursdager og sånne ting. De tror at adopsjonen også er god for Arild. Han vet at en annen mamma har født han, men han hører helt og fullt til hos Linda og Kåre. De tror det vil gi han ro og stabilitet og en trygg tilhørighet gjennom oppveksten.

Linda ønsker også å adoptere Alice, og håper at det går i orden før Alice blir for gammel. Denne gang er ikke Linda så redd for at de må levere henne fra seg igjen, hun er blitt tryggere på det å motta fosterbarn. Å adoptere er likevel tosidig:

Det er litt godt å ha den barneverntjenesten bak seg på en måte. En kommer forttere til hjelpa på en måte, du gjør det. Er det noe, så kommer en forttere gjennom systemet. Men at vi ønsker å adoptere henne, det gjør vi! Men vi synes det er vondt, det har jeg tenkt på, den ene er adoptert og ikke den andre. Hvilke følelser vil det gi? Hvordan vil det være å tenke på etter hvert som de blir så pass store at de tenker på det selv?

Linda reflekterer her over at det kan være en trygghet å ha barneverntjenesten i ryggen dersom hun skal trenge hjelp til Alice. Hun uttrykker et dilemma hun har vært inne på flere steder i intervjuet: En adopsjon innebærer fullt foreldreansvar og man mister barneverntjenesten som støtteinstans, veilederinstans og henvisningsinstans. Det samme dilemma drøftes i Ot.prp. 69 2008 – 2009, da flere høringsinstanser har påpekt at enkelte fosterforeldre kan bli stående med store utfordringer alene. Linda uttrykker et annet dilemma i samme utsagn; Hun er redd for at Alice skal kjenne på at hun ikke har samme tilhørighet i familien som Arild. Hun har tidligere uttrykt at hun er like glad i begge to, at

hun ikke kunne velge den ene framfor den andre og er nå redd for at det skal oppleves annerledes for Alice.

7.8. Oppsummering av resultater

Kasuset viser et barnløst par som ønsker å tilby fosterbarn et hjem med full tilhørighet. De vet at fosterhjemsoppdrag alltid innebærer usikkerhet med hensyn til varighet av plassering, men har ønsket seg plassering av små barn med tanke på oppvekstplassering. De har hele tiden vært åpne for adopsjon av fosterbarn. De går gjennom en generell forberedelsestid som kan sammenliknes med et svangerskap, og en spesifikk forberedelsestid som kan sammenliknes med en slags fødselsforberedelse. Linda og Kåre viser at fosterforeldre trenger tid i den spesifikke forberedelsen knyttet til det konkrete barnet både mentalt og praktisk. Videre viser de at de kan bli like glad i fosterbarn som i egne barn. Linda er like glad i Alice som i Arild, selv om Alice ikke er adoptert. Hun sier selv at hun aldri kunne valgt den ene vekk til fordel fra den andre. Selv om de blir glade i barna, trenger de oppfølging og støtte etter at barna er plassert. Linda er glad for at begge barna har vært i beredskapshjem. Det har gitt henne tid i forberedelsen og beredskapshjemmet har vært en viktig informasjonskilde og støtte etter at barna har vært plassert. Linda og Kåre har ikke mottatt noe veiledning av barneverntjenesten. Linda sier at det burde vært et system med systematisk oppfølging når man får fosterbarn. Linda uttrykker hele tiden et behov for oppfølging knyttet til hverdagslivet. Dette har hun fått av beredskapshjemmene. Det kan tenkes at beredskapshjemmene har blitt av ekstra stor betydning fordi hun har hatt lite støtte knyttet til hverdagslivet av barneverntjenesten. Hun har i likhet med de ni som svarte på spørreskjemaet hatt nytte av ”foreldres tilknytningsdagbok” som kartleggings- og veiledningsverktøy. Dagboken knytter tilknytningsrelevante situasjoner til hverdagslivet, og fremmer refleksjon inn i dagliglivet. Gjennom intervjuet viser Linda at hun bruker tankesettet fra dagboken inn i hverdagen med Alice, tre år senere. Kasuset som Linda, Kåre og Arild representerer bekrefter funn fra Dozier og Stovall (2000, 2004), nemlig at barnet endrer tilknytningsadferd i løpet av de to første månedene i fosterhjemmet. I dette tilfellet endret Arild sin tilknytningsadferd i retning trygg i trøst- og nærhetssøkende situasjoner. Working Model of the Child Interview fire år senere bekrefter at Arild har en trygg tilknytning og at fosterforeldrene framstår som autonome eller trygge.

8.0. Diskusjon

Funnene i denne undersøkelsen er knyttet opp til et lite materiale, men tematikken bør likevel kunne drøftes. I alle sosiale spørsmål som omhandler enkeltmennesker er det verd å merke seg at teori og forskning kan være hjelpemidler til å se på hvilke spørsmål som må drøftes spesielt i den enkelte sammenheng, men hjelpemidler kan ikke brukes til å gi klare svar i hver enkelt sak. Til det er virkeligheten for kompleks. Dette gjelder enten forskningen kommer fra et stort utvalg eller et lite utvalg. Dette kasuset reiser spørsmål som jeg nå drøfter opp mot teoretiske ståsted. Når jeg mot slutten av kapitlet tillater meg å konkludere, er det likevel konklusjoner som må sees i sammenheng med om de administrative ordninger og systemer gir rom for at den enkelte sak drøftes i praksisfeltet.

8.1. Fosterforeldres behov for en forberedelsestid

Linda forteller om deres behov for forberedelse til fosterhjemsoppgaven. Dette behovet ble tilfredstilt først gjennom en generell forberedelse knyttet til PRIDE kurset og en spesifikk forberedelse knyttet til når de skulle få både Arild og Alice. Det var både praktiske og emosjonelle spenninger som skulle håndteres. Som utenforstående kunne man kanskje forvente at det ville være mindre behov for dette ”fødselsforberedende” arbeidet knyttet til fosterhjems plassering nummer to, noe det ikke var for Linda og Kåre. Lindas beskrivelse av forberedelsene både mentalt og praktisk, synes parallelle med mentale prosesser knyttet til å bestemme seg for å få barn, bli gravid, gå gjennom et svangerskap og fødsel. ”Svangerskapet” ble konstatert med den første telefonen med spørsmål om Arild. Spenningen knyttet til om svangerskapet går bra knyttes opp til godkjenningsperioden, og i det fødselsforberedende ligger praktiske klargjøringer og mentale prosesser.

Stern (1999) poengterer at moderskap blir til gjennom mental forberedelse, og at svangerskapet setter i gang denne moderskapsinnstillingen. Det foregår også en liknende prosess for fedre, men fedre får ikke i samme grad som kvinnen hjelp av kroppslige forandringer. Stern viser videre til adoptivforeldre, og sier at man ikke er avhengig av kroppens endringer for denne innstillingen til foreldreskap. Det er når man oppdager graviditeten at man for alvor begynner å forberede seg. Det er livsviktig at man i svangerskapet innstiller seg på en ny identitet og undres over både seg selv og hvem barnet

vil være (Stern, 1999, s. 22). Fasen preges av forestillinger som styres av håp, frykt og tidligere historie. Forberedelsen på en ny identitet krever at man gjør en stor emosjonell innsats for å frembringe nye aspekt ved seg selv og integrerer forandringene i omgivelsene. Mange venter med å integrere omgivelsene til de er over de tolv første ukene av svangerskapet eller til graviditeten begynner å synes. Sterns betraktninger i forhold til moderskapskonstellasjon har klare paralleller til Lindas mentale forberedelse. Hun begynte funderinger om å bli glad i og hvem han var. Hun begynte å integrere omgivelsene samtidig som de kunne gjøre praktiske forberedelser til at barna skulle komme. Stern (1999) poengterer at når man ikke får hjelp av kroppslige forandringer i en slik prosess, krever det større innsats og tid til å kunne gjøre seg forestillinger om barnet.

Tilknytningsteori sier ikke så mye om praktiske forberedelser knyttet til å være en trygg base, men forskningen viser at ikke alle voksne er autonome og dermed ikke vil tilby barnet en base for å utvikle trygg tilknytning. Forskning viser at utrygg eller desorganisert tilknytningsmønster kan overføres fra en generasjon til neste (Fonagy et.al.,1991; Main et.al., 1985; Dozier og Stovall-McClough, 2004). Stern (1999) sier at tilknytningsprosessen starter under graviditeten. Egen historie og erfaring kan ha stor betydning for hvordan man skaper intime bånd til barnet. Et autonomt tilknytningsmønster kan komme til syne allerede i graviditeten, og kjennetegnes av mødre som er villige til å hengi seg til relasjonen til barnet og bli engasjert på en behersket måte. Avvisende mødre står i fare for å avvise barnet og holder avstand. De integrerer ikke barnet i sine planer og omgivelser i løpet av graviditeten. Overinvolverte mødre involverer barnet og sine egne mødre i overdreven grad allerede i svangerskapet, og vil som regel engasjere seg på en måte som begrenser barnets utvikling av autonomi på sikt. De mangler gjerne den selvstendigheten som autonome mødre representerer (Stern,1999, s.43). Det er ikke nødvendigvis barndomserfaringene i seg selv som har betydning for hvordan foreldre forholder seg til barnet. Stern hevder videre, i likhet med Main (1985), at mødre som har tilgang til sin egen historie og har bearbeidet denne, kan tilby barna sine en type omsorg som bidrar til at de utvikler en trygg tilknytning på tross av en egen vanskelig historie. Svangerskapet er en periode der egen tilknytningshistorie gjerne blir reaktivert, og det blir derfor ansett som viktig at man i slike tilfeller forstår og reorganiserer egen fortid i en egen sammenhengende selvbiografisk historie (Stern,1999, s.131). Slik bidrar det narrative selvet til nyskaping gjennom hele livet. Det narrative selvet har en sentral plass i alle historier vi skaper om oss selv (Stern, 2003). Å bearbeide egen historie og definere den opp mot hva man skal legge i

omsorgsrollen for et barn man venter, vil avhenge av hvordan man definerer situasjonen og hvilken mening som tillegges denne definisjonen. Mead (1967) delte selvet opp i "I" og "me". "I" sørger for at "me" kan endres. Overført til denne situasjonen, kan man tenke at graviditeten eller telefonen om et barn definerer en ny situasjon, og dermed settes I'et i gang med å bevege me'et. Dette gir opphav til at selvforståelsen kan endres, og egne indre arbeidsmodeller kan modifiseres gjennom bevisstgjøring i denne nye situasjonen. Å forberede seg på ulike utfall av hvem barnet kan være er viktige forberedelser i en slik fase, og klargjør foreldrene til den nye oppgaven (Stern,1999). Fosterforeldre står overfor en slik endring av identitet. Linda begynte å definere seg selv som fostermor med alle de funderinger og redefineringer av identitet som det innebar. Hun undret seg også på hvem barnet var, og forberedte seg på at det var en som hadde med seg problemer fra en svikt i sin tidlige omsorgssituasjon.

8.2. Glad for at barna har vært i beredskapshjem

Linda sier hun er glad for at begge barna har vært i beredskapshjem til tross for at hun vet at dette har påført dem en ekstra flytting. Hun er ikke bekymret for at det skal ha svekket barnas muligheter for å utvikle en trygg tilknytning til henne som omsorgsperson. Hun vektlegger fem sentrale elementer for dem som fosterhjem knyttet til at barna først var plassert i beredskapshjem:

1. Barna fikk god omsorg i beredskapshjemmet, der barna begynte å bygge opp tillit og trygghet til omsorgsbasen.
2. De hadde en tett og god "bli – kjent og overflyttingsperiode"
3. De som fosterhjem fikk en forberedelsestid både praktisk og emosjonelt
4. Plan for framtidige omsorgssituasjon var avklart gjennom vedtak i fylkesnemnda, noe som hadde betydning for at de som barnløse kunne tillate seg å tenke at de var en familie med barn
5. Beredskapshjemmet ble en viktig støtte for dem i forbindelse med innflyttingen.

Tilknytningsbegrepet og tilknytningsteorier er som sagt komplekse, og ulike retninger har noe ulike fokus. Grovt sett kan man si at teoriene beveger seg i et spenn mellom den retningen som legger vekt på en personlig selektiv tilknytning i et langtidsperspektiv og den retningen som legger vekt på trygg base og omsorgsmiljøet. Vi finner igjen spørsmålet i debatten om barn kan få nye psykologiske foreldre, der den ene retningen mener at farene

ved å bryte inn i det biologiske tilknytningsbåndet er overveldende. Denne retningen oppstod i en tidsepoke der man tenkte at moderlig omsorg var forbeholdt mor – barn relasjonen, og dersom barn ble lagt inn på sykehus eller kom på barnehjem skulle ikke andre personer overta denne omsorgsdimensjonen. Et brudd fra primertilknytningspersonen kunne føre til apati og permanent frakopling, noe som kunne gi opphav til tilknytningsvansker og psykopatologi (Bowlby, 1980/1998). Når en personlig selektiv tilknytning blir lagt mest vekt på, vil en søke å unngå et brudd i det emosjonelle tilknytningsbåndet. Denne tenkningen minner om en kausal forklaringsmodell der brudd fører til tap av tilknytningsperson, og representerer dermed et sykdomsperspektiv som tradisjonelt har ligget innenfor et psykologisk naturvitenskapelig vitenskapssyn med linære årsaksforklaringer (Haugsgjerd et.al., 2004). Innenfor tilknytningsteoretiske retninger er et sykdoms- og psykopatologiperspektiv representert i diagnosene ”ukritisk tilknytningsforstyrrelse” og ”reaktiv tilknytningsforstyrrelse” (ICD10, 2004), der hyppig skifte av omsorgsgivere er et sentralt kriterium ved siden av omsorgssvikt. Kategorisk kan en si at retningen bærer preg av en personfokusering på bekostning av en omsorgsfokusering, og en langtidsfokusering på bekostning av nåsituasjonen. Faren ligger i at man blir mer opptatt av å telle antall brudd og farer enn å tenke innhold i ny omsorg og resiliens.

Linda representerer en type tenkning som vi finner igjen i ”trygg base – forståelsen” i tilknytningsteorien. Linda tror at både Arild og Alice har fått begynnende tro på at det finnes trygge baser for dem i beredskapshjemmet, og at Arild klarte å overføre denne begynnende troen på trygg base fra beredskapshjemmet til dem. Linda tror denne overføringsperioden har vært av betydning for at Arild falt fort til ro etter et par uker med uro rundt soving. Linda tror dette kunne gått lettere for Alice med en tettere overføringsprosess, både før og etter flytting, enn det som var mulig å få til. Hun mener likevel at Alice har hatt nytte av beredskapshjemoppholdet, og forteller episoder som viser at hun også ser ut til å være på vei til å utvikle en trygg tilknytning til fosterforeldrene. ”Trygg base retningen” er ikke så konsekvent bekymret for uheldige skadevirkninger av brudd i det personlige emosjonelle tilknytningsbåndet, såfremt andre møter barnets sorg sensitivt og gir moderlig omsorg. Dette innebærer en tro på at barnet kan få nye psykologiske foreldre og at barnet kan ha flere signifikante voksne og tilknytningspersoner enn primærtilknytningspersonen. Trygg base retningen har vokst fram sammen med nyere tilknytningsforskning, og de siste verkene av Bowlby representerer en slik forståelse

(Bowlby, 1980/1998; 1988/2001). Vi finner igjen resiliensforskningens budskap i denne forståelsen, der man har sett at barn med dårlige utviklingsvilkår kan klare seg godt når andre signifikante voksne gir omsorg, anerkjenner og ser dem (Borge, 2003). Schofield og Beek (2005; 2008) sier at barn som møtes av fosterforeldre som er tilgjengelige, som gir sensitive gjensvar, som aksepterer dem, som tilbyr omsorg i et samarbeidsperspektiv og som tilbyr familiemedlemskap får anledning til å tro på at det finnes trygge baser for dem uavhengig av lengden på plassering. Den personlige selektive tilknytningen kan komme seinere og utvikle seg over tid, og for at denne skal kunne utvikle seg i retning trygg forutsetter den omsorgspersoner som tilbyr omsorg som samsvarer med å være en trygg base (ibid). Kategorisk kan en si at retningen bærer preg av en omsorgsfokusering på bekostning av en personfokusering, og faren blir at man kan underkjenne den biologiske eller relasjonelle betydningen som oppstår mellom bestemte personer.

Linda trekker fram beredskapshjemmets rolle i den spesifikke forberedelsestiden, i overføringsfasen og den første perioden etter innflytting. Beredskapshjemmet ble en viktig støtte for dem som fosterforeldre. Berg (2010) trekker fram det samme fra sin undersøkelse av fosterbarn som ble adoptert. Fosterforeldrene fikk en god start sammen med beredskapsforeldrene. Både den foreliggende studien og studien til Berg har små utvalg. Allikevel er det nyttig å påpeke at et opphold i beredskapshjem ikke så ut til å påvirke barna i negativ retning når de skulle knytte seg til sine fosterforeldre. Kvaliteten på omsorgen ser ut til å ha vært det sentrale for disse barnas utvikling.

Bowlby legger også vekt på overgangsperioder når barn må bytte omsorgsbaser for kort eller lang tid, dette ivaretar kontinuitet og barnets historie (Bowlby 1998). Stern (2007) er opptatt av nå-øyeblikkene, og at disse kan fanges inn i barnets indre representasjoner (RIG) og endre de indre arbeidsmodellene. Dette kan også endre et barns narrative selvforståelse og historie om seg selv og andre. Dette forutsetter en forståelse av at indre arbeidsmodeller kan modifiseres, en forståelse som er forenelig med man ikke ser på mennesket som statisk. Mennesket er ikke, det blir. Jeg kommer igjen tilbake til Lindas utsagn: ” *Det er når man får barna, de blir...* ” I denne sammenhengen blir barnets indre arbeidsmodeller modifisert i samspillet med fosterforeldrene. En av hjørnesteinene innenfor symbolsk interaksjonisme er ”definisjon av situasjonen” (Levin og Trost, 2005). Linda definerer situasjonen med tro på trygg base. Dette blir et utgangspunkt for hvilken omsorgsbaser hun selv tilbyr barna

sine, og dermed også for samspillet hun går inn i når hun bidrar med å selvet hos barna. Barnas gjensvar kan tyde på at de også definerer Linda og Kåre som sin trygge base.

Både barna og fosterforeldrene *blir*, og skaper hverandre i en gruppetilhørighet der de er signifikante for hverandre. Cooley innførte allerede i 1922 termen primærgruppe, og primærgruppen har betydning for en persons selvforståelse da den kjennetegnes av ansikt-til-ansikt kontakt av følelsesmessig betydning. Hvilken primærgruppe en tilhører av er av betydning for speilselvet, der andres måte å betrakte en på får betydning for hvordan man betrakter seg selv (Levin og Trost, 2005; 74). Ulike primærgrupper kan dermed gi ulike selvspeil. På mange måter kan Lindas syn på beredskapshjemmene forstås som at hun betrakter beredskapshjemmene som viktige primærgrupper, der beredskapsforeldrene ble signifikante voksne for barna, voksne omsorgspersoner der barna fikk en begynnende opplevelse av tillit til en trygg base. Beredskapshjemmene har gitt barna et selvspeil hun som fostermor bygger videre på. For å bygge videre på det selvspeilet barnet har fått i beredskapshjemmet, må det tette og gode overføringer til. En slik forståelse forutsetter at fosterhjemmet må fremstå som en trygg base for barnet uavhengig av lengden på plassering. Linda legger stor vekt på beredskapshjemmets evne til å være tett på og gi god omsorg, altså kvaliteter den tidlige tilknytningsteori mente var viktigst i et langsiktig perspektiv. Dette funnet utfordrer praksisfeltet til å ta i bruk en tilknytningsteoretisk forståelse også inn i kortidsperspektiv. Shaffer (2000, s.139) sier at barnet må få anledning til å knytte seg nært til noen om det så bare er for kortere tid.

8.3. Glad for adopsjon, men mangler oppfølging

Linda er glad for at de har fått adoptere Arild. Linda sier at adopsjonen har påvirket henne følelsesmessig, først og fremst fordi hun da visste at han tilhørte dem, at det ikke kunne bli tale om tilbakeføring. Quinton (1998) fant at barn tåler en flytting når det medfører god omsorg og en avklart framtid. Dozier et.al. (2007) mener at ”commitment” påvirker tilknytningen. Lindas utsagn tyder på at adopsjonen har trygget avklaringen av framtid både for henne og Arild, og det kan ha påvirket hennes evne til å gjøre Arild til sin egen og dermed hennes ”commitment” til Arild. Dagboken tyder likevel på at hun har tilbudt Arild et omsorgsmiljø som gjorde at han var i ferd med å utvikle en trygg tilknytning til henne lenge før adopsjonen gikk i orden. Linda uttrykker også at hun ønsker at Alice også skal bli adoptert. Linda er ikke så opptatt av hva det betyr for henne som mor følelsesmessig i

denne saken, hun slapper mer av i rollen som fostermor. Hun har fått med seg at det har vært en endring i barnevernloven etter at Ot.prp. nr. 69 (2008 – 2009) ble lagt fram. Den nye formuleringen poengterer at det skal være til barnets beste å tilbakeføres etter en viss tid i fosterhjem, altså er det ikke lenger nok at biologiske foreldre kan gi ”god nok omsorg”. Linda er opptatt av at Alice skal få den samme juridiske status og tilhørigheten som Arild. Samtidig er hun opptatt av at hun tror det er lettere å få tilgang på hjelp dersom Alice fortsatt er fosterbarn.

I Ot.prp. nr. 69 (2008 – 2009) uttalte Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet at det er nødvendig å justere praksis i kommunene når det gjelder å fremme saker om samtykke til adopsjon av barn etter barnevernloven § 4- 20 for fylkesnemnda. En adopsjon sikrer juridisk stabilitet og tilhørighet på en helt annen måte enn omsorgsovertakelse. Det er likevel lite belegg for å hevde at adopsjon som en juridisk hendelse sikrer en psykologisk trygg tilknytning. Det kommer an på forhold både ved barnet, adoptivforeldrene og veiledningen (Simmonds, 2009, s. 220). Berg (2010) poengterer at de adopterte i hennes studie hadde ressurssterke adoptivforeldre med et stort følelsesmessig engasjement i barna. Linda hadde også et stort følelsesmessig engasjement i Arild før han ble adoptert. Forskningen viser at foreldres egen tilknytningsstatus eller mental innstilling til egen tilknytningshistorie påvirker hvilken omsorg de tilbyr sine barn og dermed hvilket tilknytningsmønster barna utvikler (Fonagy et.al.,1991; Main et.al., 1985; Dozier & Stovall-McClough, 2004). Stor usikkerhet om plasseringen kan påvirke emosjonelt engasjement og tilgjengelighet både hos fosterforeldre og barn. Slik som for Linda og Kåre, fant Berg (2010) at de fleste fosterforeldrene til de adopterte barna var blitt forespurt allerede ved plasseringen om de var villig til å adoptere. Dette kan ha hatt betydning både for fosterforeldrene og barneverntjenesten, som tidlig definerte situasjonen og gav fosterforeldrene mulighet til å forberede seg til en ny identitet. Dette frigjør emosjonell energi til barnet. Linda representerer en mor som er bevisst på hva de skal tilby av omsorg og at dette kan by på utfordringer. Schofield og Simmonds (2009) skriver at mange som adopterer barnevernsbarn ikke er observante nok på dette, og dermed får seg en overraskelse når hverdagen kommer. Dette er igjen med på å understreke behovet for oppfølging når fosterforeldre mottar et lite barn. Veiledning og oppfølging som kan hjelpe fosterforeldre til å justere egne forventninger og å se barnas behov.

8.4. Bruk av ”foreldres tilknytningsdagbok” som veiledningsverktøy

Linda sier at det burde vært et opplegg for en systematisk oppfølging av fosterforeldre som får små barn. Hun har opplevd det som om hun selv må ta ansvar for å oppsøke veiledning, og har ved den siste plasseringen kun opplevd beredskapshjemmet som veilederinstans. Beredskapshjemmets veiledning har etter min vurdering båret mer preg av informasjon, råd og forberedelse på den nye hverdagen enn veiledning. Beredskapshjemmets informasjon og forberedelse er nødvendig, men har lite til felles med en systematisk oppfølging og veiledning som bør komme i tillegg. Veiledning skal ikke være avhengig av fosterforeldre som må mase seg til, og dermed kan bli opplevd som krevende og lite fleksible. Veiledning må være formalisert og avtalt, og den bør ha mål om personlig og faglig utvikling for den lærende (Bang og Heap, 2002, s.13). Undersøkelser tyder på at fosterforeldre mangler veiledning. Linda og de fosterforeldrene som deltok i spørreundersøkelsen mener at tilknytningsdagboken kan brukes i veiledning og anbefaler det til andre som får barn i denne aldersgruppen.

Dozier og Stovall- McClough har brukt dagboken i aldersgruppen fra 5 til 28 måneder. Selv har jeg brukt den på barn fra 10 til 28 måneder. Linda har oppgitt at det var vanskelig å finne situasjoner å skrive noe om. Det kan tenkes at Arild var litt ung. Erfaringsvis er det lettere å finne situasjoner når barnet har lært seg å gå eller krabbe fort. Det er viktig at veileder poengterer det selvfølgelig i at barn som utforsker skal slå seg litt, slik at ikke fosterforeldre tror de skal kontrolleres på sin evne til å beskytte barnet. Videre kan veileder godt eksemplifisere med noen typiske hendelser. Veileder bør prioritere å besøke fosterfamilien en til to uker etter at de har startet føringen, slik at ikke fosterfamilien blir gående for lenge å lure på hvordan dette kan gjøres. En annen mulighet er at fosterforeldre er så beskyttende overfor barnet at det hindres i sin utforskning. Det kan i så fall være nyttig å reflektere omkring i veiledning.

På tross av vansker med å finne situasjoner, ser det ut som om mye av dagbokens tankegods er implementert hos Linda som fostermor og mor flere år senere, noe som kommer tydelig fram i Working Model of the Child Interview. Linda er opptatt av å være tilgjengelig for barna sine med trøst og nærhet selv når andre voksne i omgivelsene mener at ”barna bare kan gråte for ikke å bli bortskjemte”. Linda står likevel på sitt og sier at disse barna, som tidligere har vist for lite følelser, skal ikke bare gråte. De skal imøtekommes følelsemessig med trøst

og tilstedeværelse. Jeg har undret meg over hva som har gjort at denne forståelsesrammen er så implementert i Linda, og om det har noe med dagboken som veiledningsverktøy å gjøre.

Som fosterforeldre vil man intuitivt handle etter hvilken tilknytning man selv har utviklet, med mindre man bevisst har jobbet med sin egen tilknytningshistorie og fått den nyansert og sammenhengende. Det kan være vanskelig å forstå at barn som trenger omsorg vender seg bort eller tilsynelatende klarer seg best selv i kraft av sine tidlige erfaringer. Når barn på denne måten avviser voksne, er det fort gjort å svare med samme mynt (Smith, 2003). Kasuset og spørreundersøkelsen i den foreliggende studien har bekreftet min antagelse av at tilknytningsdagboken kan være et bidrag til å hjelpe fosterforeldrene til å forstå barnets adferd i lys av mangel på trygg base, og dermed bidra til at fosterforeldrene stiller seg tilgjengelige for å bli barnets nye trygge base i fremtiden. Tilknytningsdagboken kan bli brukt for å forstå barnets adferd til de nye omsorgspersonene i tilknytningsrelevante situasjoner. Ved hjelp av det som blir notert i dagbøkene, både når det gjelder barnets reaksjoner og omsorgspersonens handlinger, kan barnets behov for omsorg bli kartlagt. Kasuset og spørreundersøkelsen har videre vist at det er mindre viktig å kategorisere barnet i ulike tilknytningsmønstre, slik den opprinnelige kodingsmanualen (Dozier et.al., 2005) åpner for. Det vesentlige er å få kartlagt barnets evne til å søke trøst, motta trøst og hjelpe fosterforeldre til å komme i posisjoner der barnet mottar trøst og nærhet. Dette samsvarer med den sentrale sammenhengen Klette (2007) fant mellom trøst og trygghet i sin undersøkelse. Det korrelerer videre med den sentrale posisjonen manglende trøst til små barn har fått i det nye diagnosesystemet DC 0-3R (2005). Trøst er relativt lite utforsket som vitenskapelig fenomen, men har en plass i forståelsen av å utvikle en trygg tilknytning. Trøst kan gis og tas imot, og hører til i et samspill mellom mennesker. For å gi god trøst må en være i stand til å se og nærme seg den andre på dennes premisser, og samtidig ha den nødvendige selvtillit til å tro at man kan trøste. Trøst, tillit og trygghet henger nøye sammen. Trøst som innebærer fysisk nærhet og beroligelse er sannsynligvis særlig viktig i sped- og småbarnsperioden (Klette, 2007) Stern (1999, s.172) sier at trygghetsfølelsen og følelsen av å ha en sikker havn er på sitt høyeste når mor og barn omfavner hverandre bryst mot bryst. I tilknytningsdagboken finner man igjen dette under avkrysningsalternativet ”sank inn til meg eller holdt seg fast i meg inntil han/hun roet seg”. I slike samspill kan interaksjon gå mot en relasjon (Hart & Schwartz, 2008). Det var nettopp dette at Linda i femte uke av dagbokføringen rapporterte ar Arild gjorde. På dagbøkene fra denne perioden hadde Linda limt på en lapp der det stod; ”*Han søker oss som det tryggeste han har*”. Linda oppfatter ikke

lenger at hun bare gir trøst, men at Arild søker trøst og at tilliten mellom dem er etablert. De har et samspill der de gjensidig bekrefter hverandre, de har kommet inn i gode sirkler og opplever at interaksjonen går mot en relasjon.

I denne studien har tilknytningsdagbokens fokus ligget på trøst i tilknytningsrelevante hverdagssituasjoner. Linda har flere steder i intervjuet lagt vekt på at det er i hverdagslivet hun har behov for veiledning. Stern (1999) sier at alle mødre har behov for bekreftelse av andre i mødre i samme situasjon. Videre skriver han at mødre som får barn født med handicap vil trenge profesjonell oppbacking av en veileder som forstår hennes situasjon, da andre mødre ikke lenger gir nok bekreftelse til den nye identiteten. Her ser jeg paralleller til fosterforeldre. Fosterforeldre får ofte ikke denne bekreftelsen på det gode samspill fra fosterbarna sine, og kan heller ikke søke den i sitt naturlige nettverk. Sett fra et slikt perspektiv blir veiledning ekstra viktig den første perioden et lite barn er i fosterhjemmet da det kan ta noen uker før samspillet kommer i gang slik at det virker bekreftende. Å komme i gang med dagboken tidlig etterplasseringen, kan virke motiverende, da man fort ser de første endringene. Å registrere endringer virker som forsterkende på å fortsette å gjøre det som virker terapeutisk på dette barnet, og som bekrefter at samspillet og relasjonen er i gang med å bygges.

Dersom dette tankegodset fra tilknytningsdagboken skal bli en integrert del av fosterforeldres omsorg, må tilknytningsdagboken følges opp av en tilgjengelig veileder som har tilstrekkelig god kunnskap om barns utvikling og tilknytning. Linda og fosterforeldrene i spørreundersøkelsen beskriver viktigheten av å ha noen å drøfte hverdagssituasjoner med. Dagbokens styrke ligger i at den tar utgangspunkt i hverdagssituasjoner der tilknytningsadferd skal synes, og det er derfor naturlig å knytte veiledningen opp til trøst og utforskning i hverdagssituasjoner. Alle fosterforeldrene påpeker at det er viktig at veileder er tilgjengelig i en slik prosess, at de selv blir møtt med empati, støtte og som en refleksjonspartner. På samme måte som de skal møte barnet, trenger de å bli møtt og forstått. Det er viktig at veilederen er trygg på seg selv som en trygg base for fosterforeldrene og som fagperson. Veileder må ikke bli en kontrollør, men en som hjelper fosterforeldrene til å utforske sitt barn. Spesielt er det viktig å ha en forståelse av trygg base tenkningen. Denne studien har vist at det ikke er nødvendig å ha trening fra å kode ”fremmedsituasjonen” for å bruke dagboken som veiledningsverktøy. Det er viktigere å kunne forstå barnets behov for trøst ut fra en trygg base forståelse, enn å kategorisere og finne færemomentene.

Når trygg base forståelsen er så godt implementert i Linda flere år etter at hun mottok veiledning etter tilknytningsdagboken, kan det se ut som om Linda og Kåre fikk veiledning på rett tid. Alle mødre og fedre er sårbare. De skal utvikle en ny identitet som foreldre til et nytt barn. I særdeleshet gjelder dette kanskje Linda, siden hun ikke går fysisk gravid og dermed ikke får hjelp av kroppens signaler i den mentale forberedelsen. Hennes forberedelse blir likevel tatt vare på generelt og spesielt, og hun får hjelp til å modifisere sin forståelse etter at Arild er kommet gjennom veiledning. Veiledningen bærer preg av bekreftelse knyttet til en ny rolle, og den hjelper henne til å se at hun kommer inn i et samspill med Arild der de bekrefter hverandre. Veiledning bygd opp etter en trygg base forståelse i tilknytningsteorien treffer elementære ting i fosterforeldrene, og ved en gjennomgang kjenner de selv igjen hva dette handler om. Tilknytningsdagboken er sannsynligvis ikke det eneste verktøyet som kan bidra til dette, men den har sin styrke knyttet til at registrering av tilknytningsadferd kan brukes som veiledningsgrunnlag for hverdagslivet.

9.0. Konklusjon

9.1. Tilknytningsteori som forklaring eller forståelse

Tilknytningsteori hadde et biologisk utgangspunkt, og forskning på feltet har tradisjonelt kommet fra en positivistisk vitenskapstradisjon og en naturvitenskaplig basert psykologi. Forskingen har utviklet kategorier for tilknytning, og man må ha autorisasjon i å kode fremmedsituasjonen for at en kategorisering i tilknytningsmønster skal regnes som valid. Dette fjerner forskningen fra å bli nyttig for barnevernets praksisfelt. Forskingen viser videre at en utrygg, og spesielt en desorganisert tilknytning, er forløpene og forklaring på psykopatologi. Psykopatologi henger sammen med diagnostisering, som også krever spesiell ekspertkompetanse. Faget har blitt preget av et slags eksperthegemoni der forklaringene blir sett på som objektive (Haugsgjerd et.al 2004; 39). Selv om det i dag er åpenhet om andre tilnæringer til psykiske lidelser, der blant annet brukerperspektiv og kontekst har fått større plass, er forskningens språk på tilknytning preget av kategorisering som minner om en objektiviserende virkelighetsforståelse. Man kan si at tilknytningsteori har tilhørt et medisinsk paradigme, noe som kan ha fremmedgjort den fra barnevernsarbeidere som i større grad har tilhørt et samfunnsfaglig paradigme i sin forståelse av virkeligheten. Hvilket paradigme man

tilhører påvirker språket som brukes. Dette tror jeg har påvirket barnevernansattes forståelse av at tilknytningsrelevant veiledning må legges til psykologer eller helsesystemet. Barnevernet henviser ofte til ABUP (Afdeling for Barn og Unges Psykiske Helse), der barnet kan bli kartlagt og fosterforeldre kan få veiledning. Det viser seg at ABUP og barnevernet har mange felles barn, men i barns første leveår er det flere i barnevernet enn i barne- og ungdomspsykiatrien (Kristofersen, 2009). Diagnose og behandling er ikke barnevernets felt, men forebygging, slik at barnets helse ikke blir skadet er barnevernets felt i følge barnevernsloven. Denne studien har vist at tilknytningsdagboken kan brukes selv om man ikke har autorisasjon til å kode fremmedsituasjon eller kategorisere barnet. Det er en fordel at tilknytningsdagboken knyttes til hverdagsliv, da det er der barnet kan modifisere sine indre arbeidsmodeller i samspill med nye omsorgspersoner. Veileder kan gjøre seg noen tanker ut fra kjennskap til kategoriene om reflektere omkring forståelsen av barnet og hvordan fosterforeldrene kan møte barnet med trøst i hverdagslivet.

Dersom barna skal tilbys en trygg base i fosterhjemmet, må fosterforeldre støttes i å være til stede for fosterbarna både praktisk og emosjonelt. Barna er avhengig av omsorgen og trøsten de får fra de nye omsorgsgiverne, og det er her omsorgsgiverne kan få hjelp til å forstå både seg selv og barna gjennom en god oppfølging og veiledning. Denne studien har vist at tilknytningsdagboken kan brukes som veiledningsverktøy for å hjelpe fosterforeldre til å forstå at barnet har behov for en trygg base, og i hvilke situasjoner man spesielt kan intervensere for å hjelpe barnet til å ta imot trøst. Dette forutsetter at fosterforeldrene har evne til å sette seg inn i barnets situasjon og fokusere på samspill og utvikling av en relasjon. Jeg har i ovenforstående drøftinger vist til at en trygg base forståelse av tilknytning også kan analyseres ut fra de sentale hjørnesteinsbegreper i symbolsk interaksjonisme, noe som vil ligge nærmere en konstruktivistisk vitenskapsforståelse enn den positivistiske (Postholm, 2005). Kategorisering ut fra forskningskategorier kan føre til at de indre arbeidsmodellene blir betraktet som stabile, framfor i endring i samspill med omsorgspersonene. Et tilknytningsteoretisk standpunkt ut fra en trygg base tenkning vil være mindre statisk, og forenelig med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv. Linda har vist oss at de kom inn i samspill med Arild som forsterket en trygg tilknytningsadferd og sannsynligvis en trygg tilknytning. Det er viktig å huske at tilknytning som fenomen utvikles i hverdagssamspillet mellom omsorgsgiver og barn, og at tilknytning som resiliensfremmende skjer i møte med signifikante engasjerte omsorgsgivere. Det er viktig ikke å gjøre dette vanskeligere enn det er. Dette er en språkdrakt barnevernsfeltet kjenner,

og som på ingen måte er forbeholdt psykologer og psykiatri. Tilknytningsdagboken kan brukes i barnevernfaglig praksis i hensikt å forebygge psykopatologi. Dersom slik veiledning settes inn tidlig, kan det hende at noen barnevernsbarn kan slippe å bli henvist til ABUP senere.

Ulvik (2007; s.46) har i sin studie av fosterbarn og deres fosterforeldres fortellinger lagt vekt på meningsdannelse ut fra et sosialkonstruktivistisk perspektiv, og har bevisst valgt bort en analyse i lys av tilknytningsteori. Hun sier at enhver studie som anvender slike prekonstruerte analytiske redskap som tilknytningsteori, vil reprodusere og bekrefte forståelsen av fenomenene. Tilknytningsbegrepet og forståelsen som ligger implisitt vil ikke bli utfordret. Denne studien viser at tilknytningsbegrepet og tilknytningsteori ikke er statisk, den kan utfordres med andre analytisk redskap.

9.2. Praktisk betydning for barnevernsfeltet

Funnene i denne studien er knyttet opp til et lite materiale og kan ikke overføres som generelle funn til bruk i generelle situasjoner i forhold til fosterforeldre som skal motta små barn. Studien gir likevel innsikt i hvordan disse fosterforeldrene har opplevd det å motta små barn, og bør kunne gi grunnlag for en faglig drøfting inn i barnevernsfeltet i den enkelte sak. Problemstillingen min dreide seg om tilknytningsrelevant oppfølging. Denne studien har vist at i barnevernfaglig praksis, for barn som må flytte fra sitt opprinneshjem handler tilknytning både om tilrettelegging og veiledning.

Kasuset viser hvor viktig den spesifikke praktiske og emosjonelle forberedelsestiden var for disse fosterforeldrene. De ulike nivå i barnevernsystemet bør tenke gjennom hvordan dette kan ivaretas i forhold til forordninger knyttet til rekruttering og formidling av fosterforeldre. Som barnevernsansatte er det lett å bli opptatt av sine egne prosesser i godkjenning av fosterhjem, da det er et stort ansvar å finne hjem til barn som har vært utsatt for omsorgssvikt. Det blir viktig ikke å glemme at fosterhjemmet også går gjennom en egen spesifikk forberedelse som kan være minst like nødvendig for at de skal være klare for å tilby barnet en trygg base. Fosterforeldres forberedelse er ikke nødvendigvis ferdig etter den generelle forberedelsen gjennom PRIDE forberedelses- og rekrutteringskurs. Videre vil muligheten av å bruke adopsjon som barneverntiltak til små barn, i stor grad avhenge av hvilke fosterforeldre man har rekruttert og godkjent til det enkelte barn. Dette kasuset har vist

at ufrivillig barnløse kan være gode fosterhjem med tanke på adopsjon, men kanskje ikke så egnede for å ta imot barn som må plasseres akutt i forhold til alle de usikkerhetsmoment som følger med en akutt plassering.

Når man ser hvilken betydning beredskapshjemmene har hatt for Linda og Kåre, tenker jeg videre at Bufetat bør tenke seg godt om før en slik ordning for barn i akuttsituasjoner avvikles. Bruk av beredskapshjem innebærer at man aksepterer en ekstra flytting for barnet dersom omsorgen skal overtas, og det utfordrer derfor en tradisjonell forståelse av tilknytningsteorien. Man må tørre å se tilknytning i nåtidsperspektiv og ikke bare i livslange perspektiv. Beredskapshjemmene må betraktes som viktige tilknytningspersoner i en periode av barnets liv, og være til stede med tette og gode overføringer når barnet skal flytte videre. Det er viktig at beredskapshjemmene ikke bare blir en systemisk ordning for oppbevaring av barn mens barnet er akutt plassert, men blir gitt rammer og veiledning slik at de kan tilby barnet en trygg base den tiden det skal være der.

Når det gjelder systematisk oppfølging av fosterforeldre vil jeg påstå at tilknytningsdagboken har et virkeområde som kan flyttes fra forskning og psykisk helsearbeid i klinikk til praktisk barnevernsarbeid i veiledning av fosterforeldre knyttet opp til fosterbarns hverdagsliv. Jeg vil videre påstå at barnevernsansatte selv kan drive veiledning ut fra et tilknytningsteoretisk ståsted. For de minste barna er det alt å vinne på å begynne så tidlig som mulig å bidra til at barnet kan omgis med en trygg base. Det krever tid fra de som skal veilede, men tid man antagelig vil få igjen senere. Tilknytningsdagboken er ikke den eneste måten å tilby veiledning til fosterforeldre som mottar barn i denne aldersgruppen på, men det er et konkret hjelpemiddel som kan bidra til at barnevernsansatte kan komme i gang med en veiledning som kartlegger barnets behov ut fra en forståelse av at alle barn har behov for en trygg base selv om de ikke viser det. Man bør ha bevissthet om at trøst og nærhet er viktigere enn kategorisering av tilknytningsstil. Det handler om mot til å sette i gang. Et mot som kan være nyttig for fosterforeldre og små barn som kommer i fosterhjem. Fosterforeldres kan ellers risikere å bli stående uten veiledning i den første viktige tiden av en plassering uavhengig om den er en kortvarig, langvarig eller med tanke på adopsjon.

Litteraturliste:

- Andersson G. (2005). Family relations, adjustment and well-being in a longitudinal study of children in care. *Child & Family Social Work* 10. nr 1; 43-56
- Aase, T. H. og Fossåskaret E. (2007). *Skapte virkeligheter. Om produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo, Universitetsforlaget
- Ainsworth, M.D.S., Blehar, Waters, M.C. & Wall, S (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum
- Anke, T. (2007). Tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre: et behandlingsperspektiv. *Tidsskrift for norsk psykologforening* 2007:44:1230-1238
- Backe-Hansen, E.: "Barn" (Sist oppdatert: 01. september 2009). De nasjonale forskningsetiske komiteer. [Online]. Tilgjengelig på <http://etikkom.no/no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Barn/>. [Lastet 09. oktober 2009].
- Backe-Hansen, E. (2000): Adopsjon som barneverntiltak – faglig godt, men likevel ikke ønsket. *Tidsskriftet Norges Barnevern* 85, nr. 3/4.
- Bang, S. og Heap, K (2002) *Skjulte ressurser. Om veiledning i grupper*. Oslo. Universitetsforlaget.
- Bath, Howard I (2009). The Three Pillars of Trauma-Informed Care. *Journal of Safe Management of Disruptive and Assaultive Behavior*, march 2009: 4 - 7.
- Bendiksen, L. R.L (2008). *Barn i langvarige fosterhjems plasseringer – foreldreansvar og adopsjon*. Bergen, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Berg, T. (2010) Adopsjon som barneverntiltak. Hvordan gikk det med barna. Rapport fra praksis. *Norges barnevern nr. 1, vol. 87, s. 48 - 60*
- Borge, A.I.H. (2003). *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*. 1. utgave, 2. opplag. Oslo. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bowlby, J. (2001). *En sikker base*. Det lille forlag, Fredriksberg, Danmark, 4. opplag. En oversettelse av "A Secure Base", London 1988
- Bowlby, J. (1998). *Attachment and loss, volume 3, Loss. Sadness and depression*. London, Pimlico forlag, London 1980
- Bowlby, J. (2006) *At knytte og bryde nære bånd. Tilknytning og tab, selvtillid og sorg*. Det lille forlag, Fredriksberg, Danmark, 2. opplag. En oversettelse av "The Making & Breaking of Affectional Bonds" London 1979

- Broberg, A.G. (2005) Ankytning, rädsla och omsorgssvikt. I Von der Lippe, A.L. og Wilkinson, S. R. (red). *Risikoutvikling: tilknytning, omsorgssvikt og forebygging. Et jubileumsskrift til Karin Killen*. Oslo. NOVA Rapport 7/2005
- Broberg, A., Almqvist, K. og Tjus, T. (2006). *Klinisk barnpsykologi. Utvikling på avveier*. Bergen. Fagbokforlaget
- Carlson, V., Chicchetti, D.; Barnett, D & Braunwald, K. (1989). Disorganized/disoriented attachment relationships in maltreated infants. *Developmental Psychology*, 25, 525 – 531.
- Clausen, S.-E. (2003) ”Plasseringer utenfor hjemmet på 1990-tallet” i Backe-Hansen, E. (red) *Barn utenfor hjemmet. Plasseringer i barnevernets regi*. Oslo. Gyldendal Akademisk.
- Christoffersen, M.N., Hammen, I., Andersen, K.R., Jeldtoft, N. (2007). *Adoption som indsats. En systematisk gennemgang af udenlandske erfaringer*. København, SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd.
- Cooper, G., Hoffman, K., Powell, B. & Marvin, R. (2005). The Circle of Security intervention: Differential diagnosis and differential treatment (s. 127 – 151). I Berlin, L.J., Ziv Y., Amaya – Jackson L. & Greenberg M.T. *Enhancing Early Attachments. Theory, Research, Intervention, and Policy*. New York. London. The Guilford Press
- Crittenden, P. M (1985). Maltreated infants: Vulnerability and resilience. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 26, 85 – 96.
- Diagnostic Classification of Mental Health And Development Disorders Of Infancy and Early Childhood: DC:0-3R (Revised edition, August 31, 2005), Zero to Three
- Dozier, M., Stovall K.C. & Lindhiem, O (2005). *Attachment Diary: Coding Manual— Revised 7/05*, Department of Psychology, University of Delaware, Infant Caregiver Project
- Dozier, M., Grasso, D., Lindhiem, O & Lewis, E. (2007). The Role of Caregiver Commitment in Foster Care. Insights from the This Is My Baby Interview. I Oppenheim, D. & Goldsmith D.F. (edt). *Attachment Theory in Clinical Work with Children*. New York. London. The Guilford Press.
- Frydenberg, P. (2008) forord i *Årbok for Bufetat region sør 2008*. Tønsberg. Barne- ungdoms- og familieetaten, region sør.
- Fonagy, P., Steele, H. Og Steele, M.C. (1991). “Maternal representations of attachment during pregnancy predict the organization of infant – mother attachment at one year of age”. *Child development*, 62, 891- 905
- Gjærum, B. og Ellertsen, B. (red) (2003). *Hjerne og atferd. Utviklingsforstyrrelser hos barn og ungdom i et nevrobiologisk perspektiv*. 2. utgave, 2.opplag . Gyldendal Norsk Forlag AS
- Hart, S. & Schwartz, R. (2008). *Fra interaksjon til relation. Tilknytning hos Winnicott, Bowlby, Stern, Schore & Fonagy*. København. Hans Reitzels forlag.

- Haugsgjerd, S., Jensen, P., Karlsson, B. og Løkke J.A. (2004). *Perspektiver på psykisk lidelse – å forstå, beskrive og behandle*” Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2. utgave, 2. opplag
- Haus, I.(2005). PRIDE. Et utvelgelses- og opplæringsprogram for fosterforeldre. I : Scheldrup, L., Omre, C. og Marthinsen, E.(red.) *Nye metoder i et moderne barnevern*. Bergen. Fagbokforlaget
- Havik, T. (2007) ”*Slik fosterforeldre ser det –II. Resultat fra en kartleggingsstudie i 2005*”. Bergen. Barnevernets utviklingscenter på Vestlandet, Unifob helse.
- Havik, T., Hassel, K. og Poulsson, A. (2003). *Hjem igjen?: en analyse av fylkesnemndas vedtak etter barnevernlovens paragraf 4-21*. Barnevernets utviklingscenter på Vestlandet, Skriftserien nr. 1, 2003, Bergen
- Hesse, E. & Main, M. (2000). Disorganized Infant, Child, and Adult Attachment Collapse in Behavioral and Attentional Strategi. I *Journal of the American Psychoanalytic Association, Vol.48, No 4, 1097 - 1127*
- Howes, C. (1999). Attachment Relationships in Context of Multiple Caregivers. I Caisy, J.og Shaver P.R. (red), *Handbook of Attachment: Theory, Research, and clinical Applications*. New York: Guilford
- Howe, D & Feranley, S (1999). Disorders of Attachment and Attachment Therapy. Adoption and Fostering. *Journal of Child Psychology and Psychiatry.Vol.23. nr. 2. 17; 89 - 100*
- Ianke, P. E. og Thorød, A.B. (2006). *Helgerud er en Oase! En evaluering av fosterhjemstjenesten i Akershus / Helgerud ressurscenter for fosterhjem*. Oslo, NOVA Rapport 13/2006
- ICD-10 Psykiske lidelser og adferdsforstyrrelser. Kliniske beskrivelser og diagnostiske retningslinjer.* (2004). 4. opplag. Oslo. Gyldendal Akademisk
- Jacobsen, H. (2005). *Tilknytning hos små barn i fosterhjem. En pilotstudie*. Hovedfagsoppgave ved psykologisk institutt, Universitetet i Oslo
- Jacobsen, H. (2009). Fosterbarn med tilknytningsvansker og tilknytningsforstyrrelser – hvilke veilednings- og behandlingsmetoder bør vi anbefale?” *Norges Barnevern nr. 1, 2009: 40 – 51*
- Jøsok, D. (2010). *Voksne fosterbarn – en brukerundersøkelse. Hva kan vi lære av dem. Hvordan har de det*. Fosterhjemstjenestene Bergen og Fonna, Bufetat Region Vest.
- Karterud, S. (1997). Tradisjonell selvpsykologi. I Karterud, S. og Monsen, J. T. (red). *Selvpsykologi. Utviklingen etter Kohut*.
- Killèn, K. (2007). *Barndommen varer i generasjoner. Forebygging er alles ansvar*.2. utgave, 1 opplag. Oslo. Kommuneforlaget
- Klette, T. (2007). *Tid for trøst. En undersøkelse av sammenhenger mellom trøst og trygghet over to generasjoner*. Oslo. NOVA rapport 17/2007.

- Kristofersen, L. B. og Clausen S.- E. (2008): *"Barnevernsklienter i Norge 1990 – 2005"*. Oslo. NOVA Rapport 3/2008.
- Kristofersen, L. B.(2009). Barnevernsbarn - i risikozonen også som voksne. *Omsorgssvikt i offentlig reg.*, *Barn i Norge 2009*, Voksne for barn forlag
- Kruuse, E. (2007). *Kvalitative forskningsmetoder – i psykologi og beslægtede fag*. 6. udgave, Dansk psykologisk forlag.
- Kvale, S. (2007). *Det kvalitative forskningsintervju*. 10. opplag, Oslo, Gyldendal Akademisk
- Larsson, S. (2005). Om kvalitet i kvalitative studier. I *Nordisk pedagogikk*, 25 (1)
- Levin, I. (1993). Forsker, terapeut eller kvinne – et rolledilemma. I *Kunnskapsproduksjon og forskersubjekt nr. 2*, Senter for kvinneforskning.
- Levin, I. og Trost, J. (2005). *Hverdagsliv og samhandling med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen, Fagbokforlaget
- Lyons- Ruth , K., Bronfan, E., og Parsons, E (1999) "Maternal disrupted affective communication, maternal frightened or frightened behavior and disorganized infant attachment strategies" i "Atypical patterns of infant attachment: Theory, research and current directions av J. Vondra og D. Barnett (red). *Monographs of the Society for Research in Child development*, 64 (3) Serial No. 258, 67 – 96.
- Lov om barneverntjenester* av 17. juli 1992 nr. 100
- Main, M & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/dioriented during the Ainsworth strange situation. I Greenberg, M.T., Cicchetti, D & Cummings, E.M. (red). *Attachment in the preschool years: Theory, research and intervention (s.121 – 160)*. Chicago: University of Chicago Press.
- Main, M., Kaplan, N. & Cassidy, J.(1985). "Security in infancy, childhood and adulthood: A move to the level of representation". I Bretheron, I. & Waters E.(edt). *Growing Points of Attachments Theory and Research*.
- Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning – en innføring*. 2. utgave Oslo, Universitetsforlaget.
- Mead, G. H. (1967). *Mind, Self and Society*. Chicago: University of Chicago press
- Mathiesen K.S., Kjeldsen A., Skipstein A., Karevold E., Torgersen L., Helgeland H. (2007). *Trivsel og oppvekst – barndom og ungdomstid*. Rapport 2007 nr. 5 fra Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge*. Oslo. Barne- og familiedepartementet.
- NOU 2009: 21. *Adopsjon - til barnets beste. En utredning om de mange ulike sidene ved adopsjon*. Oslo. Barne- og likestillingsdepartementet.

- Ot. Prp. 69 (2008 – 2009). *Om lov om endringer i barnevernloven*. Oslo. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Postholm, M. B. (2005). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo. Universitetsforlaget.
- Quinton, D. (1998). *Joining New Families. A Study of Adoption and Fostering in Middle Childhood*. Chischester: John Wiley & Sons Ltd.
- Retningslinjer for fosterhjem*. Retningslinjer av 15. juli 2004 til lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100. ” Q – 1072 B. Det kongelige barne- og familiedepartement.
- Ringdal, K.(2007). *Enhet og Mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. 2. utgave. Bergen. Fagbokforlaget.
- Rosenblum, K.L., Zeanah, C., MCDonough, S. & Muzik, M. (2004). Video-taped coding of working modell of the child interviews: a viable and useful alternative to verbatim transcripts. *Infant Behavior & Development* 27, s. 544 – 549
- Rundskriv Q-24, mars 2005. *Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten*, Det kongelige barne- og familiedepartement
- Rutter (1972) *Maternal deprivation reassessed*. Harmondsworth, Middelsex: Penguin Books.
- Sameroff, A.J. & Barbara H. F. (2000). Transaksjonal regulation: The Developmental Ecology of Early Intervention. I Shonkoff, J.P.& Meisels S.J (edt). *Early Childhood Intervention*. Cambridge University Press.
- Schaffer, R. H (2000). *På barns vegne. Psykologiske spørsmål og svar om barns oppvekst*. Oslo, Gyldendal Akademisk
- Schön, D. (1987). *Educating the reflective practioner*. San Francisco. Jossey-Bass
- Schofield, G. og Beek, M. (2005). “Risk and Resilience in Long-Term Foster-Care”. *British Journal of Sosial Work* (2005), 35, 1 – 19.
- Schofield, G. og Beek, M. (2008). *Attachment Handbook For Foster Care And Adoption*. London. British Association For Adoption And Fostering (BAAF)
- Simmonds J. I Schofield, G. & Simmonds, J. (edt) (2009). *The Child Placement Handbook. Research, policy and practice*. London. British Association For Adoption And Fostering (BAAF)
- Shore, A.N. (2003). *Affect Regulation and the Repair of the Self*. New York. W W Norton & Co Ltd
- Siegel, D.J. & Hertzell, M. (2003). *Parenting from the innside out. How a deeper self-understanding can help you raise children who thrive*. New York. Penguin.
- Smepllass, S. F. (2005) ”Jeg vil ikke flytte, men jeg må” *Embla nr. 9, s.16-22*.

- Smith, L. (2003). Omsorgsutøvelse, tilknytning og barns utvikling. *Norges Barnevern* nr. 4 – 2003, s. 3 – 10.
- Smith, L. (2002). *Tilknytning og barns utvikling*. Kristiansand. Høyskoleforlaget AS .
- Smith, L. (2008). I Gulbrandsen, L. M. (red). *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver*. Oslo. Universitetsforlaget. 2. opplag.
- Sroufe, L.A. (1989). Relationships, self and individual adaptation. I A.J. Sameroff og R.M. Emde (edt) *Relationship disturbances in early childhood* (s. 70 – 94) New York. Basic Books
- Stake, R. E (2005) I Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (edt). *The Sage Handbook of Qualitative Research. Third Edition*. California. Sage Publications.
- Stern, D.N. (1990). *Diary of a baby. What your child sees, feels, and experiences*. New York, Basic Books
- Stern, D.N. (1993). *Barnets interpersonelle univers: et psykoanalytisk og et utviklingspsykologisk perspektiv*. København. Reitzels forlag.
- Stern, D.N. (2007) *Her og nå. Øyeblikkets betydning i psykoterapi og hverdagsliv*. Oslo, Abstrakt forlag AS
- Stern-Brushweiler, N og Stern, D.N (1989). A model for conceptualizing the role of the mother's representational world in in various mother-infant therapies. *Infant Mental Health Journal*, 10, 142 – 156
- Stern-Brushweiler, N., Stern, D.N.& Freeland, A (1999). *En mor bliver til*. København, Hans Reitzels Forlag a/s
- Stovall, K.C. & Dozier, M. (2000). The development of attachment in new relationships: Single subject analyses for 10 foster infants. I *Development and psychopathology*, 12, 133-156. New York. Cambridge University Press.
- Stovall-McClough, K.C. & Dozier, M. (2004). Forming attachment in foster care: Infant attachment behavior during the first 2 months of placement. I *Development and psychopathology*, 16, 253-271. New York. Cambridge University Press.
- Strandbu, A. og Thørnblad, R. (2010). Sårbare barn som deltakere i kvalitativ forskning. Forskningsetikk og etisk forskning. *Barn nr. 1, 2010: 27 – 41*. Norsk senter for barneforskning.
- Triseliotis, J. (2002). Long-term foster care or adoption? The evidence examined. *Child and Family Social Work*, nr. 7; 23 - 33
- Tveiten, S (2001). *Veiledning - mer enn ord*. 3. opplag, Bergen, Fagbokforlaget
- Ulvik, O.S.(2007). *Seinmoderne fosterfamilier. En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo. Unipub.

Vinnerljung, B., Öman, M. & Gunnarson, T. (2004). Återplaceringar av barn i dyngsvård (I): - hur vanlig är det. *Sosialvetenskaplig tidskrift nr.1*; 54 – 74

Vinnerljung, B. (2006). Fosterbarn som unga vuxna – en översikt av resultat från några nationella registerstudier. *Sosialmedicinsk tidsskrift* 83:23 – 35

Von der Lippe, A. L. (2005). Barns tilknytning og kognitive utvikling. I Von der Lippe A.L. og Wilkinson S.R. (red). *Risikoutvikling: tilknytning, omsorgssvikt og forebygging. Et jubileumsskrift til Karin Killen*. NOVA Rapport 7/2005.

Wadel, C. (2006). *Feltarbeid i egen kultur. En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. 6. opplag. Flekkefjord, SEEK A/S.

Yin, R. K. (2009). *Case Study Research. Design and Methods. Fourth Edition*. Applied social research methods series, volume 5, SAGE Publications, Inc.

Zeanah C.H., Benoit D., Hirshberg L., Barton M.L. & Regan C. (1994). Mothers' Representations of Their Infants are Concordant with Infant Attachment Classifications. *Developmental Issues in Psychology, 1, s. 9 – 18*

Zeanah C.H., Boris N.W., Heller S.S., Hinshav-Fuselier S., Larrieu J.A., Lewis M., Palomino R., Rovaris M & Vallerie J (1997). "Relationship Assessment in Infant Mental Health". *Infant Mental Health Journal, Vol 18 (2) s. 182 – 197*.

Zeanah C.H., Larrieu J.A., Heller S.S. & Vallerie, J. (2000). Infant – Parent Relationship Assessment. I Zeanah Charles H. Jr (edt). *Handbook of Infant Mental Health, Second Edition*. New York, London. The Guilford Press

Øvereide, H. (2000). *Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Kristiansand. Høyskoleforlaget. 2. utg.

<http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/B-Hensyn-til-personer-5---19/>

http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2009/tabeller/barnevern//barnev0200.html

Vedlegg

Vedlegg 1: ”Foreldres tilknytningsdagbok”

Vedlegg 2: Spørreskjema

Vedlegg 3: Intervjuguide

Vedlegg 4: Samtykkeskjema for adoptivforeldre

Vedlegg 5: ”Sircle of security” oversatt til trygghetssirkelen

Vedlegg 6: Brev fra Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD)

Vedlegg 7: Brev fra Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet

Vedlegg 8: Brev fra Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet

Vedlegg 9: Brev fra Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet

Vedlegg 10: Brev fra Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet

Vedlegg 11: Brev fra Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet

Foreldres tilknytningsdagbok

Infant Caregiver Project

University of Delaware

Mary Dozier, PhD

Revised 7/05

Oversatt til norsk av Lars Smith UiO/Heidi Jacobsen

Dato: _____

Kode for forelder: _____

Barnets alder: _____

Kode for barnet: _____

Instruksjoner: For hvert spørsmål må du prøve å svare så ærlig som du kan. Det er ingen ”riktige” eller ”gale” svar. Du nummerer barnets reaksjoner etter hvilken rekkefølge de opptrådte. For eksempel dersom barnet gråt og så kom til deg nummerer du ”Gråt” som 1 og ”Kom til meg” som 2.

Hvis det er en kveld du av en eller annen grunn ikke får gjort dagboknotatene, ber vi om at du gjør det med én gang neste morgen.

Vennligst ikke utsett det mer.

Dette dagboknotatet fylte jeg ut:

på slutten av dagen

det var det første jeg gjorde neste morgen

For spørsmål 1-3 skal du prøve å tenke på en BESTEMT HENDELSE SOM FANT STED I DAG. Ikke benytt samme hendelse for mer enn ett spørsmål. DET ER VIKTIG AT DU BESKRIVER HVER AV DE TRE SITUASJONENE NEDENFOR MED TO ELLER TRE SETNINGER.

1. Tenk på en gang i dag da barnet slo seg og svar på følgende:

(dette gjelder alt, som å falle, skrubbe kneet, dunke borti noe, osv.)

Beskriv denne situasjonen i to eller tre setninger (vær sikker på at du inkluderer hvordan du selv responderte på barnets atferd):

A. Hva gjorde barnet for at du skulle vite at det hadde slått seg?

Nummerer barnets reaksjoner i den rekkefølgen de opptrådte. Du setter kun et tall dersom atferden var til stede

- ___ så på meg for å bli beroliget
- ___ gikk for seg selv
- ___ lot som om ingen ting var galt
- ___ ble sint / frustrert (for eksempel stampet med føttene, sparket med beina)
- ___ ropte på meg
- ___ så kort på meg, så deretter vekk og fortsatte med sitt
- ___ kom til meg
- ___ gav uttrykk for at han/hun ønsket å bli tatt opp eller holdt, strakk seg etter meg
- ___ gråt
- ___ gav ikke uttrykk for at han/hun ønsket eller trengte meg
- ___ gråt og ble der han/hun var, henvendte seg ikke til meg
- ___ prøvde å være fysisk nær meg (men virkelig kontakt fant ikke sted)
- ___ annet _____

B. Etter at du hadde respondert på barnet ditt, hva gjorde barnet etterpå? Nummerer barnets reaksjoner i den rekkefølgen de opptrådte. Du setter kun et tall dersom atferden var til stede

- ___ ble fort beroliget eller trøstet
- ___ puffet meg vekk i sinne eller frustrasjon
- ___ fortsatte å leke, tok ikke notis av meg
- ___ stampet eller sparket med føttene
- ___ slo eller sparket mot meg
- ___ fortsatte å være urolig, var vanskelig å roe
- ___ vendte seg vekk i sinne eller frustrasjon
- ___ gav ikke uttrykk for at han/hun trengte min hjelp
- ___ ignorerte meg
- ___ ble still og så urolig igjen
- ___ vendte seg vekk da han/hun ble tatt opp
eller kom i kontakt med meg
- ___ sank inn til meg eller holt seg fast i meg
inntil han/hun roet seg
- ___ lot det ikke være lett for meg å holde ham/henne, men fortsatte å være urolig (f.eks. bøyde seg
bakover, stakk armen inn mellom oss)
- ___ holdt fast i meg eller gikk etter meg hvis jeg prøvde å sette ham/henne ned eller gå vekk
- ___ snudde seg vekk, gikk eller krabbet bort fra meg som om ingen ting var galt
- ___ annet _____

2. Tenk på en gang i dag da barnet var skremt eller var redd for noe.

(Dette skal ikke gjelde da du leverte barnet fra deg, forlot det eller en annen form for atskillelse)

Beskriv denne situasjonen i to eller tre setninger (vær sikker på at du inkluderer hvordan du selv responderte på barnets atferd):

A. Hva gjorde barnet for at du skulle vite at han/hun var skremt? Nummerer barnets reaksjoner i den rekkefølgen de opptrådte. Du setter kun et tall dersom atferden var til stede

- ___ så på meg for å bli beroliget
- ___ gikk for seg selv
- ___ lot som om ingen ting var galt
- ___ ble sint / frustrert (for eksempel stampet med føttene, sparket med beina)
- ___ ropte på meg
- ___ så kort på meg, så deretter vekk og fortsatte med sitt
- ___ Kom til meg
- ___ gav uttrykk for at han/hun ønsket å bli tatt opp eller holdt, strakk seg etter meg
- ___ gråt
- ___ gav ikke uttrykk for at han/hun ønsket eller trengte meg
- ___ gråt og ble der han/hun var, henvendte seg ikke til meg
- ___ prøvde å være fysisk nær meg (men virkelig kontakt fant ikke sted)
- ___ annet _____

B. Etter at du hadde respondert på barnet ditt, hva gjorde barnet etterpå?

Nummerer barnets reaksjoner i den rekkefølgen de opptrådte. Du setter kun et tall dersom atferden var til stede

- ___ ble fort beroliget eller trøstet
- ___ puffet meg vekk i sinne eller frustrasjon
- ___ fortsatte å leke, tok ikke notis av meg
- ___ stampet eller sparket med føttene
- ___ slo eller sparket mot meg
- ___ fortsatte å være urolig, var vanskelig å roe
- ___ vendte seg vekk i sinne eller frustrasjon
- ___ gav ikke uttrykk for at han/hun trengte min hjelp
- ___ ignorerte meg
- ___ vendte seg vekk da han/hun ble tatt opp
eller kom i kontakt med meg
- ___ sank inn til meg eller holt seg fast i meg
inntil han/hun roet seg
- ___ lot det ikke være lett for meg å holde ham/henne, men fortsatte å være urolig (f.eks. bøyde seg
bakover, stakk armen inn mellom oss)
- ___ holdt fast i meg eller gikk etter meg hvis jeg prøvde å sette ham/henne ned eller gå vekk
- ___ snudde seg vekk, gikk eller krabbet bort fra meg som om ingen ting var galt
- ___ annet _____

3. Tenk på en gang i dag da du og barnet var atskilt – helst en gang da barnet ble opprørt eller lei seg. (Det kan være atskillelse i forbindelse med at du gikk ut, gikk inn i et annet rom, leverte barnet fra deg, ol. Det skal ikke være i forbindelse med at du la barnet i sengen)

Beskriv denne situasjonen i to eller tre setninger (vær sikker på at du inkluderer hvordan du selv responderte på barnets atferd):

A. Hvordan reagerte barnet på atskillelsen? Nummerer barnets reaksjoner i den rekkefølgen de opptrådte. Du setter kun et tall dersom atferden var tilstede

- ___ gråt, skrek eller hylte
- ___ oppførte seg om som ingen ting var galt
- ___ ropte etter meg
- ___ ville bli løftet opp eller holdt
- ___ slo, sparket eller puffet meg
- ___ gikk for seg selv
- ___ gikk etter meg
- ___ holdt fast i meg, ville ikke la meg gå
- ___ var glad for å fortsette med hva han/hun holdt på med fra før
- ___ oppførte seg sint eller frustrert (f.eks. stampet med føttene, sparket med beina)
- ___ var opprørt, men gav ikke uttrykk for at han/hun ønsket eller trengte noen
- ___ klynket eller gråt litt og fortsatte med sitt, så ikke på meg
- annet _____

B. Hva var barnets umiddelbare reaksjon da han/hun så deg igjen? Nummerer barnets reaksjoner i den rekkefølgen de opptrådte. Du setter kun et tall dersom atferden var til stede

___ hilste på meg (f.eks. smilte, sa navnet mitt, sa hei)

___ stampet og/eller sparket med føttene

___ gav uttrykk for ønske om å bli holdt og/eller løftet opp

___ slo, sparket meg

___ gråt og ble der han/hun var

___ gråt, hylte

___ kom til meg

___ kom til meg med en leke eller en annen gjenstand

___ vendte seg vekk da jeg tok ham/henne opp eller da jeg tok kontakt

___ hvis opprørt, ble lett trøstet eller beroliget av meg

___ sank inn til meg eller holdt seg fast i meg inntil han/hun roet seg ned

___ lot det ikke være lett for meg å holde ham/henne, men fortsatte å være urolig (f.eks. bøyde seg bakover, stakk armen inn mellom oss)

___ klynket stille for seg selv (kan ha sett på meg et øyeblikk)

___ ville bli holdt, ble oppkavet og ville ned, ville bli løftet opp igjen med én gang

___ fortsatte å gjøre hva han/hun hadde holdt på med før (tok ingen notis av meg)

___ så på meg et øyeblikk og så deretter vekk, smilte ikke eller hilste ikke på meg

___ begynte å nærme seg meg, men vendte om og tok en annen retning

___ hvis opprørt, var **IKKE** lett for meg å trøste eller roe

annet _____

4. Hadde barnet besøk av en fra sin biologiske familie i dag?

ja   nei

Hvis ja, av hvem? _____

Var denne personen barnets viktigste omsorgsperson?   ja   nei

Kort spørreskjema

Vedlegg 2

I dagbokføringen skulle dere beskrive barnets reaksjon i tilknytningsrelevante situasjoner der

1. barnet slo seg
2. barnet var redd eller skremt
3. barnet skulle skilles fra deg/dere som omsorgsperson

Dere skulle deretter registrere hvordan barnet reagerte på trøst i disse situasjonene

1. Var det vanskelig å fylle ut dagbøkene?

Ja   Nei

Kommentar: .....

2. Var det bevisstgjørende for å imøtekomme barnet i ovenfor nevnte situasjoner?

Ja   Nei   Vet ikke

Kommentar: .....

.....

3. Var det viktig at fosterhjemsveileder gikk gjennom dagbøker og situasjoner sammen med deg/dere?

Ja   Nei   Vet ikke

Kan du si noe om hvordan dette kan gjøres på en ok måte?

.....

.....

4. Dagboken anbefales brukt i aldersgruppen 10 måneder til 2 ½ år. Ville du/dere anbefale dette for nye fosterforeldre som får barn i denne aldersgruppen?

Ja   Nei   Vet ikke

Vet du hva som er gjør at du anbefaler eller ikke anbefaler:

.....

.....

Hva tenker dere er viktig når fosterforeldre som får barn i denne aldersgruppen skal få oppfølging / veiledning i den første perioden barnet er der?:

.....

.....

.....

.....

Intervjuguide knyttet til elementer fra "Working Model of the Child Interview" utviklet av Zeanah & Benoit (1995)

Første del av dette intervjuet har jeg lagt opp etter en mal som tilknytningsforskere har utviklet til et intervju om foreldres arbeidsmodell av barnet; Altså noe om din oppfatning av barnet både fra perioden dere fikk barnet og fram til i dag

Den siste delen av intervjuet er spørsmål knyttet til oppfølging av det å få et fosterbarn og adopsjonsprosessen

1. Jeg er interessert i hva foreldre tenker og føler om barna sine. Jeg vil gjerne at du forteller meg litt om hvordan Arild har utviklet seg.

La oss begynne med **forberedelsestiden** (det som for andre foreldre gjerne er å bestemme seg for å få barn, gå gjennom et svangerskap). Hva var bakgrunnen for at dere ønsket å bli fosterforeldre?

Hvordan var deres forberedelsestid før dere fikk Arild?

Arild var ca 10 måneder da han kom til dere etter en periode i beredskapshjem. Hvordan var "bli kjent og overføringsfasen"?

Har dere noen tanker om det hadde vært bedre om Arild kunne blitt plassert direkte hos dere og unngått plassering i beredskapshjem?

Hvordan vil du beskrive de første ukene hjemme etter at dere fikk barnet; mating, soving, smiling, gråting etc?

Kom Arild inn i faste rutiner? Hva skjedde dersom dere ikke fulgte rutinene?

Kan du si noe om det vi kaller milepæler i et barns utvikling? (Når lærte han å gå, snakke, løpe, ha glede av å leke med andre etc.). (Inntrykk av om han er oppvakt eller litt sen i sin utvikling språklig, motorisk, sosialt?)

Hvordan har Arild reagert på å være borte fra deg eller mannen din?

Var det noen adskillelser som varte lengre enn en dag i løpet av hans andre leveår?
Hvordan reagerte Arild på det?

Hvordan reagerte han når han slo seg i løpet av andre leveår?
Hva gjorde dere med dette?

Hvordan reagerte han når han var redd?
Hva gjorde dere med dette?

Ble dere glad i Arild og når?

2. Kan du gi 3 til 5 adjektiv på hva som karakteriserer Arild slik han er nå?

3. Er det noen barnet minner deg om akkurat nå?

På hvilke måter?

Når merket du denne likheten?

4. Hva synes du er spesielt eller annerledes med Arild sammenliknet med andre barn?

5. Hva er det med ditt barns væremåte som du synes er vanskeligst å takle?

(Et typisk eksempel)

Hvor ofte inntreffer dette?

Hva har du mest lyst til å gjøre når Arild reagerer på denne måten?

Hva føler du når Arild reagerer slik?

Hva pleier du å gjøre?

Vet Arild at du ikke liker den slags oppførsel?

Hvorfor tror du Arild gjør det/oppfører seg slik?

Hva tror du vil skje med denne væremåten når Arild blir eldre?

6. Hvordan vil du beskrive forholdet du har til gutten din nå?

Velg tre til fem ord som kan beskrive forholdet mellom deg og barnet ditt. For hvert ord vil jeg du skal beskrive en hendelse eller noe du husker som kan vise hva du mener.

7. Hva gleder deg mest når det gjelder forholdet mellom deg og Arild?

Hva ønsker du at du skulle kunne forandre ved det?

Hvordan føler du at forholdet mellom deg og Arild har påvirket Arilds personlighet?

Har ditt forhold til Arild endret seg noe over tid?

På hvilke måter?

Hvordan føler eller opplever du denne forandringen(e)?

8. Hvem av dere foreldre står Arild nærmest nå?

Hvordan vet/merker du det?

Har det alltid vært slik?

Tror du det vil endre seg for eksempel etter som Arild blir eldre?

På hvilken måte tror du det vil endre seg?

9. Blir barnet ditt ofte engstelig, opphisset eller nervøst eller preget av en form for stress?

Hva gjør Arild når han blir følelsesmessig opprørt/ute av seg/lei seg?

Hva pleier du å gjøre når det skjer?

Hva har du mest lyst til å gjøre i slike tilfeller?

Hva føler du/oplever du i slike situasjoner?

Kan du huske en slik episode? (Hva gjorde du, hva hadde du lyst til å gjøre, hva følte du?)

Hva gjør Arild når han har slått seg, fått skrubbsår el.l.? (Kan du gi et eksempel og beskrive en episode)

Har Arild vært syk? Eksempel

Hvordan reagerte Arild og hvordan reagerte du?

10. Har du en yndlingshistorie eller en historie om Arild som du kan fortelle,- en du liker å fortelle familie og venner? Hva liker du best med denne historien?

9. Når du vet det du vet i dag, og hvis du fikk muligheten til å starte på nytt, er det noe du ville gjort annerledes?

10. Bekymrer du deg av og til for Arild?

Hva bekymrer du deg for?

11. Tenk deg Arild som voksen. Hva er dine håp og hva er du redd for når det gjelder den tiden?

Nå går vi over til den andre delen av intervjuet, som går mer på veiledning/oppfølging knyttet til fosterhjems plassering og adopsjonsprosessen

12. Spørsmål knyttet til oppfølging/ veiledning den første perioden etter innflytting

Det å motta et lite barn: Er det behov for oppfølging og veiledning? Hva er deres erfaring?

Dere fikk veiledning etter at dere selv fylte ut ”foreldres tilknytningsdagbok” som veileder gav dere tilbakemelding på. Dere skulle notere ned barnets reaksjoner når det slo seg, var redd for noe eller dere skulle være borte fra hverandre. Noe som gjorde at vi kartla barnets reaksjonsmønster i slike situasjoner. Kan dere huske om det var nyttig for dere å få tilbakemelding på?

Arilds evne til å motta trøst ble kartlagt. Kan dere huske om dette endret seg gjennom den perioden dere førte dagbok?

Var det andre forhold/andre tema som kom opp under veiledningen som var nyttig for dere å ta med seg i hverdagen?

Mange fosterforeldre forteller om reaksjoner barnet har som de ikke forstår seg på, har dere hatt noen slike opplevelser?

Hvordan har dere tolket det og reagert på det?

I enkelte situasjoner kunne Arild gråte seg bort og bli stiv i kroppen (gikk i bro), var dette noe som varte ved?

Du skrev en lapp på en dagbok etter ca 2 måneder der det stod: ”Han søker oss som det tryggeste han har”. Hvilken betydning har en slik forståelse for dere som omsorgspersoner?

Hjalp dagboken dere til å forstå Arild og hva dere skulle være for han?

Denne veiledningen ble gitt av fosterhjemstjenesten, ikke barneverntjenesten, som normalt har ansvar for å gi veiledning til fosterhjem. Ble det dobbelt opp av oppfølging?

Dere har nylig fått et nytt lite fosterbarn. Har dere mottatt veiledning knyttet til dette barnet?

Har dere tanker om det er behov for oppfølging knyttet til det å få et fosterbarn til?

Hvordan har det vært for Arild å få en ”søsken”?

Hvilke utfordringer har dette ført til for dere?

13. Kan dere fortelle litt om adopsjonsprosessen

Dere fikk jo adoptere Arild ganske raskt, hvordan gikk dette til?

Var det et ønske fra deres side å adoptere, og adoptere så raskt?

Har det betydd noe for dere følelsesmessig at Arild ble adoptert?

Hvordan har dere forholdt dere til Arilds mor og biologiske familie?

Hvordan har hun forholdt seg til dere?

14. Noe annet du har tenkt at du ønsker å formidle knyttet til det å motta små fosterbarn og adoptere?

Samtykke

Vi gir med dette Sigrid Finsland Smeplass samtykke til å bruke utfylte ”foreldres tilknytningsdagbøker” og dokumenter knyttet til dette i sin Mastergradsstudie:

”Bruk av foreldres tilknytningsdagbok som kartleggings og veiledningsverktøy når små barn flytter i fosterhjem”

Som fosterforeldre fylte jeg/vi ut dagbøker fra .....

på daværende fosterbarn .....

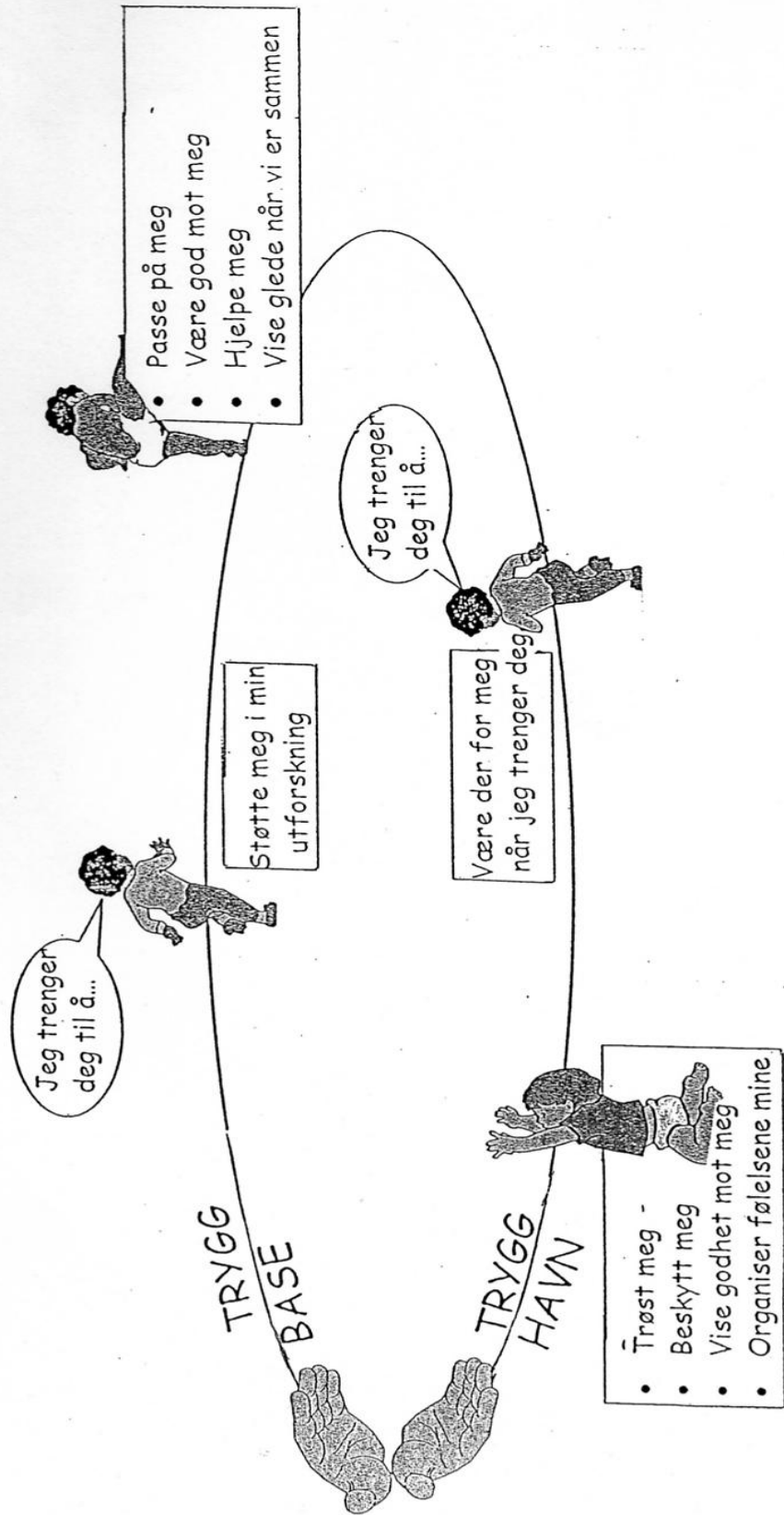
Vi er gjort oppmerksomme på at opplysningene anonymiseres i mastergradsrapporten, og at vi når som helst under studien kan trekke tilbake samtykke

..... (sted) ..... (dato)

.....
Underskrift, foreldre med foreldreansvar (barnet er adoptert)

Trygghetssirkelen

Fokus på barnets behov

Vedlegg 6

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Anne Brita Thorød
Institutt for helsefag
Universitetet i Agder
Serviceboks 604
4809 ARENDAL

Vår dato: 02.02.2010

Vår ref:22954 / 3 / GRH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 05.11.2009. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 28.01.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

22954

Bruk av foreldres tilknytningsdagbok som kartleggings- og veiledningsverktøy når små barn flytter i fosterhjem

*Behandlingsansvarlig
Daglig ansvarlig
Student*

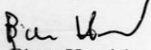
*Universitetet i Agder, ved institusjonens øverste leder
Anne Brita Thorød
Sigrid Finsland Smeplass*

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Grethe Halvorsen

Kontaktperson: Grethe Halvorsen tlf: 55 58 25 83
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Sigrid Finsland Smeplass, Likleiva 4, 4646 FINSLAND

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Det gjennomføres ingen elektronisk behandling av personopplysninger og det opprettes ikke manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger. Det opprettes ingen navneliste på de registrerte. Alle opplysningene som registreres i studien, registreres anonymt. Vi minner om at anonyme opplysninger er opplysninger som det ikke er mulig å direkte (via navn eller fødselsnummer eller referanse til slike opplysninger) eller indirekte (via sammenstilling av bakgrunnsopplysninger om de registrerte eller referanse til slike opplysninger) føre tilbake til enkeltpersoner.

Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan fosterforeldres tilknytningsdagbok fungerer som kartleggings- og veiledningsverktøy den første perioden et lite barn bor i fosterhjem.

Utvalget består av fosterforeldre til 8 fosterhjemsbarn, som i perioden 2005 - 2009 var i alderen 10 måneder-30 måneder, samt barna. Fosterforeldrene er informert skriftlig om prosjektet og har samtykket skriftlig til deltakelse. De får i tillegg tilsendt skriftlig tilleggsinformasjon om studien, jf. skriv mottatt 28.01.2010.

Opplysningene samles inn gjennom spørreskjema fra fosterforeldrene samt fra fosterforeldrenes "tilknytningsdagbok", dokument knyttet til dagbokføringen og rapport fra fosterhjems konsulent. Alle dokumentene hentes fra fosterforeldres saksmapper i Bufetat. Før dokumentene anvendes i studien anonymiseres skriftlige kopier av dokumentene ved at direkte og indirekte personidentifiserbare opplysninger sladdes og ved at dokumentene ikke kodes med en kode/fiktive navn som viser tilbake til en liste med direkte og/eller indirekte personidentifiserbare opplysninger. Anonymiseringen foretas av ansatt(e) i Bufetat som har naturlig tilgang til dokumentene. Vi legger til grunn at taushetsplikten ikke er til hinder for uthenting av dokumentene og at eventuelle spørsmål om dette rettes til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

DET KONGELIGE
BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENT

Rådet for taushetsplikt og forskning
C/o Justis- og politidepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

KOP

Deres ref

Vår ref
200903867-/JFA

Dato
21.12.2009

Søknad om tilgang til taushetsbelagte opplysninger til bruk for forskning

Vi viser til vedlagt søknad av 15. oktober 2009 fra Sigrid Finsland Smeplass ved Universitetet i Agder (UIA) vedrørende tillatelse til å inkludere taushetsbelagte opplysninger om fosterbarn i en masterstudie. Vi viser videre til vedlagte prosjektskisse, til brev av 24. november 2009 fra Universitetet i Agder og til tilleggsopplysninger til søknaden datert 25. november 2009.

Det søkes om fritak fra taushetsplikten i forbindelse med et mastergradsprosjekt knyttet til studiet "Psykisk helsearbeid" ved UIA, med tittelen "*Bruk av foreldres tilknytningsdagbok som kartleggings- og veiledningsverktøy når små barn flytter i fosterhjem*". Veiledere i arbeidet vil være Anne Brita Thorød ved UIA og doktorgradsstipendiat Heidi Jacobsen ved Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP) øst og sør. Det fremgår av søknaden at søker allerede har innsyn i mange av de aktuelle opplysningene i egenskap av ansatt i Kristiansand fosterhjemstjeneste. I følge søknaden vil opplysningene bli anonymisert i den endelige studien.

Mastergradsprosjektet vil i følge søknaden søke å kartlegge om bruk av "foreldres tilknytningsdagbok" kan fungere som kartleggings- og veiledningsverktøy når små barn flytter i fosterhjem. Metoden vil være å intervjuer ni fosterforeldre som har benyttet tilknytningsdagbok, samt å gjennomgå de dagbøkene de har skrevet. I tillegg vil arbeidsdokumenter og rapporter som har vært utarbeidet i tilknytning til dagbokføringen bli gjennomgått.

I følge søknaden skal den kommunale barneverntjenesten på selvstendig grunnlag kunne samtykke til at det innhentes opplysninger til bruk for forskning, se s. 2.

Postadresse
Postboks 8036 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse
Akersgt. 59

Telefon
22 24 90 90
Org no.

Barne- og ungdomsavdelingen
Telefaks
22 24 27 19

Saksbehandler
Jan Faller
22242539

Departementet vil i denne forbindelse bemerke at verken barneverntjenesten eller fosterforeldre kan gi et slikt samtykke. Vi viser til departementets brev av 5. september 2007 (deres ref. 2007 sak 8-5) til rådet. Videre viser vi til rådets svarbrev av 16. oktober 2007 der rådet uttrykker at det langt på vei er enig i departementets vurdering. Brevene følger vedlagt.

Videre vil departementet bemerke at søknaden omfatter innsyn i barnas saksmapper hos den aktuelle fosterhjemstjenesten i statlig barnevernmyndighet (Bufetat). Selv om saksmappene primært inneholder opplysninger om barnet og fosterforeldrene, legger vi til grunn at de også inneholder personsensitive opplysninger om barnas biologiske foreldre.

Departementet ser positivt på søkerens engasjement på fagfeltet, men har likevel kommet til at det i dette tilfellet likevel ikke bør gis et fritak for taushetsplikt. Vi har blant annet lagt vekt på at søknaden er knyttet til et mastergradsprosjekt av et noe begrenset omfang. I tillegg ser vi det problematiske i at søkeren som ansatt i fosterhjemstjenesten har vært involvert i de sakene hun ønsker å forske på.

Da et fritak vil gi tilgang til personsensitive opplysninger, legges søknaden frem for Rådet for taushetsplikt og forskning, jf. Kgl.res. 4. juni 1982.

Med hilsen

Lise Gundersby (e.f.)

Christian Henningsen

Kopi:

Sigrid Finstad Smeplass, Likleiva 4, 4646 Finstrand,
Barne-, ungdoms- og familieetaten, serviceboks 519, 4605 Kristiansand

Vedlegg

DET KONGELIGE BARNE-, LIKESTILLINGS-
OG INKLUDERINGSDEPARTEMENT

Rådet for taushetsplikt og forskning
C/o Justis- og politidepartementet
0030 OSLO

KCFI

Deres ref

Vår ref
201000597-/CFH

Dato
21.01.2010

Søknad om tilgang til taushetsbelagte opplysninger til bruk for forskning

Vi viser til departementets brev av 21. desember 2009 der vi oversendte søknad fra Sigrid Finsland Smeplass ved Universitetet i Agder om tilgang til taushetsbelagte opplysninger i forbindelse med mastergradsprosjektet "*Bruk av foreldres tilknytningsdagbok som kartleggings- og veiledningsverktøy når små barn flytter i fosterhjem*".

I oversendelsesbrevet til rådet ga departementet uttrykk for at det i dette tilfellet ikke burde gis et fritak for taushetsplikt. Departementet la blant annet vekt på at søknaden er knyttet til et mastergradsprosjekt av et noe begrenset omfang, samt at det etter departementets oppfatning er problematisk at søkeren som ansatt i fosterhjemstjenesten har vært involvert i de sakene hun som student ønsker å forske på.

Departementet ønsker å stimulere til forskning på barnevernområdet. Samtidig er barn og familier som kommer i kontakt med barnevernet en sårbar og utsatt gruppe. De vil kunne bli utsatt for en unødig belastning dersom det ikke vises varsomhet med å gi ut taushetsbelagte opplysninger. Ordningen med dispensasjon fra taushetsplikten skal derfor bare benyttes når dette blir vurdert som fullt ut forsvarlig.

I brev fra søker datert 7. januar 2010 og i e-post av 14. januar 2010 har departementet mottatt ytterligere opplysninger i saken. Her fremgår det blant annet at søkeren allerede har vært i kontakt med fosterforeldrene og innhentet opplysninger fra dem i forbindelse med forskningsprosjektet.

Postadresse
Postboks 8036 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse
Akersgt. 59

Telefon
22 24 90 90
Org no.
100000000

Barne- og ungdomsavdelingen
Telefaks
22 24 27 19

Saksbehandler
Christian Henningsen
22 24 24 46

På bakgrunn av disse nye opplysningene har departementet kommet til at søknaden klart bør avslås. I tillegg til de argumentene som ble nevnt i vårt oversendelsesbrev har departementet lagt vekt på at søknaden etter vårt syn bærer preg av uklarheter knyttet til forholdet mellom søkerens rolle som ansatt i fosterhjemstjenesten og rollen som forsker. På denne bakgrunn kan departementet ikke se at forskningsprosjektet kan gjennomføres på en faglig forsvarlig måte. Vi vil derfor be rådet om å returnere saken til departementet.

Med hilsen

Lise Gundersby (e.f.)

Christian Henningsen

Kopi:

Sigrid Finsland Smeplass, Likleiva 4, 4646 Finsland,
Barne- ungdoms- og familieetaten, region sør
Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD)

DET KONGELIGE BARNE-, LIKESTILLINGS-
OG INKLUDERINGSDEPARTEMENT

Sigrid Finsland Smeplass
Likleiva 4
4646 FINSLAND

Deres ref

Vår ref
201000597-/CFH

Dato
21.01.2010

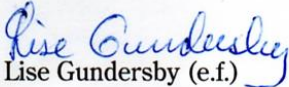
Avslag på søknad om tilgang til taushetsbelagte opplysninger til bruk for forskning

Vi viser til vedlagte brev av i dag fra Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet til Rådet for taushetsplikt og forskning.

Det fremgår av brevet at departementet har kommet til at Deres søknad av 15. oktober 2009 om tilgang til taushetsbelagte opplysninger til bruk for forskning klart bør avslås, og at departementet derfor ber rådet om å returnere saken til departementet.

Dette innebærer at departementet har avslått søknaden.

Med hilsen

Lise Gundersby (e.f.)

Christian Henningsen

Vedlegg

Postadresse	Kontoradresse	Telefon	Barne- og ungdomsavdelingen	Saksbehandler
Postboks 8036 Dep	Akersgt. 59	22 24 90 90	Telefaks	Christian Henningsen
0030 Oslo		Org no.	22 24 27 19	22 24 24 46

DET KONGELIGE BARNE-, LIKESTILLINGS-
OG INKLUDERINGSDEPARTEMENT

Sigrid Finsland Smeplass
Likleiva 4
4646 FINSLAND

Deres ref

Vår ref
201000597-/CFH

Dato
26.01.10

Avslag på søknad om tilgang til taushetsbelagte opplysninger til bruk for forskning

Vi viser til e-post av 21. januar 2010 vedrørende søknad av 15. oktober 2009 om tilgang til taushetsbelagte opplysninger til bruk for forskning.

Det fremgår av henvendelsen at De vurderer å trekke søknaden. Dette begrunnes blant annet med at de nødvendige opplysningene kan innhentes i fosterforeldrenes mapper etter deres samtykke.

I departementets brev av 21. januar 2010 ble Rådet for taushetsplikt og forskning bedt om å returnere saken til departementet fordi søknaden etter departementets oppfatning klart burde avslås. De ble orientert om dette i eget brev av samme dato.

Taushetsplikten etter barnevernloven § 6-7 er primært ment å beskytte barnet og familien. Som departementet tidligere har vist til innebærer dette at verken barnevernet eller fosterforeldrene selv kan samtykke til at opplysninger underlagt taushetsplikt benyttes til forskning. Å innhente opplysninger underlagt taushetsplikt fra fosterforeldre i forskningsøyemed forutsetter dermed at departementet har gitt sitt samtykke til dette, jf. forvaltningsloven § 13 e.

Postadresse
Postboks 8036 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse
Akersgt. 59

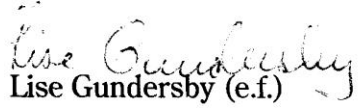
Telefon
22 24 90 90
Org no.
972 417 793

Barne- og ungdomsavdelingen
Telefaks
22 24 27 19

Saksbehandler
Christian Henningsen
22 24 24 46

Departementets avslag av 21. januar 2010 innebærer etter dette at det ikke kan innhentes eller benyttes opplysninger fra fosterforeldre i forbindelse med mastergradsprosjektet "Bruk av foreldres tilknytningsdagbok som kartleggings- og veiledningsverktøy når små barn flytter i fosterhjem".

Med hilsen

Lise Gundersby (e.f.)

Christian Henningsen

Kopi:

Rådet for taushetsplikt og forskning
Barne- ungdoms- og familieetaten, region sør,
Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste
Universitetet i Agder v/ Anne Brita Thorød

KOPI

DET KONGELIGE BARNE-, LIKESTILLINGS-
OG INKLUDERINGSDEPARTEMENT

Universitetet i Agder
Serviceboks 422
4604 KRISTIANSAND S

Deres ref

Vår ref
201000597-/CFH

Dato

19.2.2010

Søknad om tilgang til taushetsbelagte opplysninger til bruk for forskning

Vi viser til brev av 3. februar 2010 fra Universitetet i Agder vedrørende departementets avslag av 21. januar 2010 på søknad fra Sigrid Finstrand Smeplass om fritak for taushetsplikt i forbindelse med mastergradstudien "Bruk av foreldres tilknytningsdagbok som kartleggingsverktøy når små barn flytter i fosterhjem". Videre viser vi til e-post av 12. februar 2010, samt til e-post fra Sigrid Finstrand Smeplass av 15. februar 2010.

Universitetet i Agder opplyser i henvendelsen at det nå ønskes å legge opp studien ved at opplysningene innhentes i anonymisert form:

"Det presiseres at det er dagboken og fosterforeldrene som er fokus i studien, ikke barna eller deres biologiske foreldre. Studien legges nå opp på den måten at dokumenter knyttet til dagbokføringen vil bli fullstendig anonymisert, før studenten får utlevert dokumentene. Anonymiseringen av dokumentene gjennomføres av fosterhjemskonsulentene, som, i kraft av sine stillinger, naturlig har tilgang til saksmappene og dokumentene. Anonymiseringen innebærer at personene som opplysningene gjelder (både fosterforeldrene og fosterbarna) ikke kan identifiseres, verken direkte eller indirekte, i saksdokumentene. Alle opplysninger om personnavn, stednavn, navn på kontor, nasjonalitet, etnisitet etc, fjernes. Når dokumentene er kopiert og anonymisert, får Smeplass dem utdelt som anonyme kasusmapper. Siden studien gjennomføres på denne måten, er den ikke meldepliktig til personvernombudet ved NSD."

Universitetet viser i henvendelsen til departementets rundskriv Q-24/2005 der det fremgår at det ikke er nødvendig å søke om tilgang på taushetsbelagte opplysninger

Postadresse
Postboks 8036 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse
Akersgt. 59

Telefon
22 24 90 90
Org no.

Barne- og ungdomsavdelingen
Telefaks
22 24 27 19

Saksbehandler
Christian Henningsen
22 24 24 46

dersom det er mulig å få tilgang til opplysningene i anonymisert form. Siden søkeren ikke vil få tilgang på til fosterforeldrenes eller barnas mapper, men motta opplysningene i anonymisert form, er universitetet av den oppfatning at søkeren ikke har behov for dispensasjon fra taushetsplikt for å kunne gjennomføre studien. På denne bakgrunn ber universitetet om departementets bekreftelse på at rundskrivet skal forstås på denne måten. Videre ber universitetet om en bekreftelse på at departementets uttalelse i brev av 26. januar 2010 "Det kan ikke innhentes eller benyttes taushetsbelagte opplysninger fra fosterforeldrene i forbindelse med mastergradsprosjektet", (kun) gjelder taushetsbelagte opplysninger.

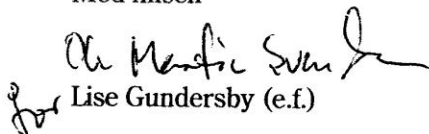
Departementets vurdering:

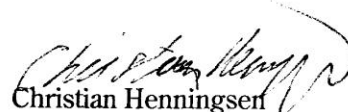
Det fremgår av rundskriv Q24/2005 at det ikke er nødvendig å søke departementet om fritak for taushetsplikt dersom det er mulig å få tilgang til opplysninger i anonymisert form, jf. forvaltningsloven § 13 a nr. 2. Som det fremgår av rundskrivet forutsetter dette imidlertid at de personene opplysningene gjelder verken direkte eller indirekte kan identifiseres. Dette gjelder også i forhold til forskeren som ønsker innsyn i opplysninger underlagt taushetsplikt.

Videre fremgår det av sakens dokumenter at søkeren har ønsket å forske på saker som hun tidligere har vært involvert i som saksbehandler. Fordi søkeren allerede kjenner de aktuelle sakene kan departementet ikke se at det i dette tilfellet vil være mulig få tilgang til de relevante opplysningene i anonymisert form. Departementet vil for øvrig vise til at vi tidligere har gitt uttrykk for at prosjektet omfatter et lite antall saker, at det etter vår oppfatning er problematisk at søkeren ønsker å forske på saker hun selv har vært saksbehandler for og at søknaden etter vårt syn bærer preg av uklarheter knyttet til forholdet mellom søkerens rolle som forsker og som ansatt i fosterhjemstjenesten. Vi vil i den forbindelse understreke at vår skepsis primært knytter seg til at forskningen er ment å gjennomføres uten samtykke fra dem opplysningene gjelder.

På denne bakgrunn har departementet ikke funnet grunn til å endre sin tidligere vurdering og konklusjon i denne saken på bakgrunn av henvendelsen fra Universitetet i Agder.

Med hilsen

for Lise Gundersby (e.f.)

Christian Henningsen

Kopi:
Sigrid Finstrand Smeplass, Likleiva 4, 4646 FINSLAND
Barne-, ungdoms- og familieetaten, serviceboks 519, 4605 KRISTIANSAND
Rådet for taushetsplikt og forskning, c/o Justis- og politidepartementet, postboks 8005
Dep, 0030 OSLO